

С. Б. Бабаев
А. А. Жумадуллаева

КӨРНЕКІ
ПСИХОЛОГИЯ

Алматы
2008

ББК 88.3
Б 12

Б 12 Бабаев С. Б., Жумадуллаева А. А.
Көрнекі психология.— Алматы: Нұр-пресс, 2008.— 100 бет.

ISBN 9965-813-36-1

«Көрнекі психология» атты еңбекте психология ғылымын игерудің жана әдістері қамтылған. Оқу құралы аталмыш сала бойынша ізденушілерге психологияның ғылымы ретіндегі пәні, міндеттері мен ерекшеліктері, әдіснамалық және теориялық негіздері, психологияның табиғи-ғылымдық негіздері, психиканың таным үдерістері, көңіл-күй, ерік үдерістері, тұлға психологиясы, іс-әрекеттің психологиялық сипаты, әлеуметтік-психологиялық құбылыстар мен үдерістер сияқты күрделі тақырыптарды осы кітапта берілген көрнекті әдістердің көмегімен қарапайым әрі жеңіл тәсілмен игеруге мүмкіндік береді.

Еңбек орта және жоғары оқу орындарының, колледждердің студенттері мен ұстаздарына, психологияны өз бетінше зерттеушілерге көрнекі оқу құралы ретінде ұсынылады.

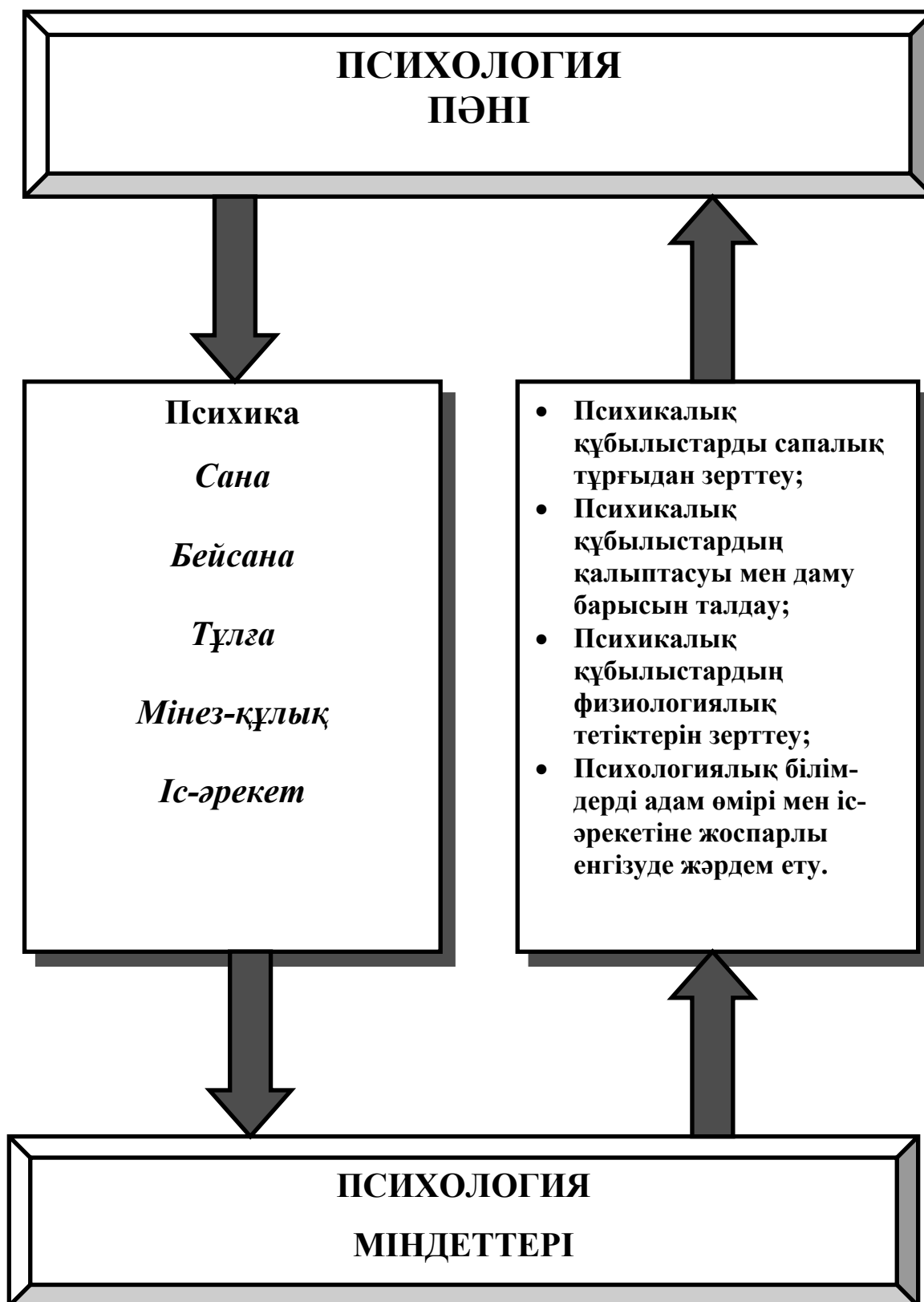
ББК 88.3

© Авторлық ұжым, 2008.
© Нұр-пресс, 2008.

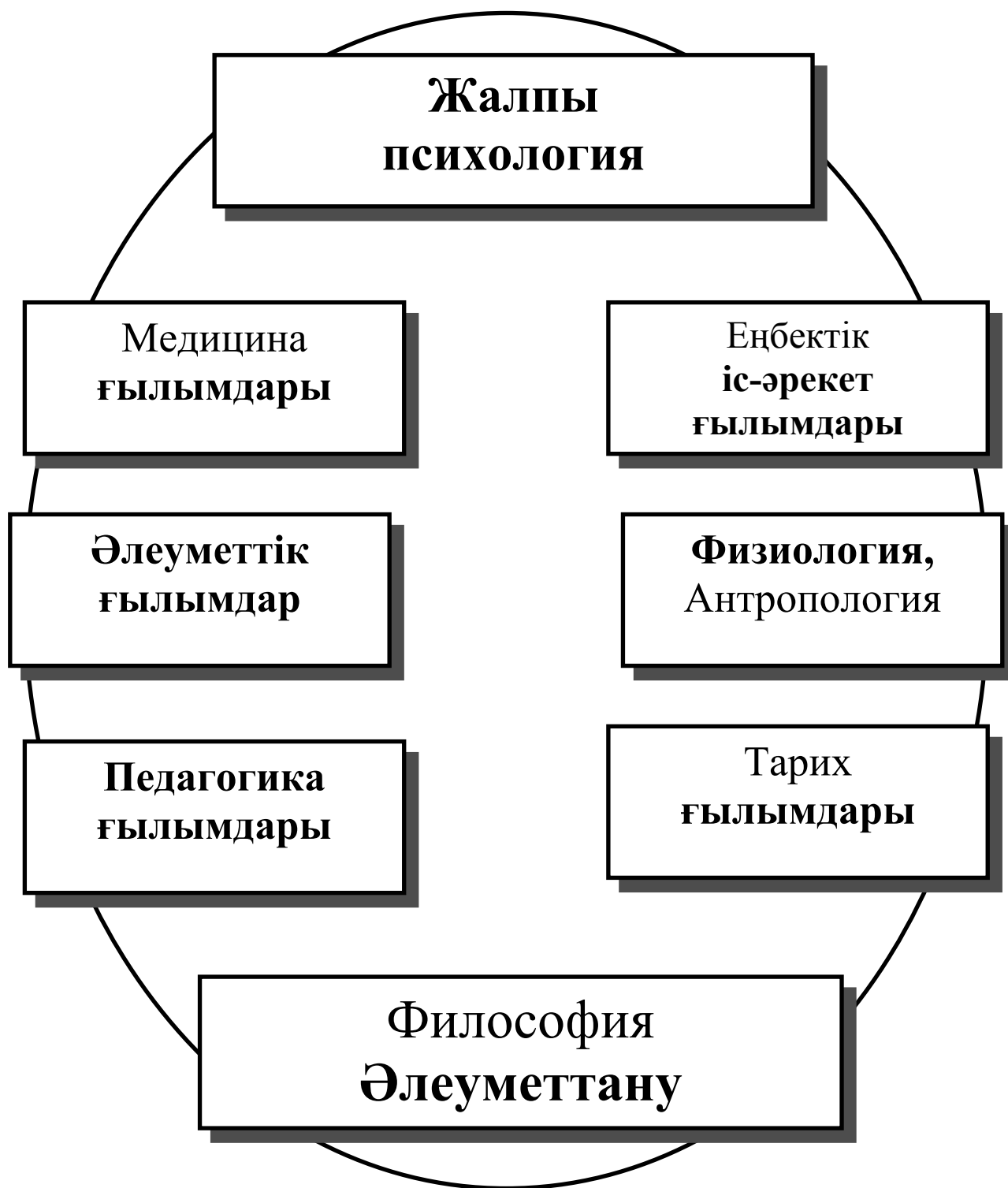
ISBN 9965-813-36-1

1. ПСИХОЛОГИЯНЫҢ ҒЫЛЫМ РЕТІНДЕ ПӘНІ, МІНДЕТТЕРІ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

1.1. Жалпы психологияның пәні мен міндеттері

1.2. Психологияның басқа ғылыми білім салаларымен байланысы

1.3. Психология — ерекше ғылым

Психология (жантану)

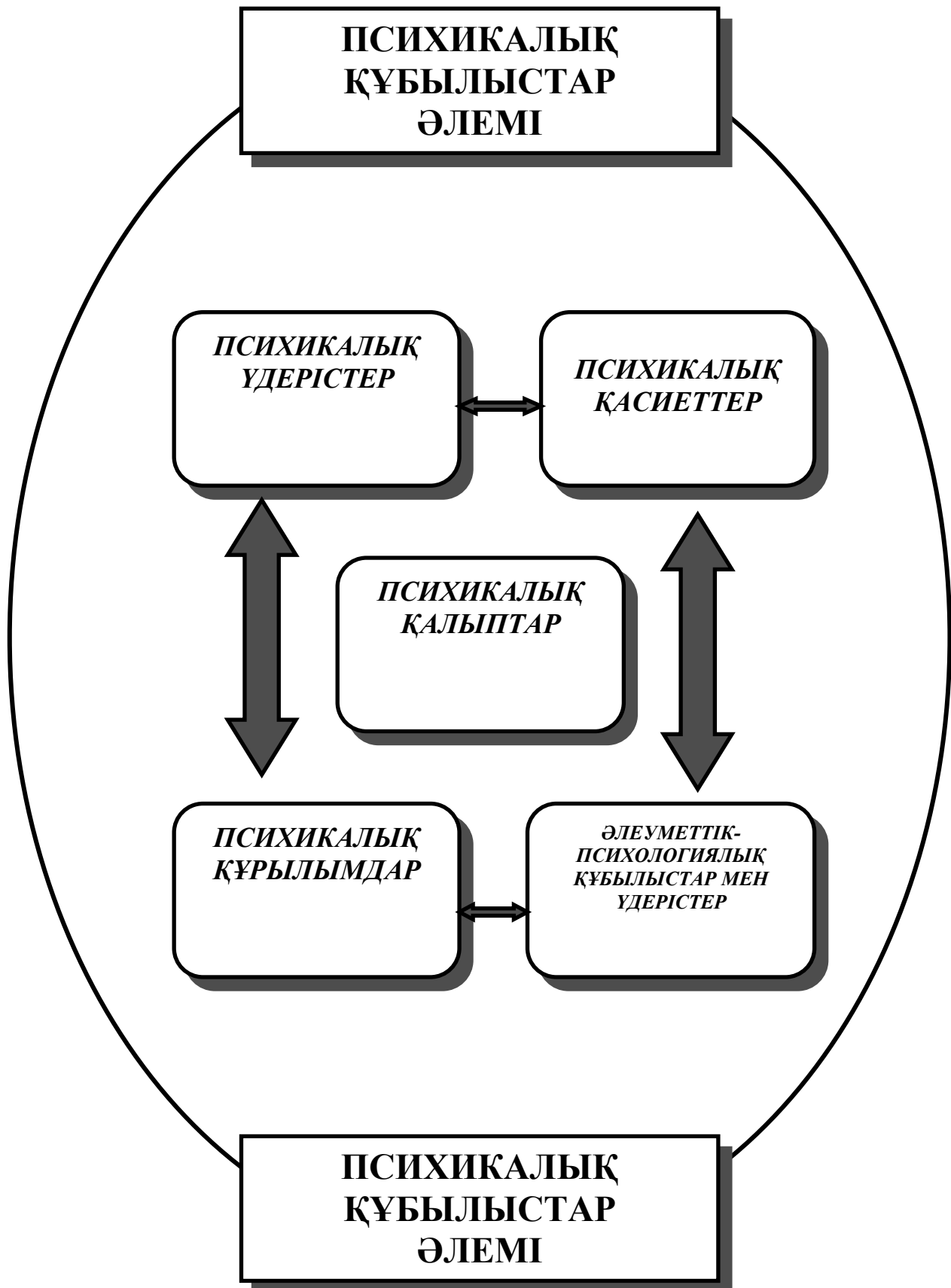
Ерекшеліктері

- 1. Психология — адамзатқа белгілі аса күрделі құбылыстар жөніндегі ғылым;*
- 2. Психологияның ерекше жағдайы — оның зерттеуіндегі таным объектісі мен субъектісін ажыратып болмайды;*
- 3. Психология ерекшелігі — оның басқа ғылымдардың бірінде де көрінбейтін практикалық салдарында;*
- 4. Психология — болашағы мол ғылымдардың бірі.*

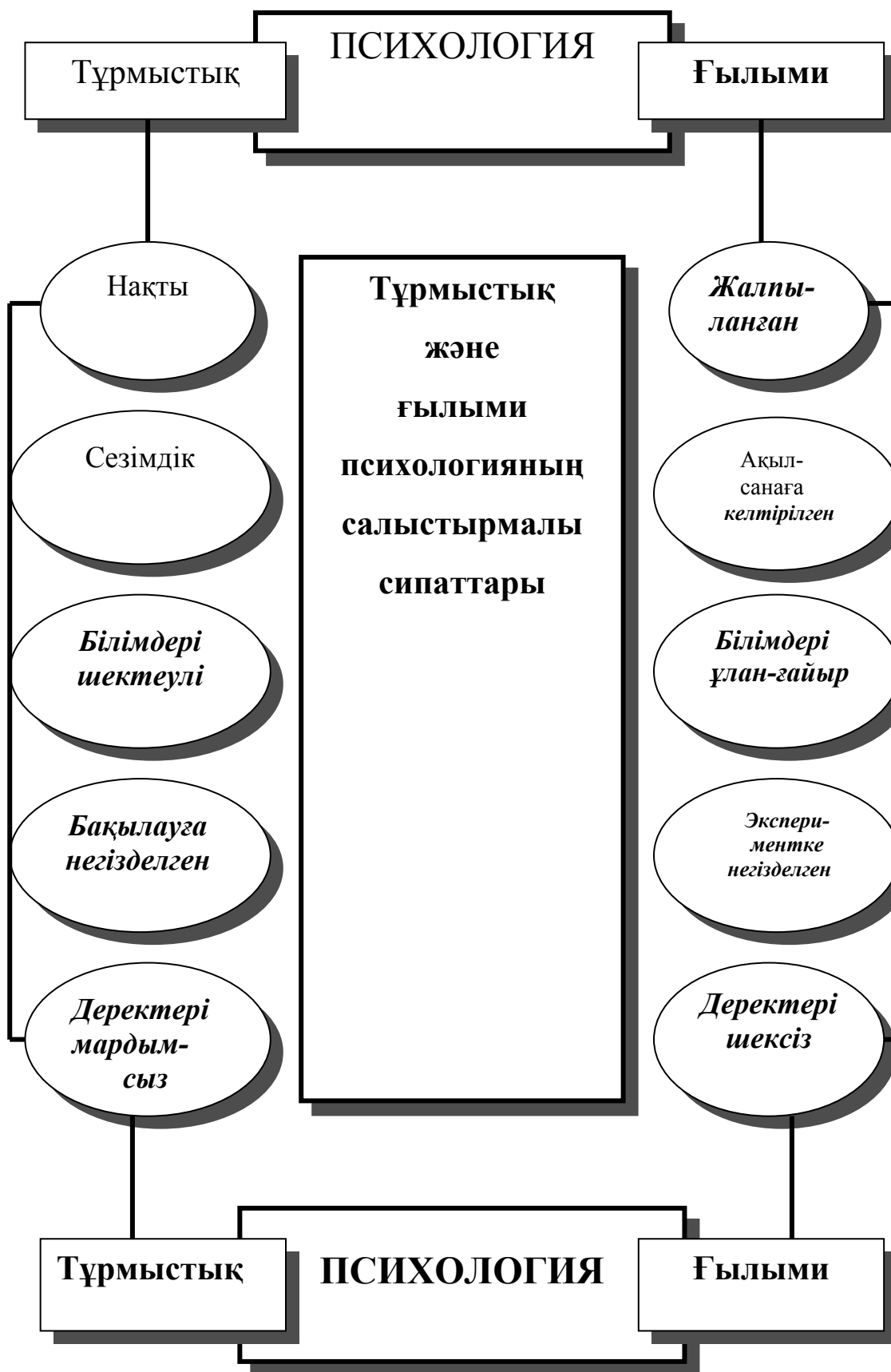
Ерекшеліктері

Психология (жантану)

1.4. Психикалық құбылыстар әлемі

1.5. Тұрмыстық және ғылыми психологияның арақатынасы

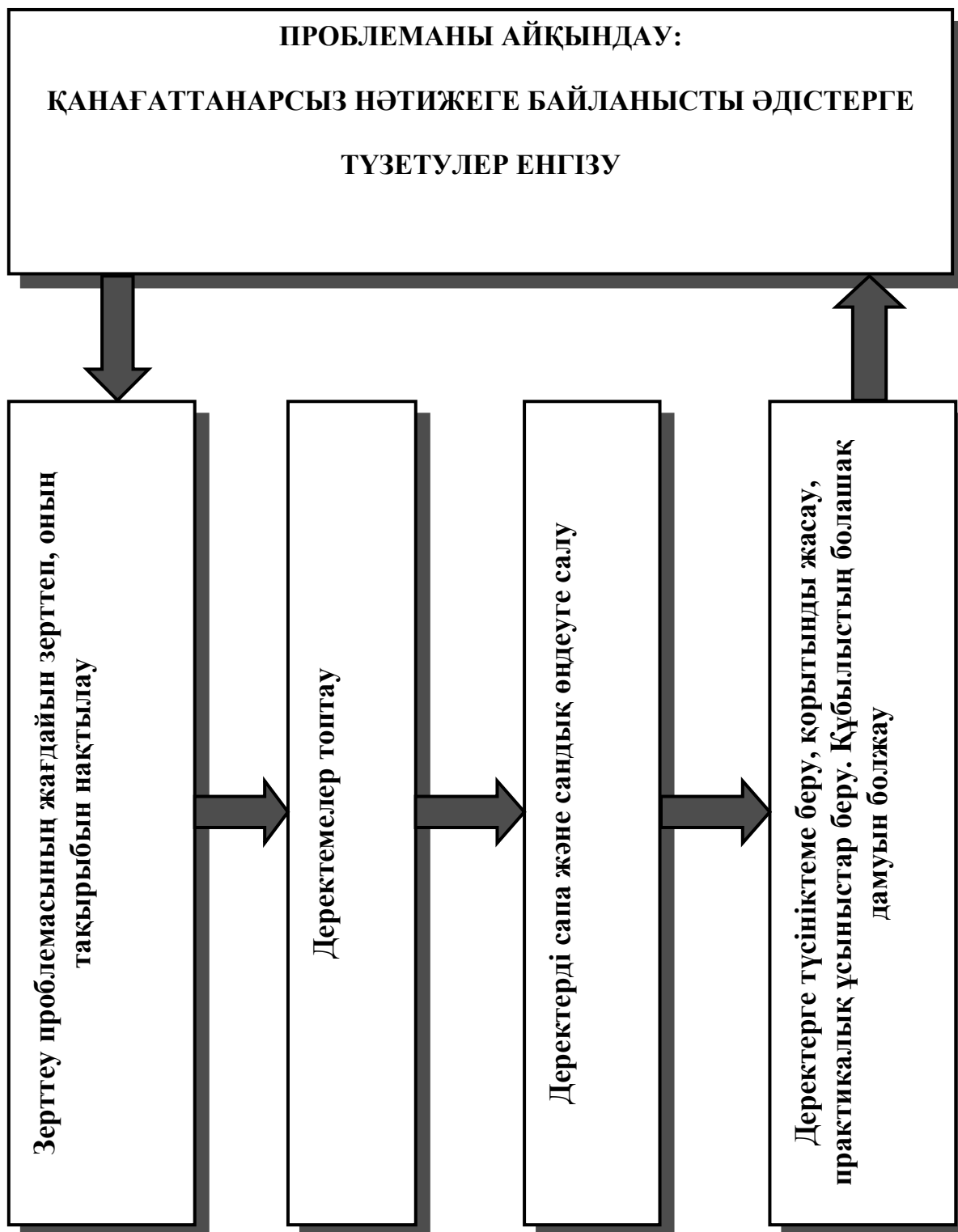
1.6. Психологияның даму кезеңдері

1.7. Психология әдістері

1.8. Психологиялық зерттеулер мазмұны мен құрылымы

1.9. Шетелдік психологияның негізгі бағыттары

Психоанализ

Бихевиоризм

Т
Е
О
Р
И
Я
Л
Ы
Қ

Ө
З
Г
Е
Ш
Е
Л
І
К
Т
Е
Р

Т
Ә
Ж
І
Р
И
Б
Е
Л
І
К

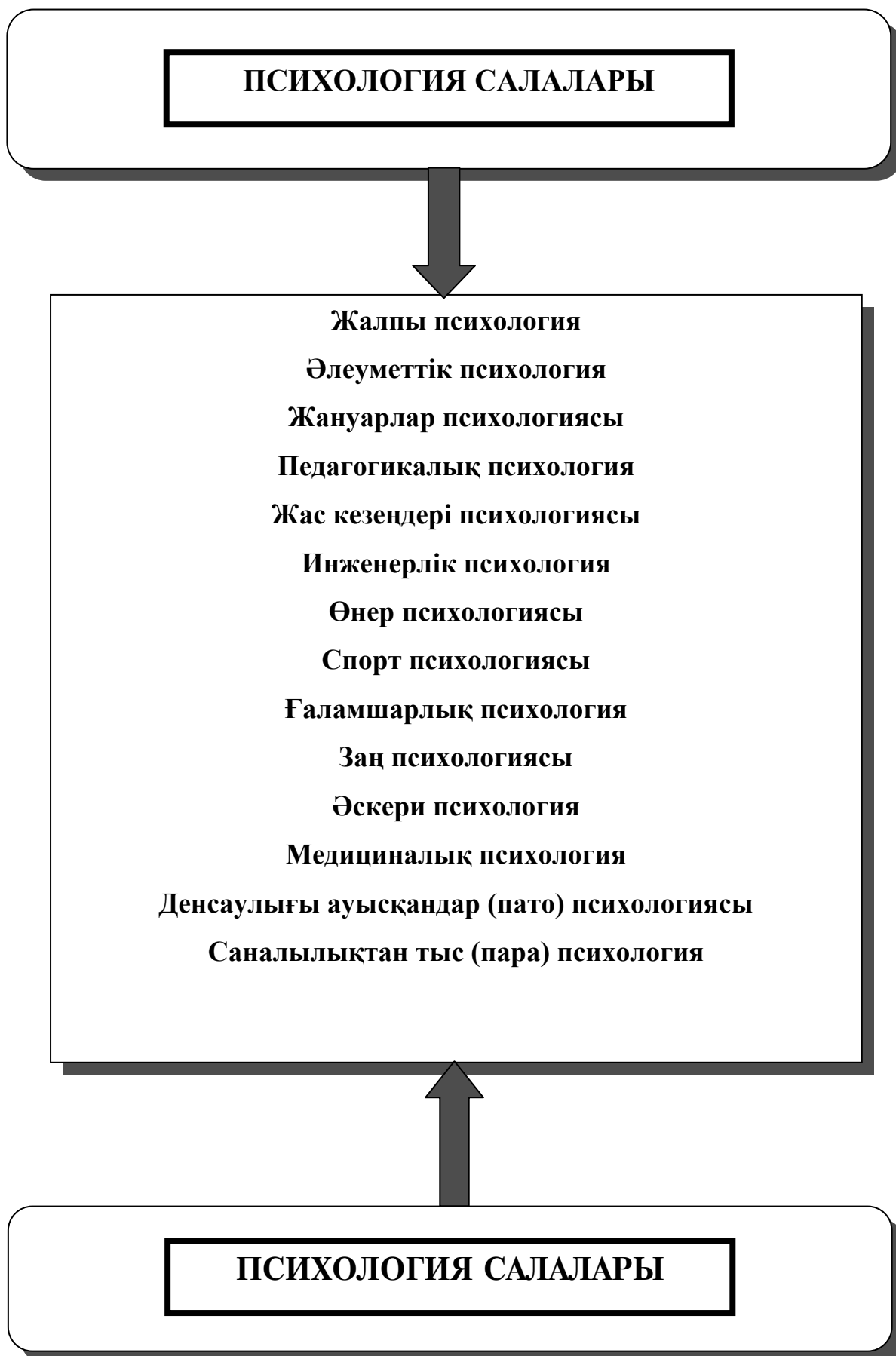
Ө
З
Г
Е
Ш
Е
Л
І
К
Т
Е
Р

*Гуманистік
психология*

*Гештальт-
психология*

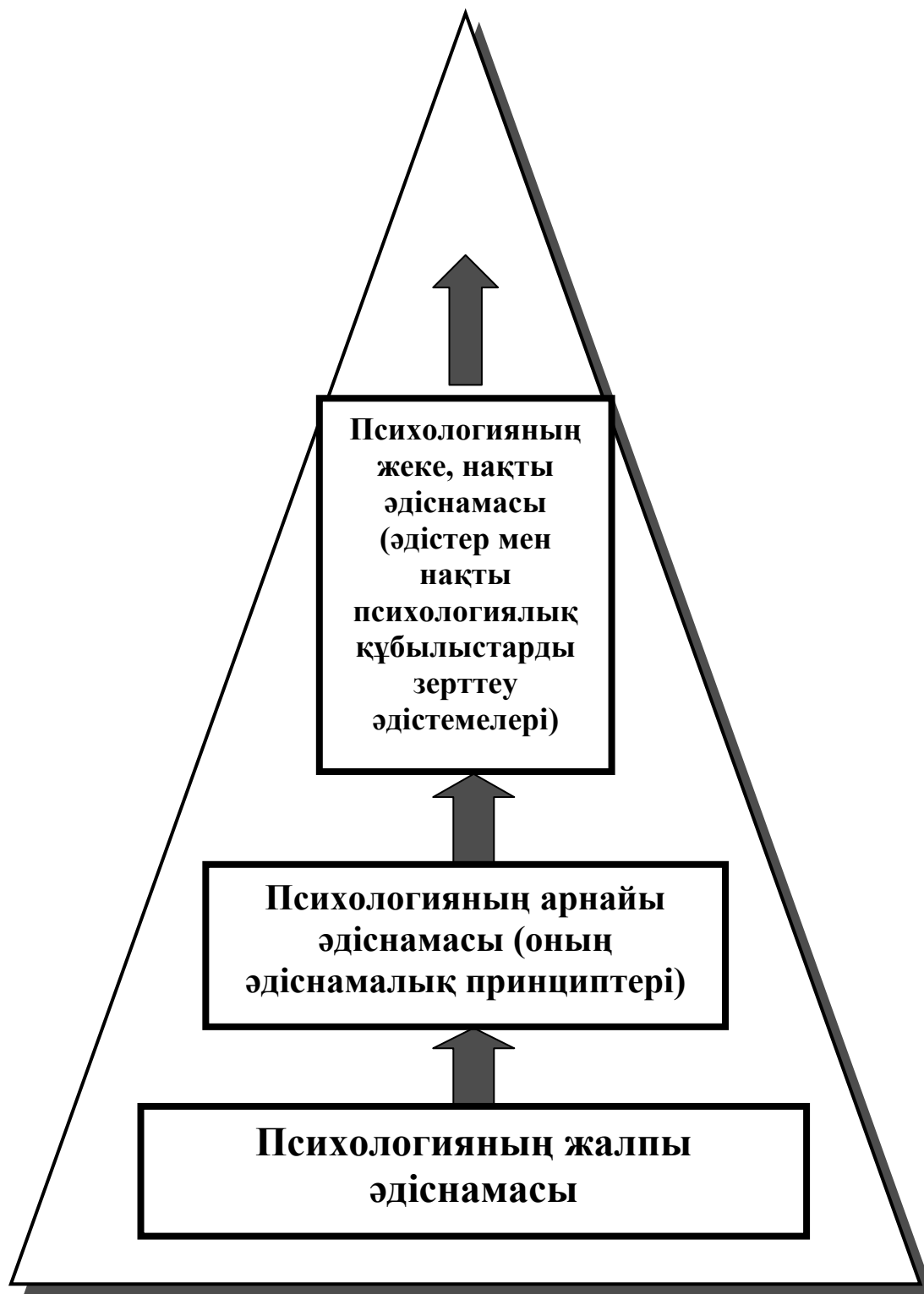
*Трансперсо-
налды
психология*

1.10. Психология салалары

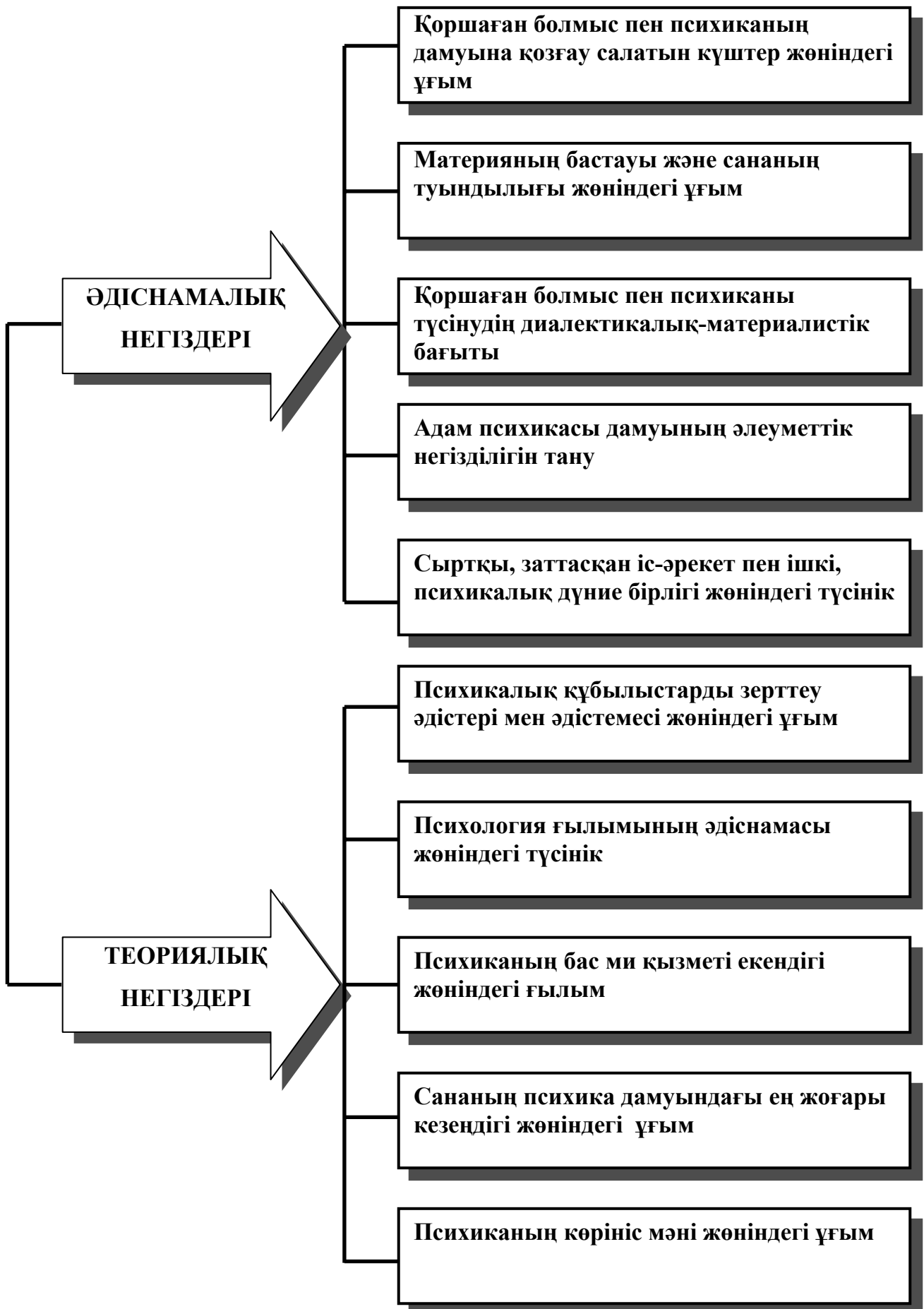

2. ПСИХОЛОГИЯНЫҢ ӘДІСНАМАЛЫҚ ЖӘНЕ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

2.1. Психологиядағы әдіснама жөніндегі түсінік

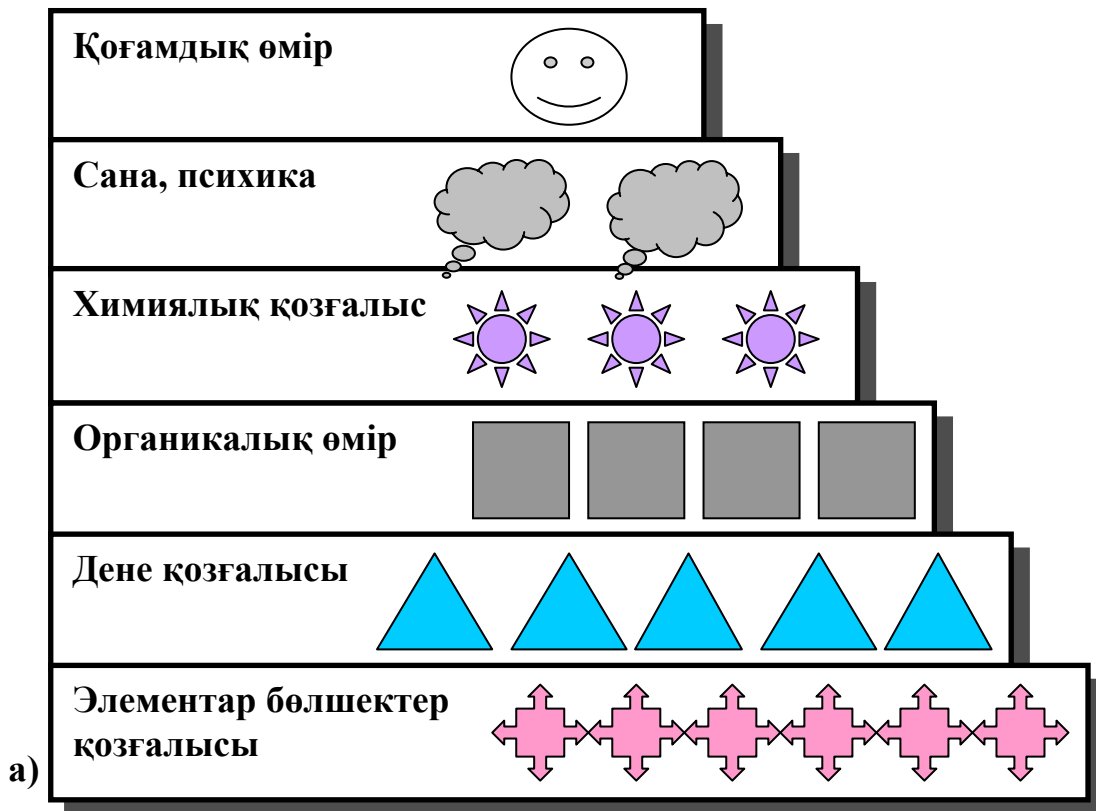
2.2. Психологияның әдіснамалық және теориялық негіздері

2.3. Психиканың негізгі қызметтері

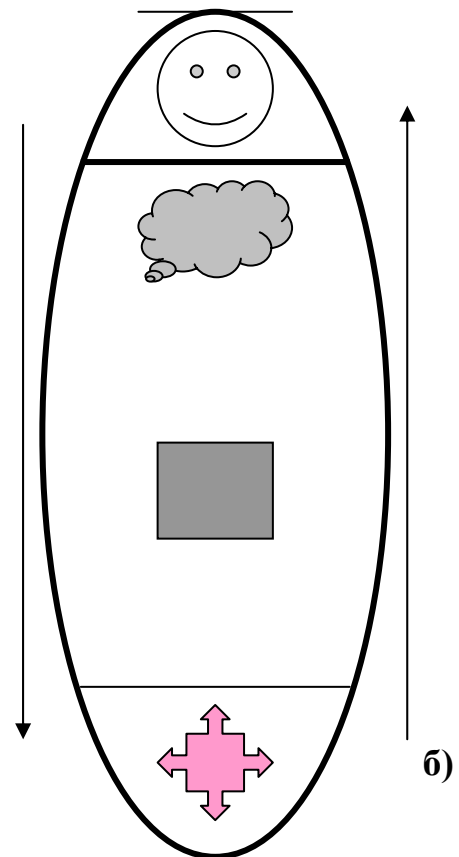

2.4. Материяның әрқилы қозғалыс формаларының өзара байланысы

а — сандық өзгерістердің жаңа салаға өтуімен ең қарапайым қозғалыс формаларынан аса жоғары қозғалыс формаларының туындауы;

б — аса жоғары және ең қарапайым қозғалыс формалары — күрделі, бірігімді тұтастық.

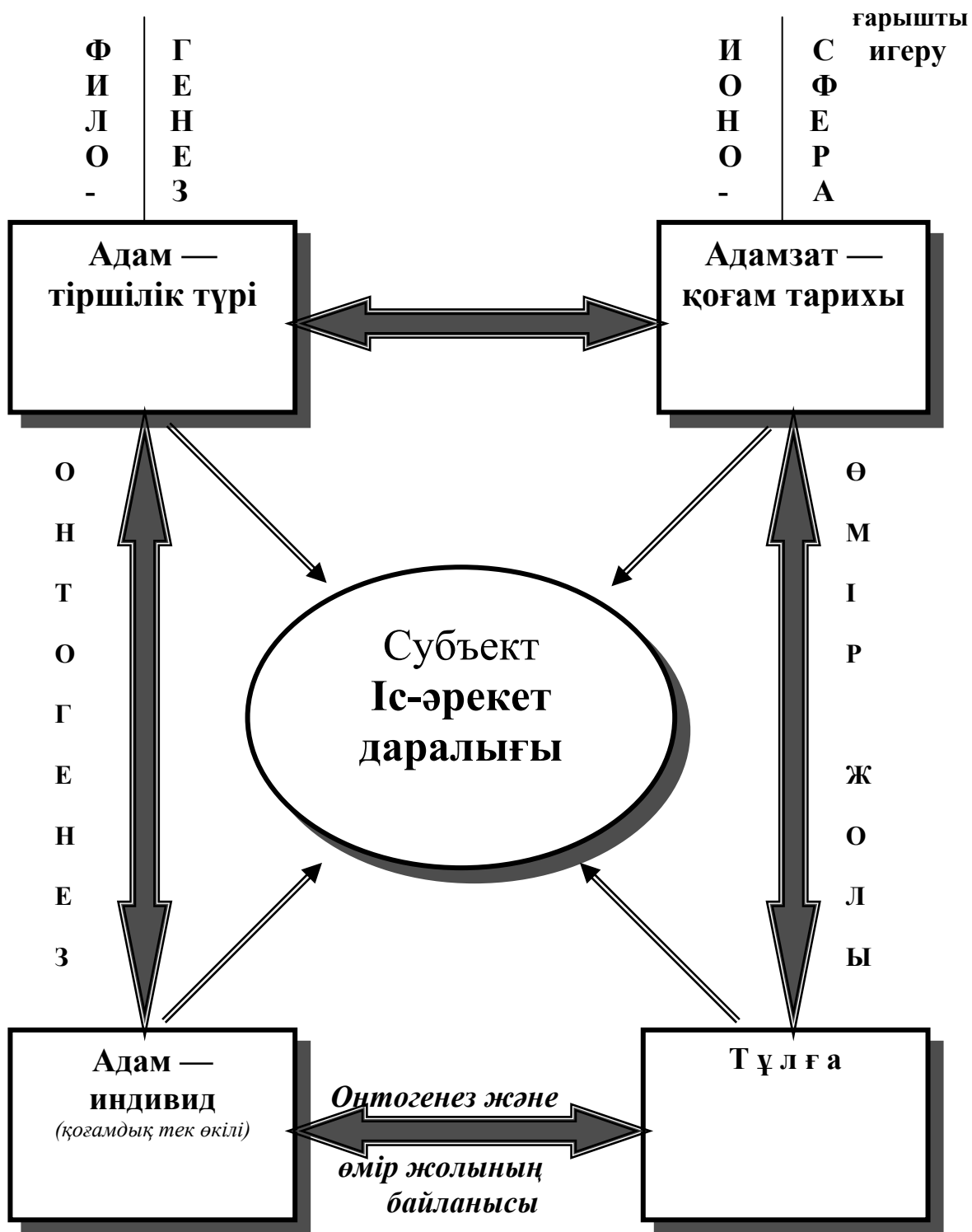

2.5. Бейнелеу түрлері мен құрылымы

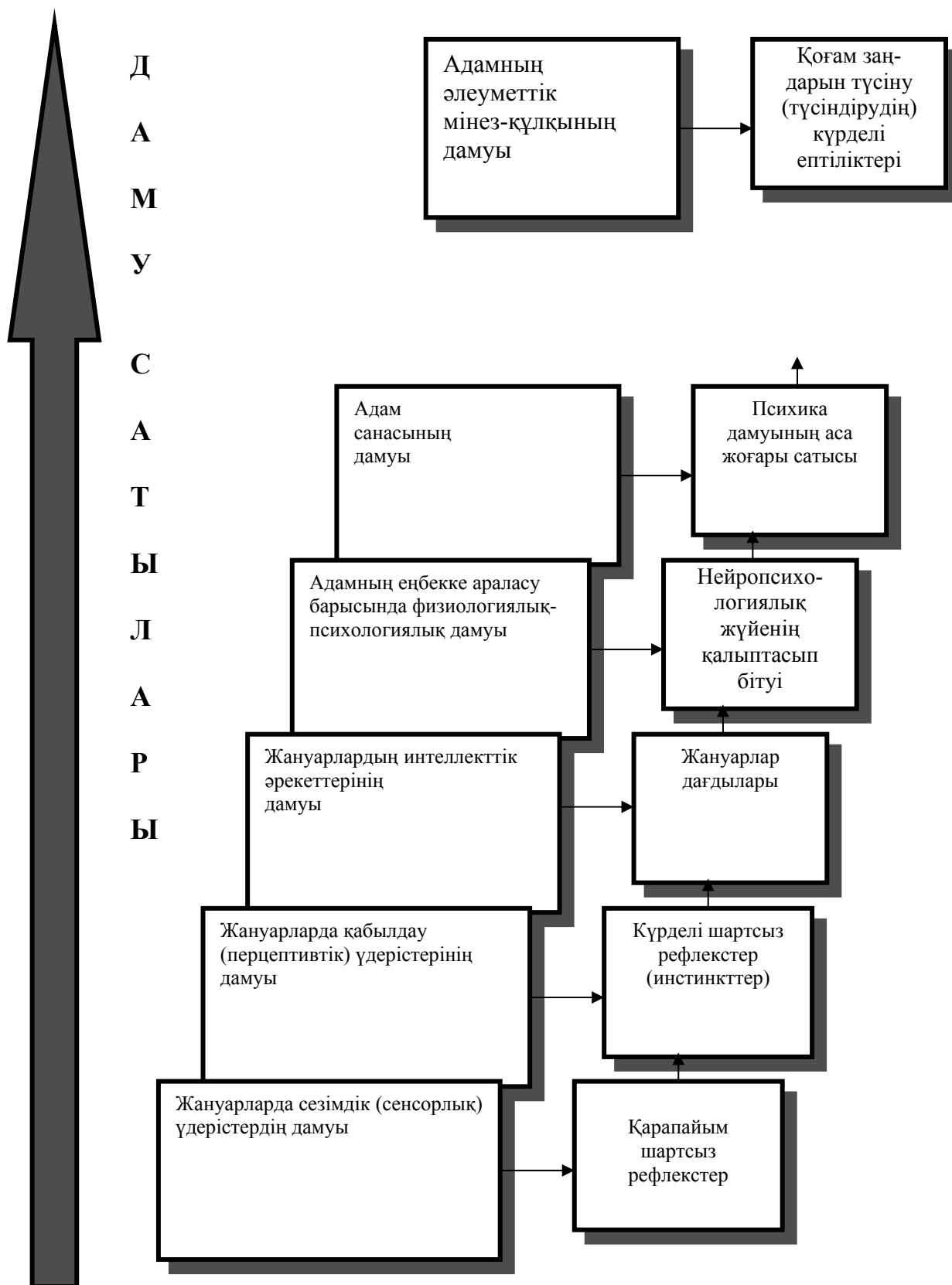
ӘЛЕУМЕТТІК БАЙЛАНЫСТАРДЫҢ БЕЙНЕЛЕНУІ

2.6. Адамның қоршаған орта және оның қасиеттерінің дамуымен болған өзара байланысы

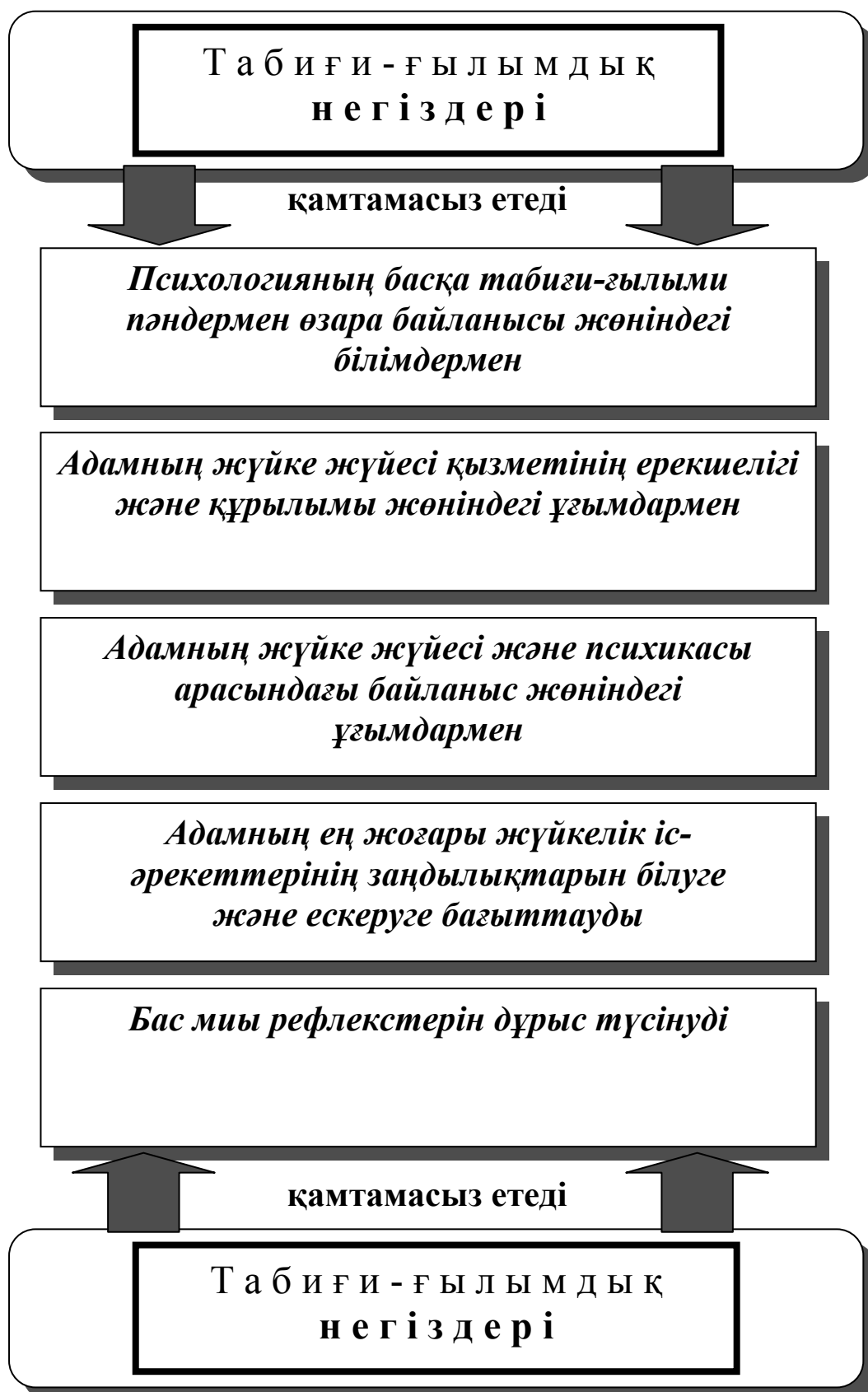

2.7. Психика мен сананың тарихи дамуы

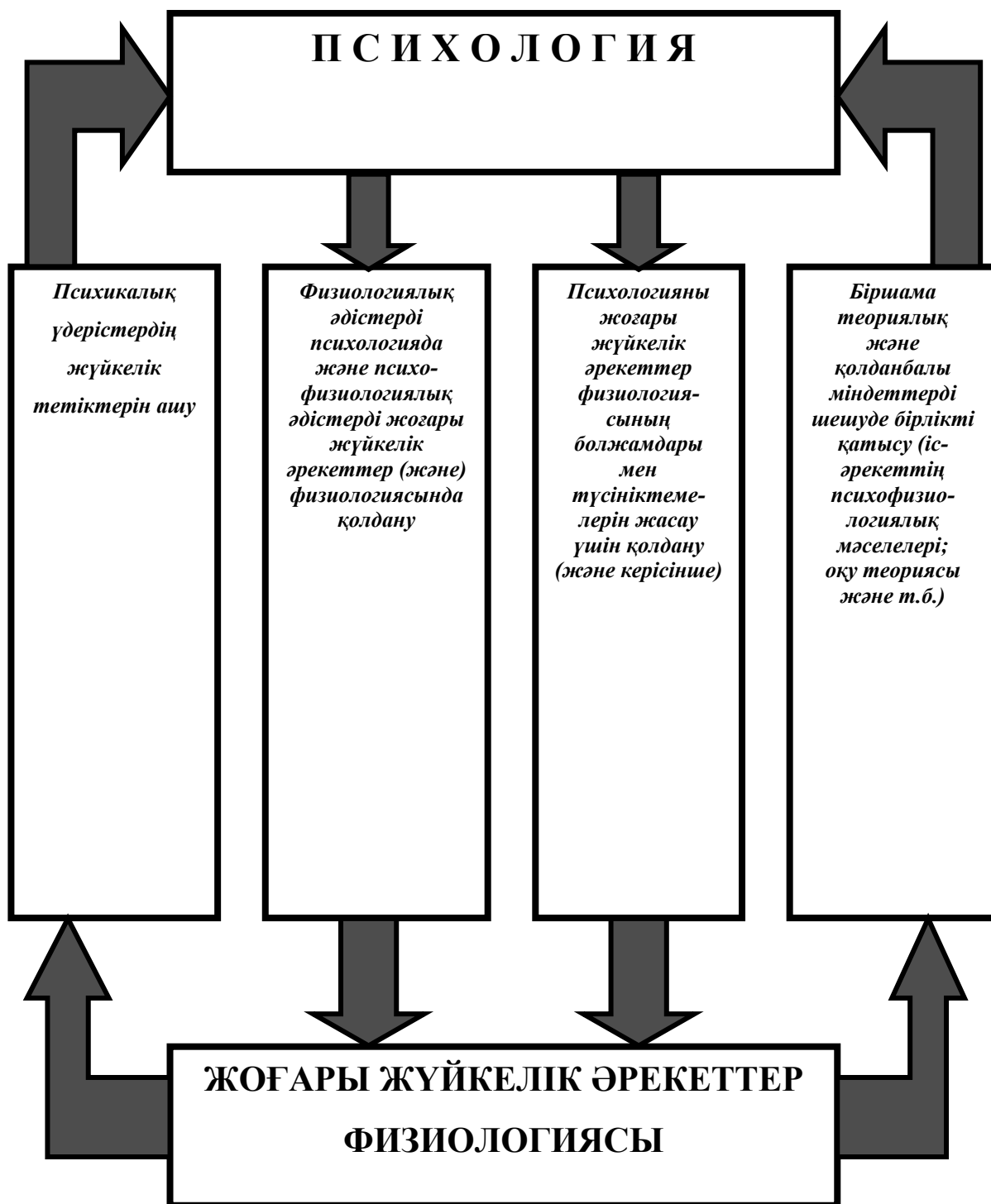

3. ПСИХОЛОГИЯНЫҢ ТАБИҒИ-ҒЫЛЫМДЫҚ НЕГІЗДЕРІ

3.1. Психологияның табиғи-ғылымдық негіздері

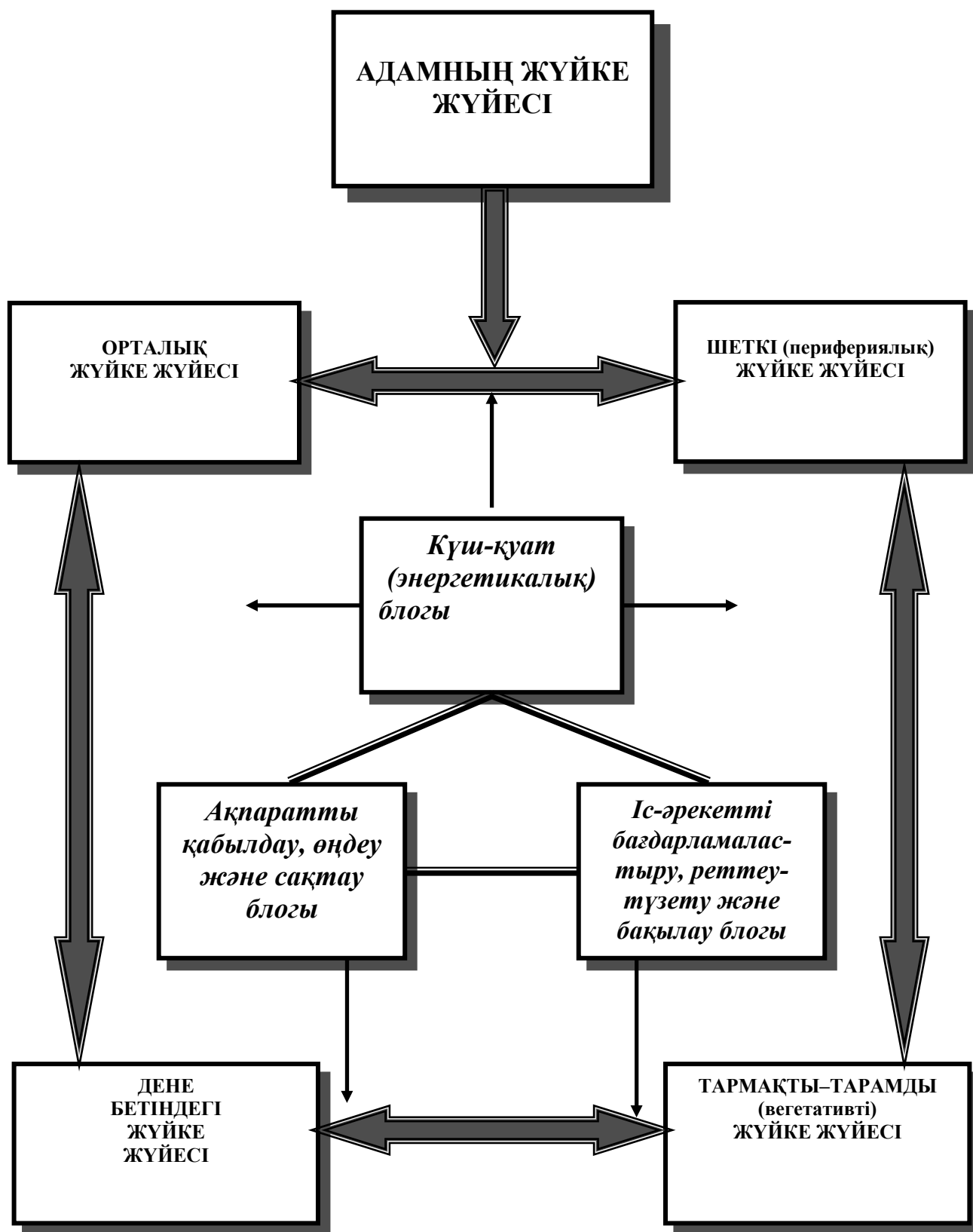
3.2. Жоғары жүйке әрекеттері және психологиясы мен физиологиясының негізгі байланыстарының өзара ықпалы

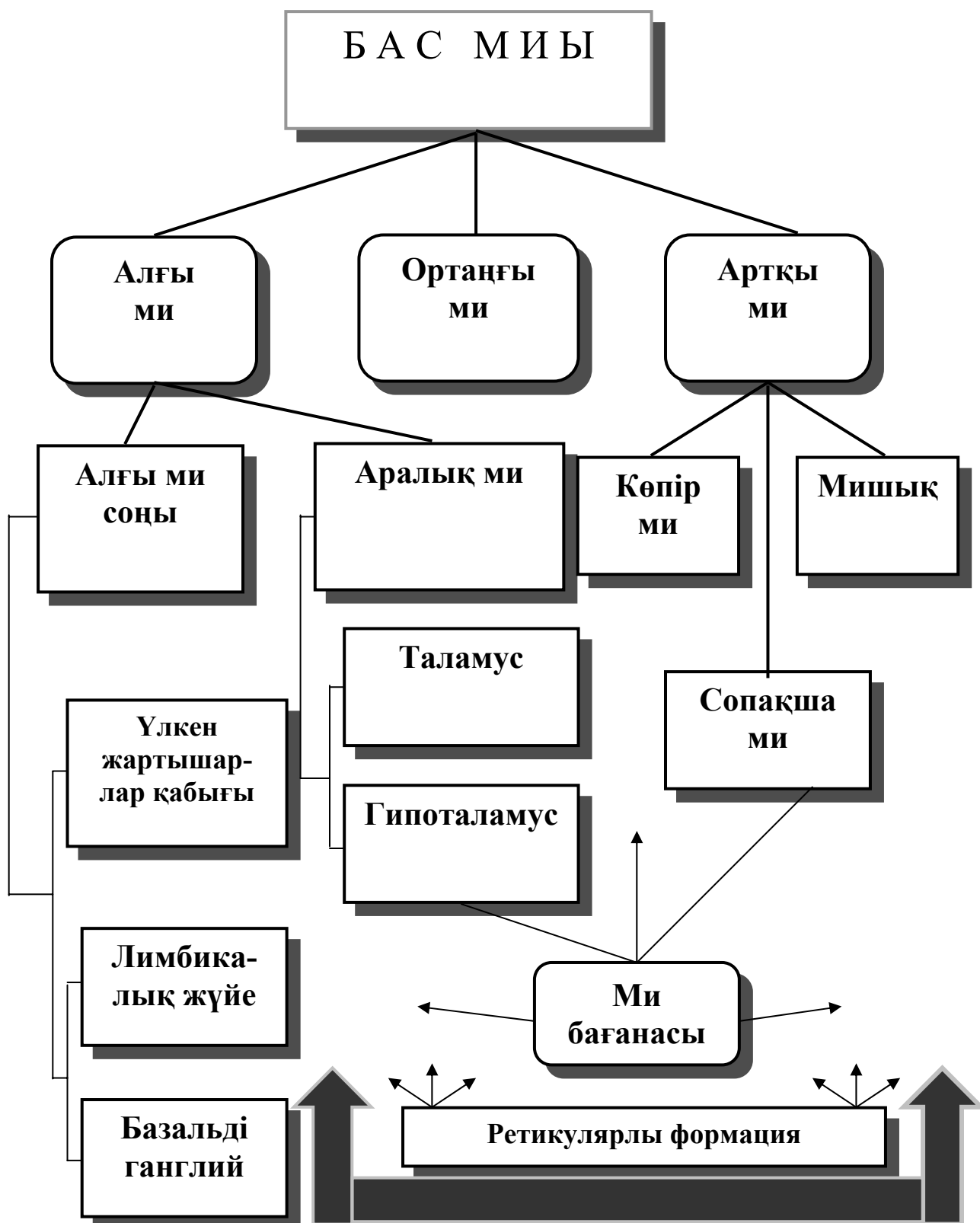
3.3. Психологияның табиғи-ғылыми пәндермен байланысы

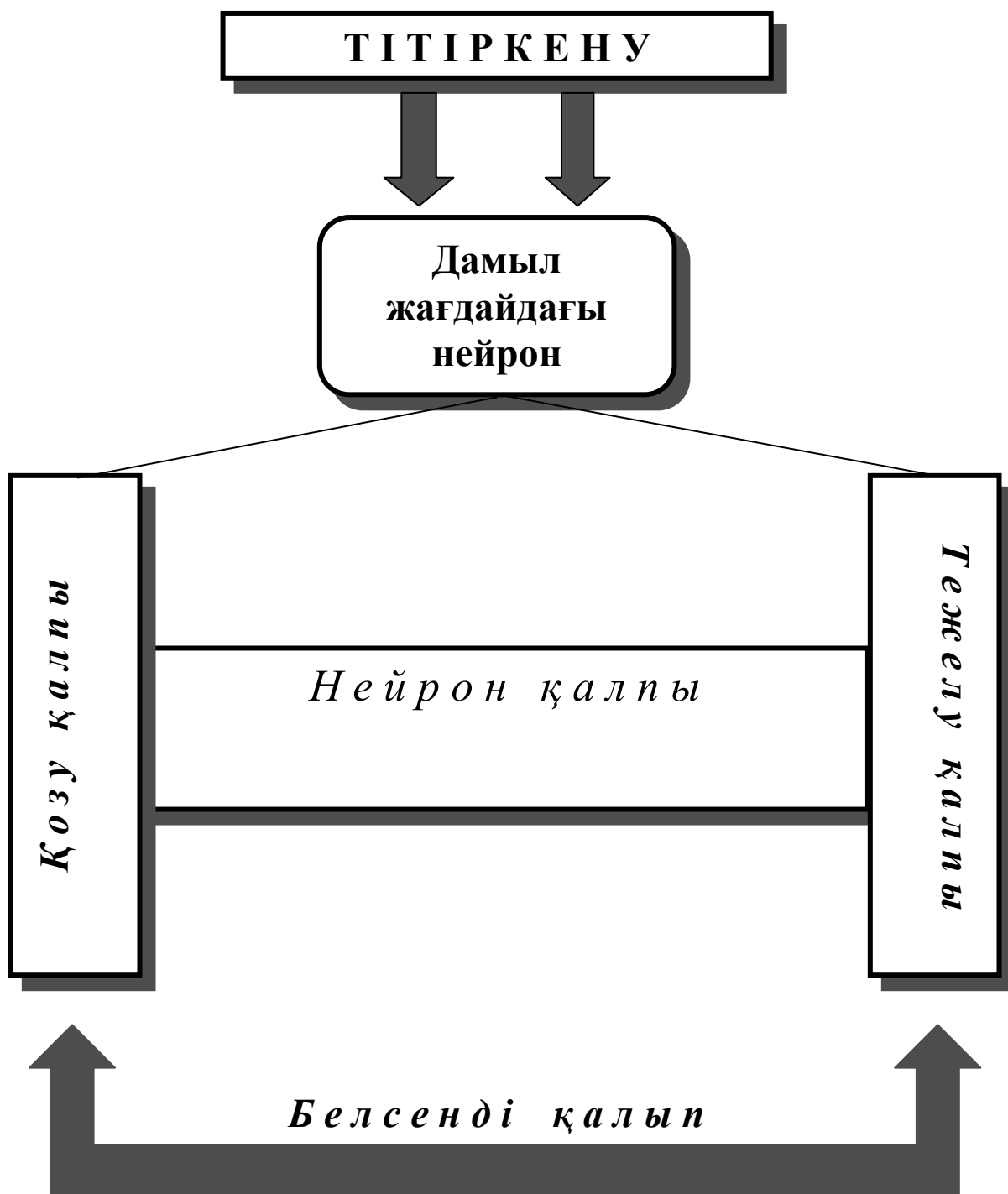
3.4. Адам — жүйке жүйесінің құрылымы

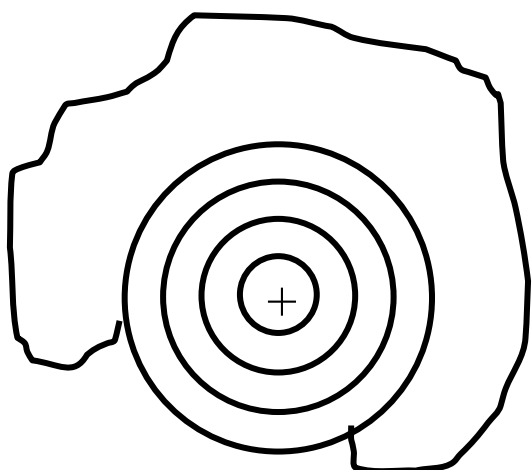
3.5. Бас миының негізгі құрылым бөліктері

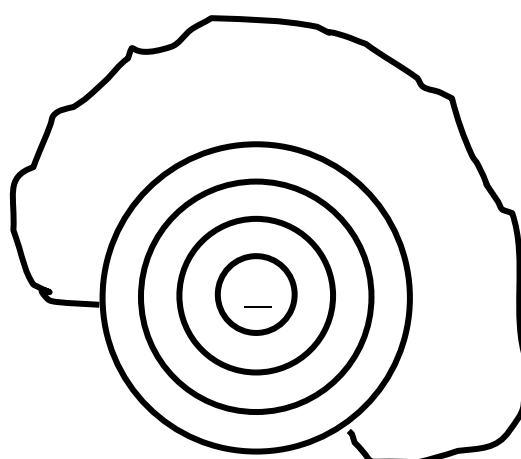
3.6. Орталық жүйке жүйесіндегі қозу және тежелу процестері

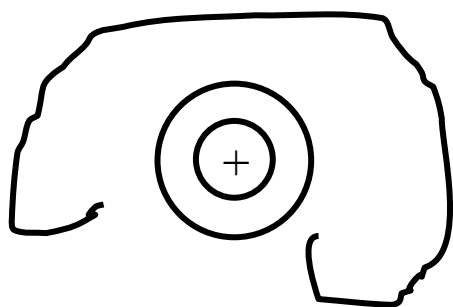
3.7. Қозу мен тежелу процестерінің заңдылықтары

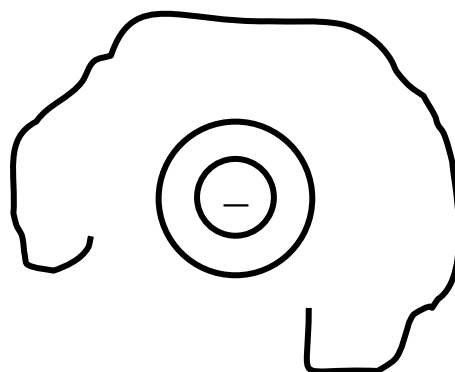
Көз иррадиациясы

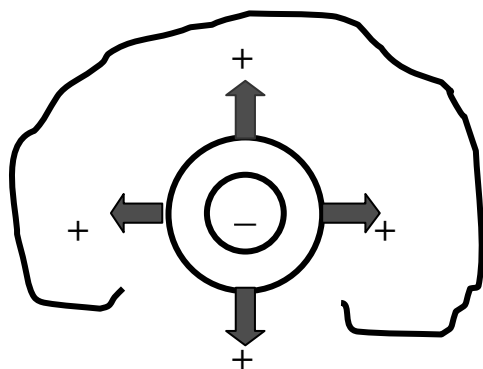
Тежелу иррадиациясы

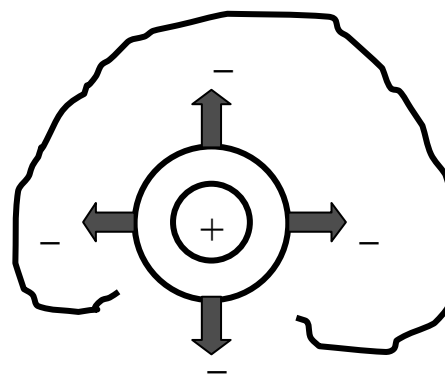
Көз шоғыры

Тежелу шоғыры

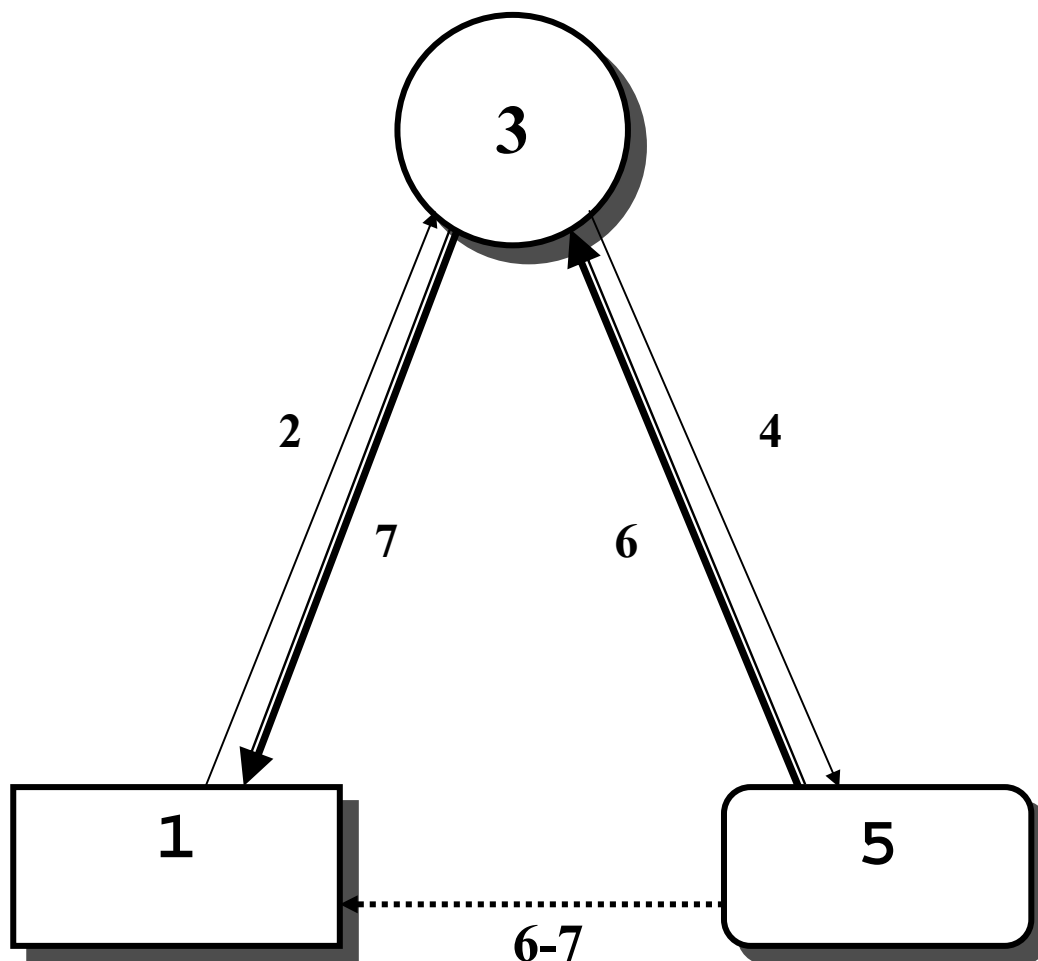

Оң индукция

Теріс индукция

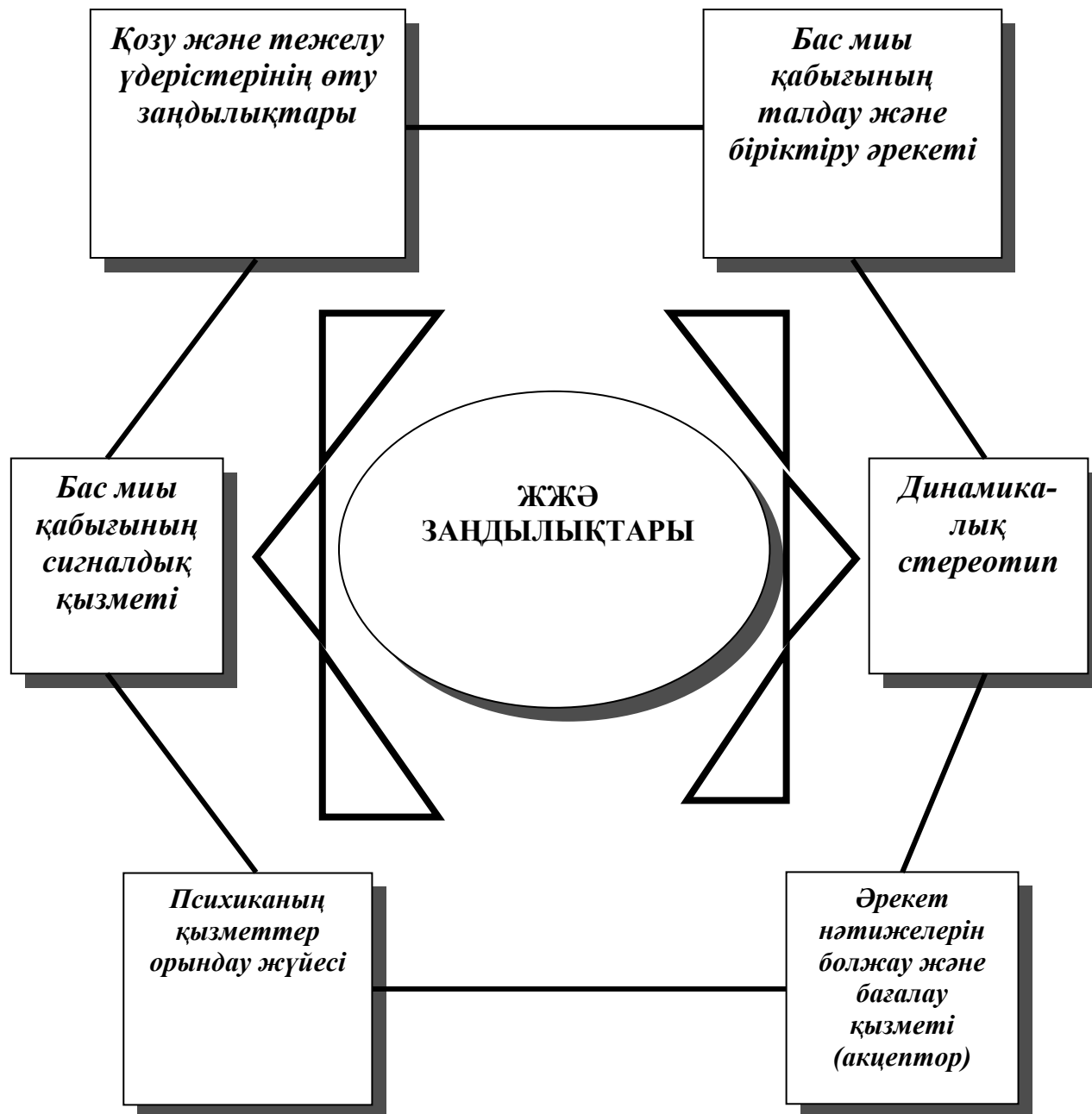
3.8. Рефлекторлы іс-әрекеттің анатомиялық-физиологиялық тетіктері

**1 – 2 – 3 – Анализатордың қызмет ету сұлбасы;
1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 1 – Рефлекторлы шеңбердің қызмет ету сұлбасы.**

1 – рецептор; 2 – эфферентті жүйке жолы; 3 – орталық бөлік; 4 – эфферентті жүйке жолы; 5 – эффектор; 6 – 7 – кері ақпарат жолы.

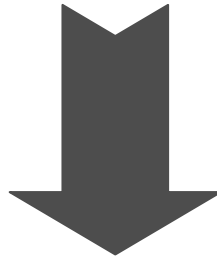
3.9. Жоғары жүйке әрекет-қимылы заңдылықтары

3.10. Шартсыз рефлекс ерекшелігі

Тітіркену

Тітіркену

ЖҮЙКЕ ЖҮЙЕСІ

Шартсыз рефлекс

ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Ағзаның тітіркенуге болған реакциясының тума сипаттылығы

Тітіркену мен ағзаның оған болған реакциясының тұрақтылығы

Рефлекснің жеке-дара тәжірибеге тәуелсіздігі және өзгеріске түспеуі

Жауап реакциясының біртекті сипаты, яғни бір түрдегі жануарлардың бәрінің жауапты шартсыз рефлекстерінің типтес келуі

Жоғары дамыған жануарлар шартсыз рефлекстерінің орталық жүйке жүйесіндегі төменгі бөліктер қызметімен бас миы үлкен жартышарлар қабығының қатысынсыз орындалуы

3.11. Шартсыз рефлексдер түрі

ШАРТСЫЗ РЕФЛЕКСТЕР ТҮРІ

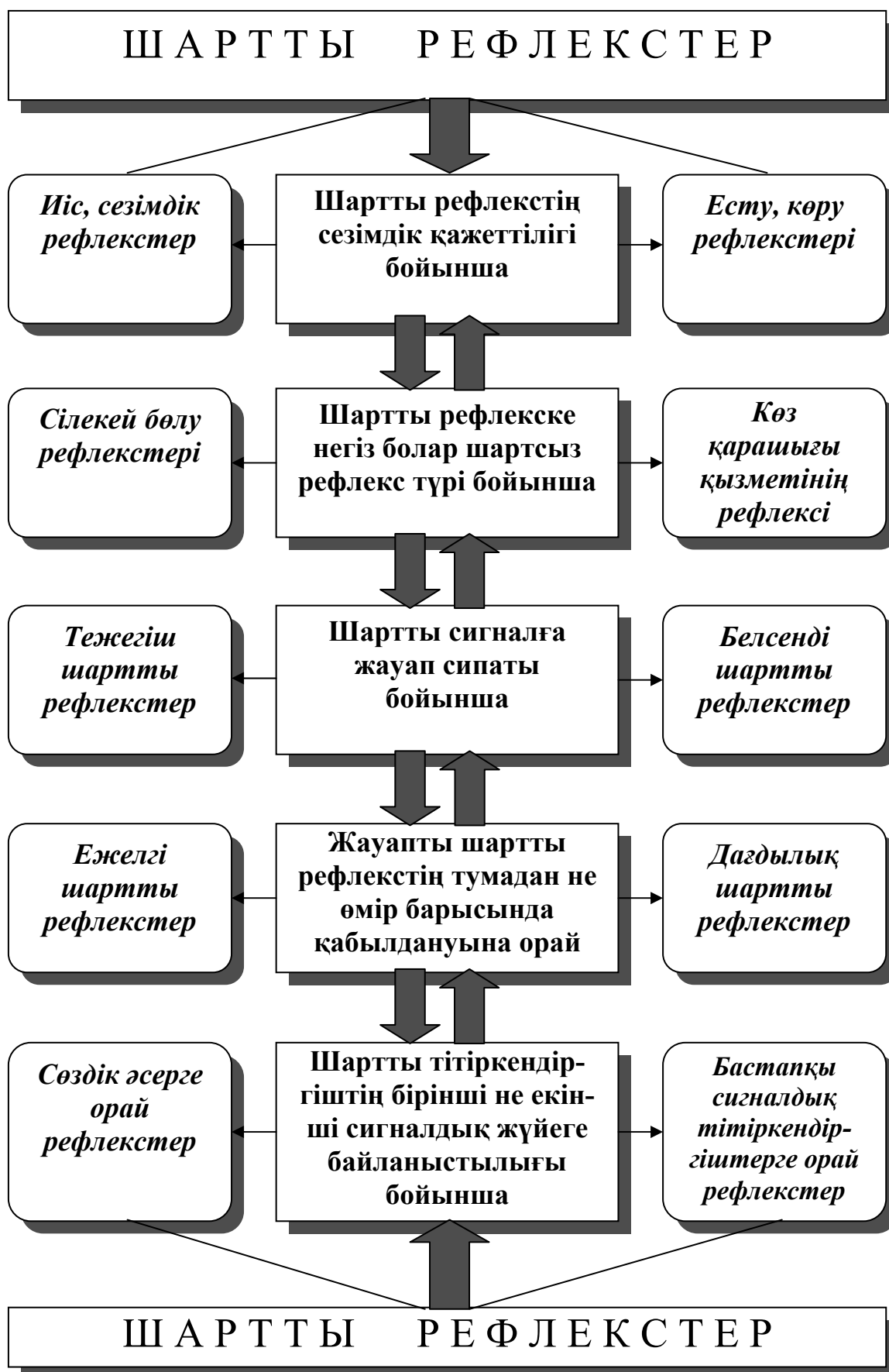
Вегетативтік рефлексдер

- сілекей бөлу;
- терінің қызаруы (бозаруы) рефлексі;
- терлеу рефлексі;
- сырқырау (ауырсыну) рефлексі;
- іс-әрекет барысында ағзаның күш-қуат жоғалту реакциялары тобы;
- көзқарашығы рефлексі;
- жүрек және тыныс алу және т.б. ағзаларының рефлексі.

Әрекет-қылықтық рефлексдер (инстинкттер)

- бағалау-зерттеу әрекеттері;
- ас қорыту әрекеттері;
- қорғаныс әрекеттері;
- гигиеналық әрекеттер;
- тек жалғасы;
- миграция (орын ауыстыру, көшу);
- топтасу әрекеті.

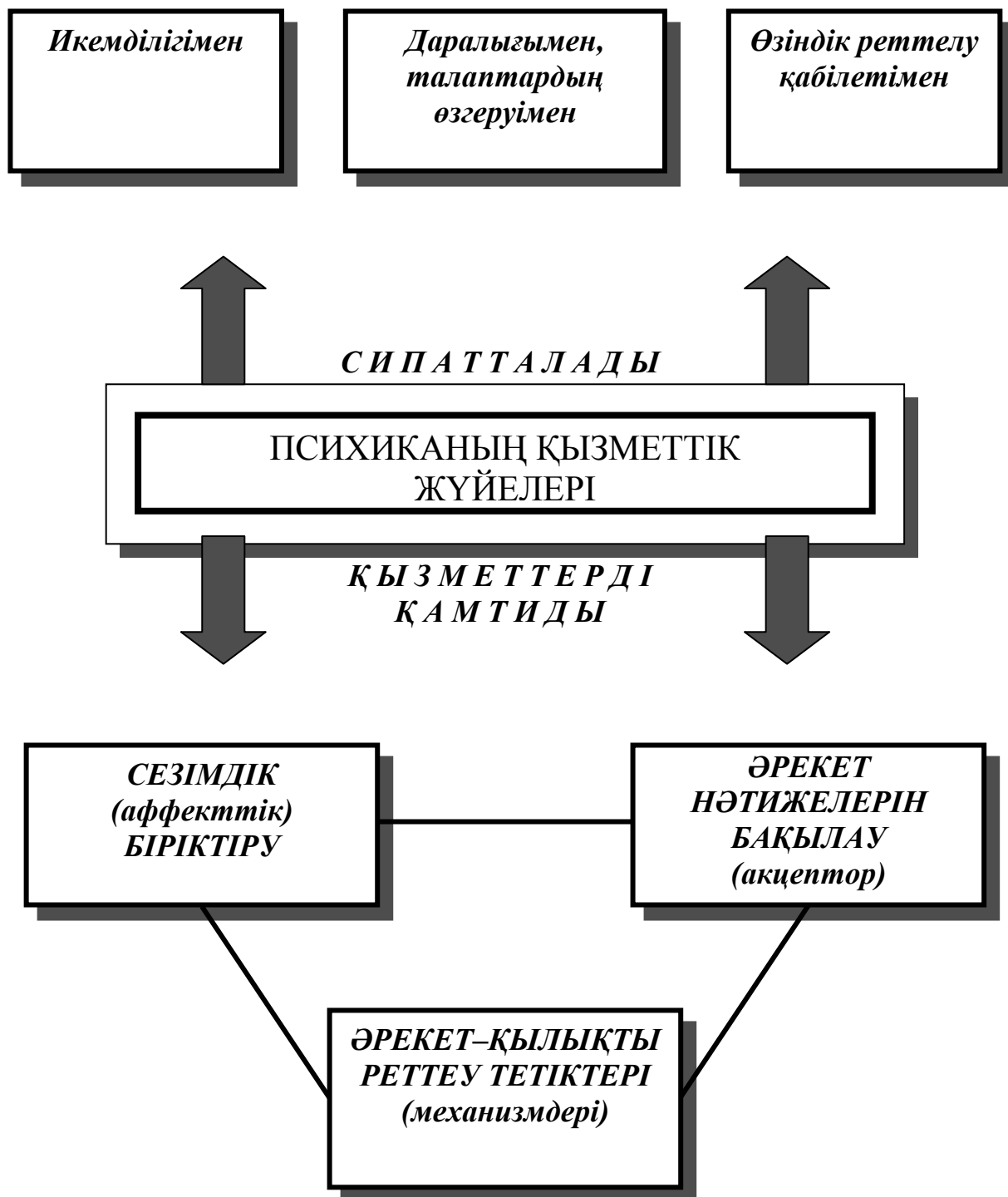
3.13. Шартты рефлекс топтамасы (классификациясы)

3.14. Ресей ғалымдарының теорияларындағы психиканың табиғи-ғылыми негіздері

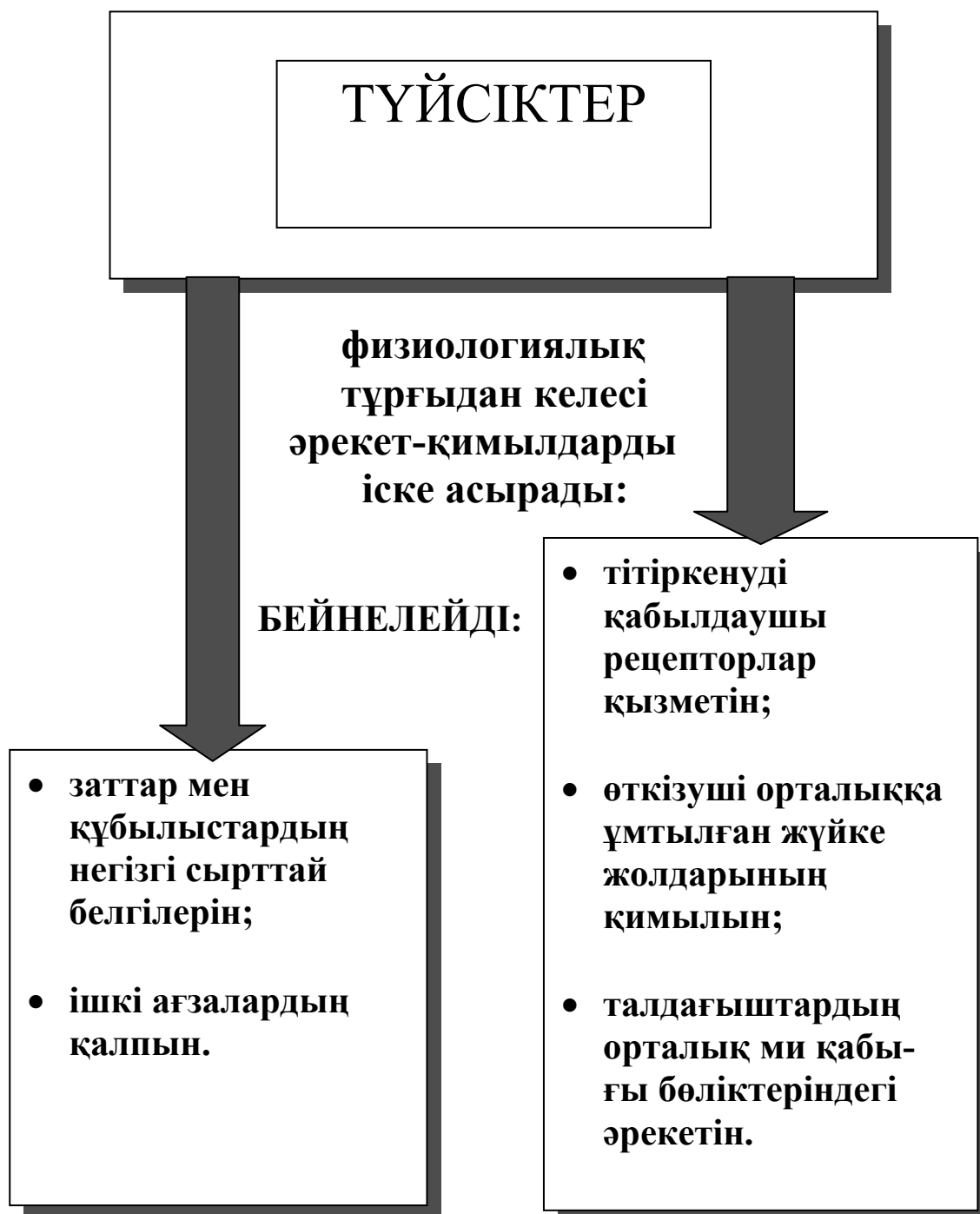

3.15. Психиканың қызметтік жүйелерінің мәні мен ерекшеліктері

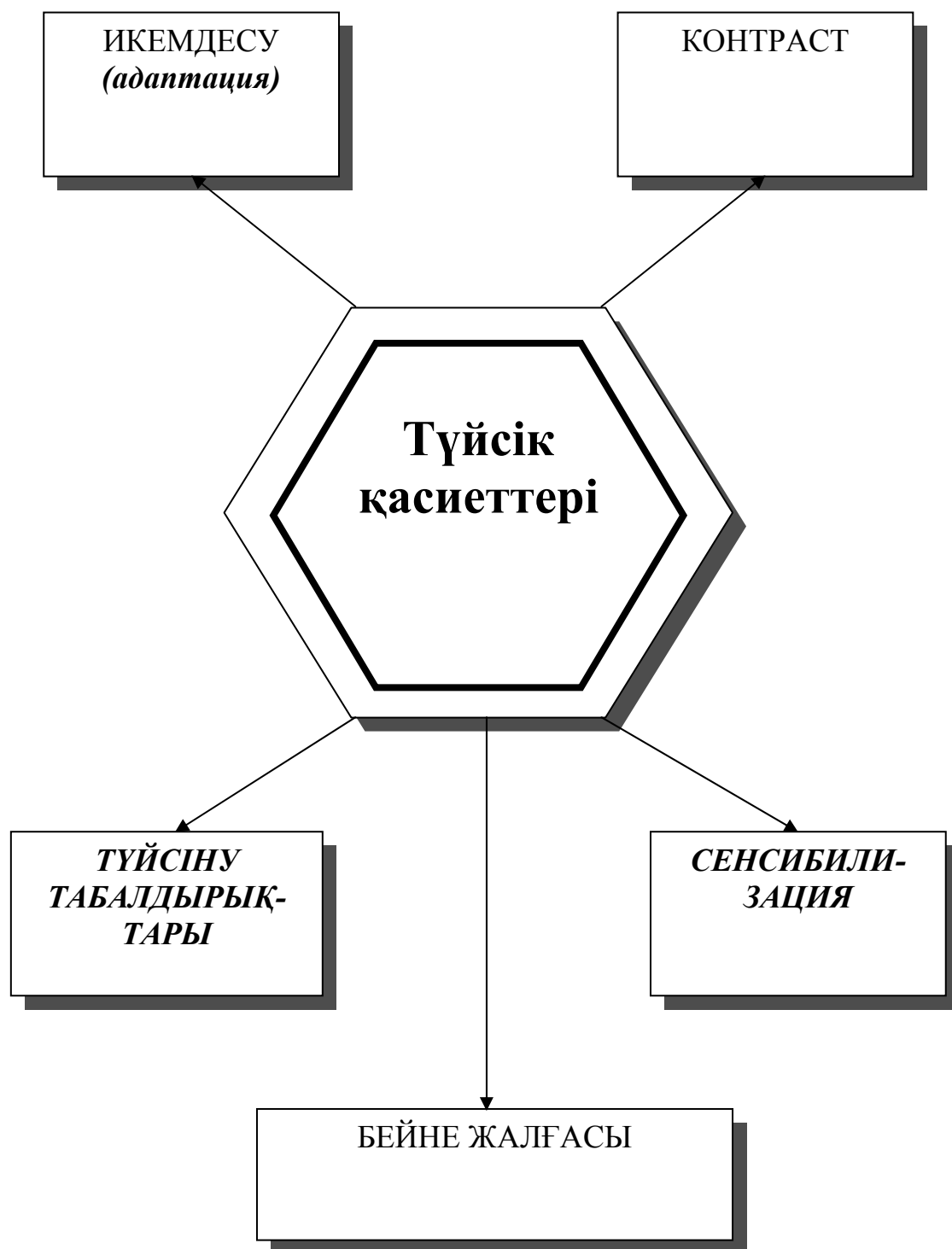

4. ПСИХИКАЛЫҚ ТАНЫМ ҮДЕРІСТЕРІ

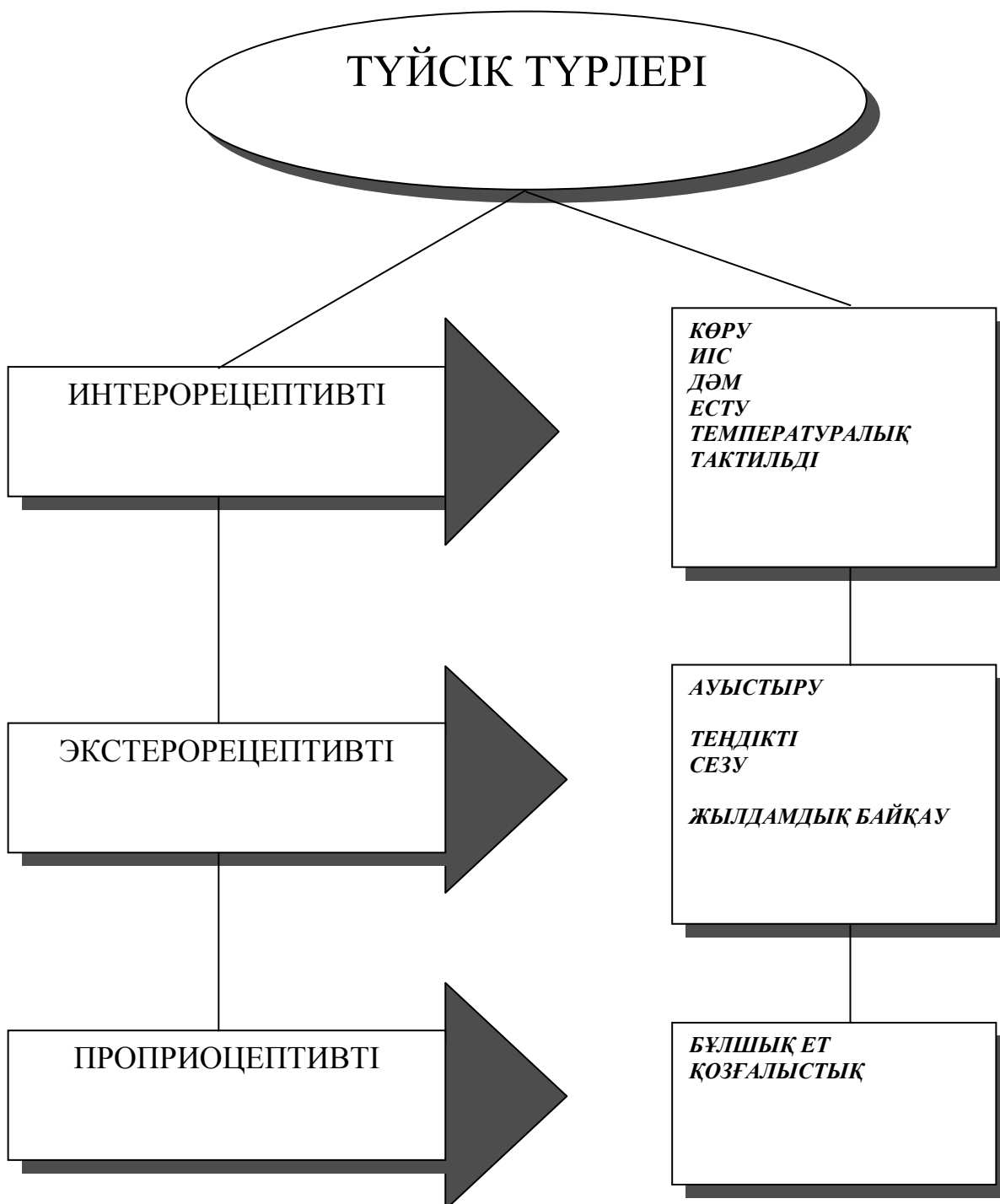
4.1. Түйсіктер мәні

4.2. Түйсіктер қасиеті

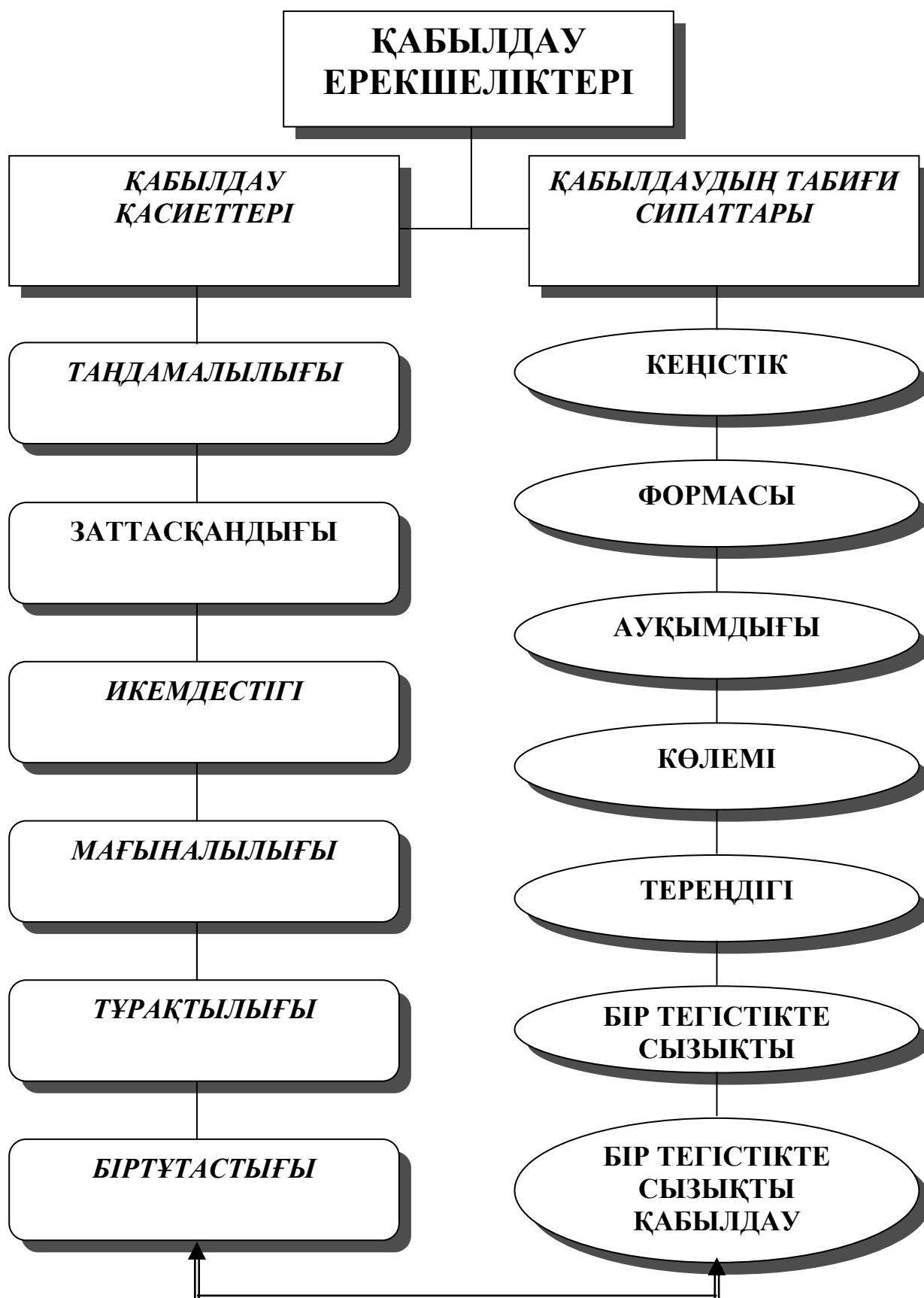
4.3. Түйсік түрлері

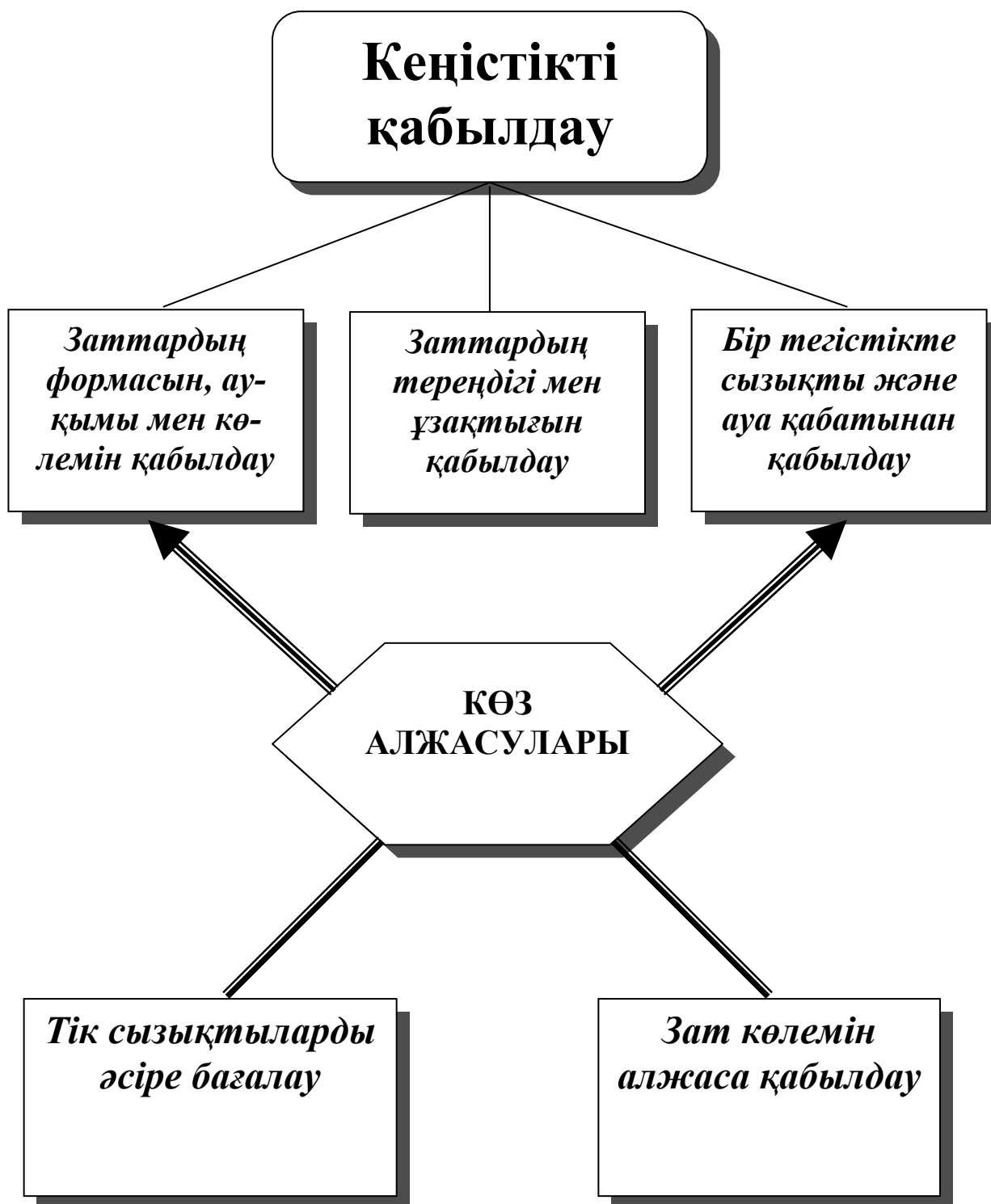
4.4. Қабылдау мәні

4.5. Қабылдау ерекшеліктері

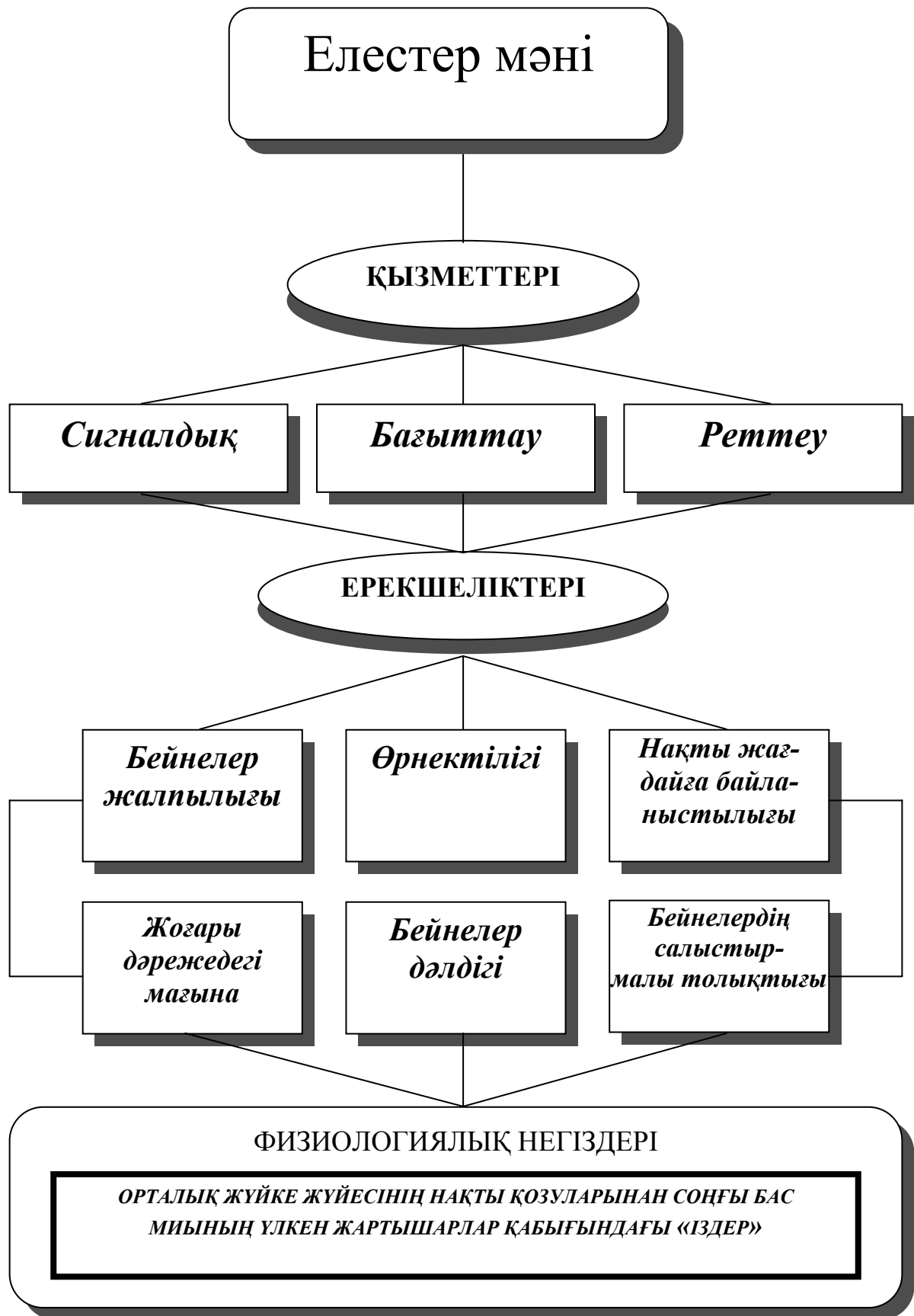
4.6. Кеңістікті қабылдау сипаты

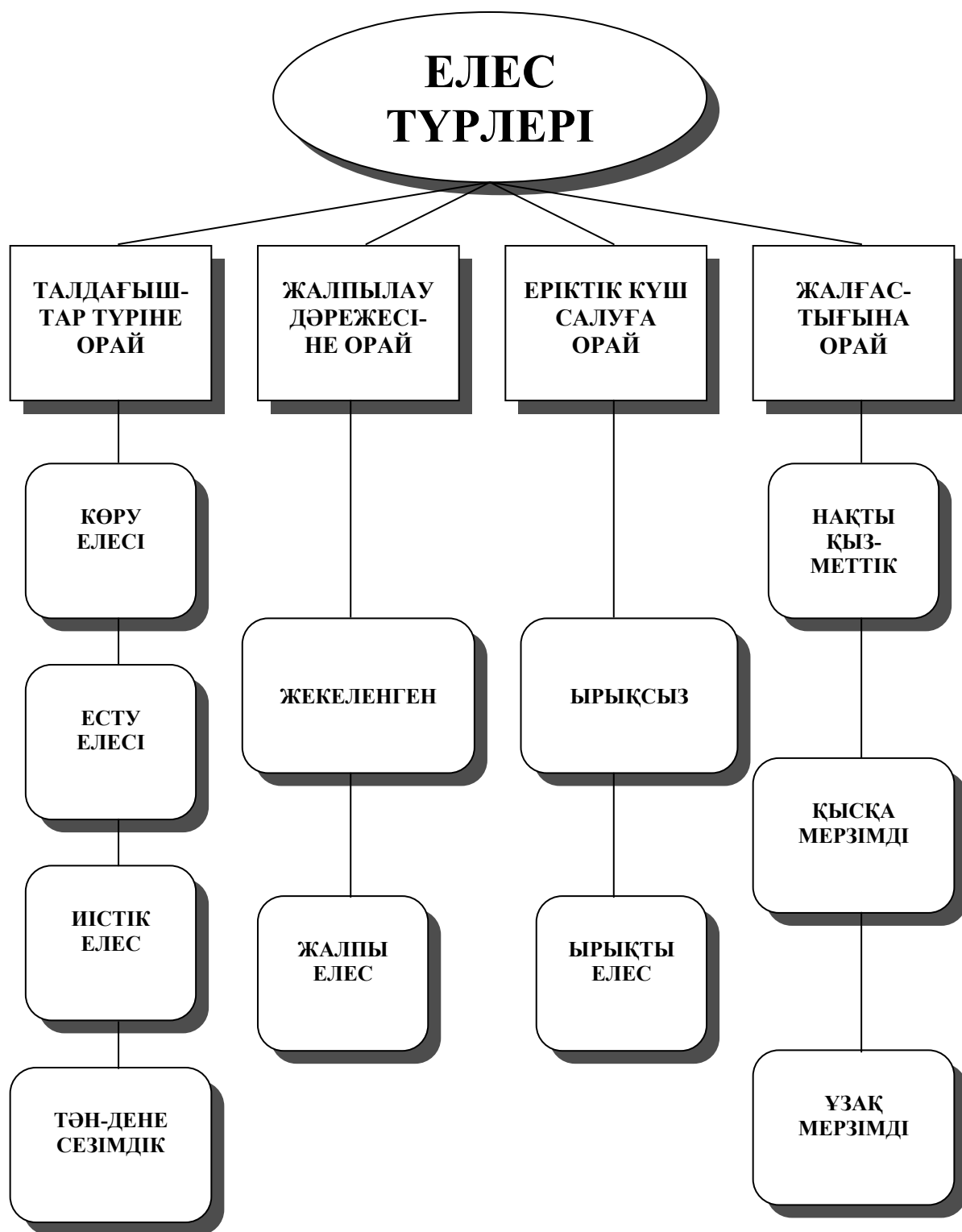
4.7. Уақыт және қозғалысты қабылдау сипаты

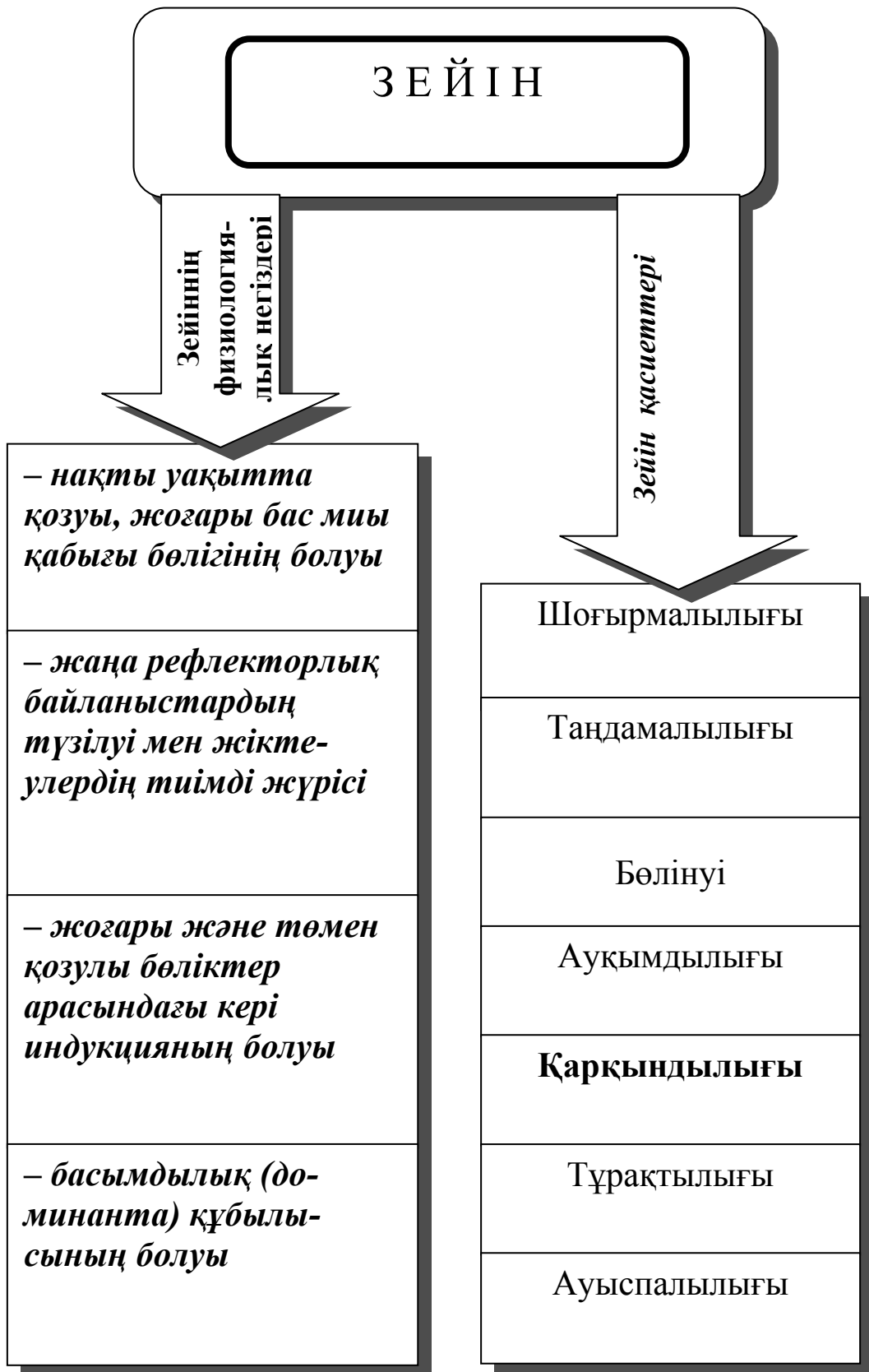
4.8. Елестер мәні

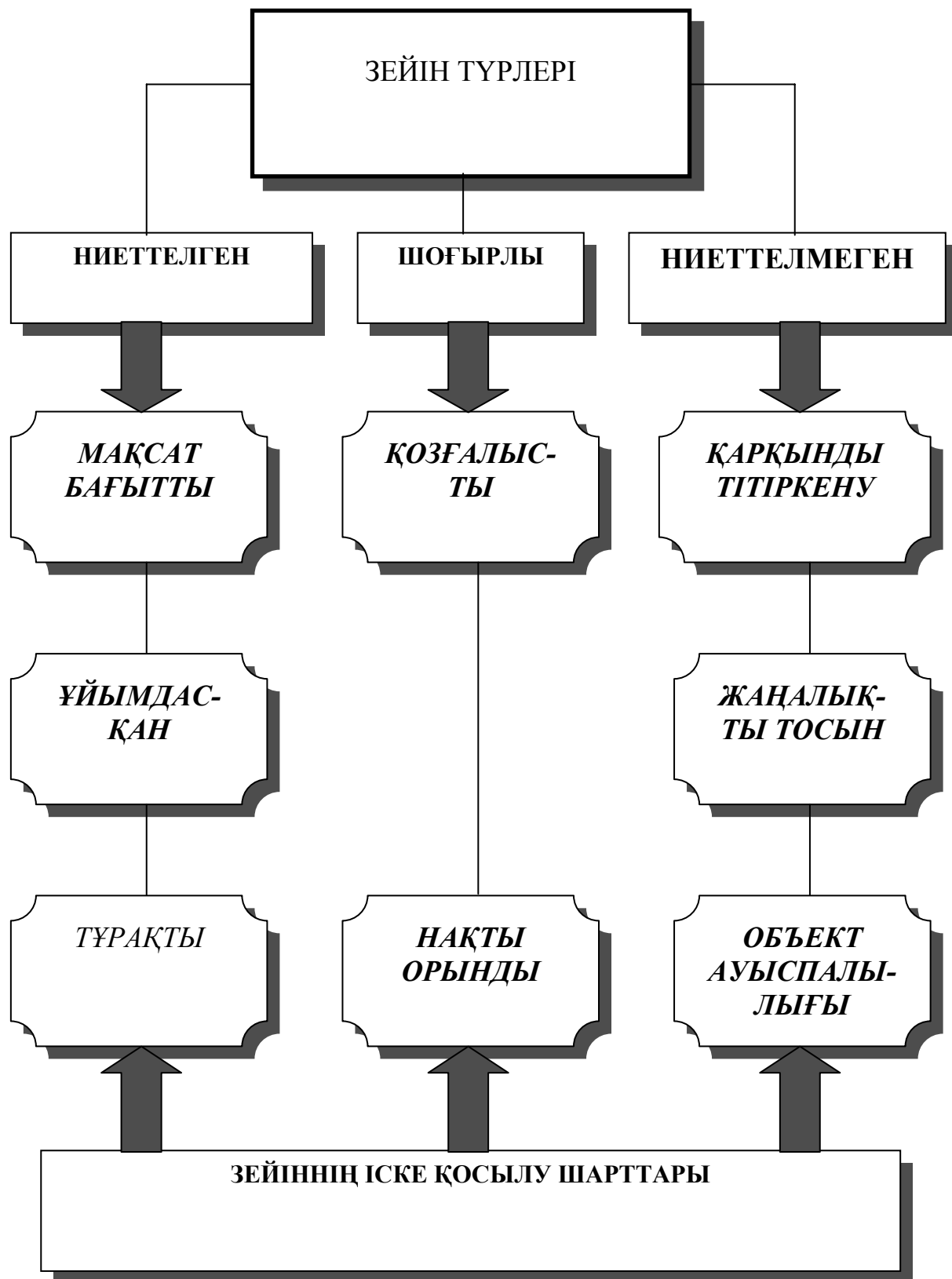
4.9. Елес түрлері

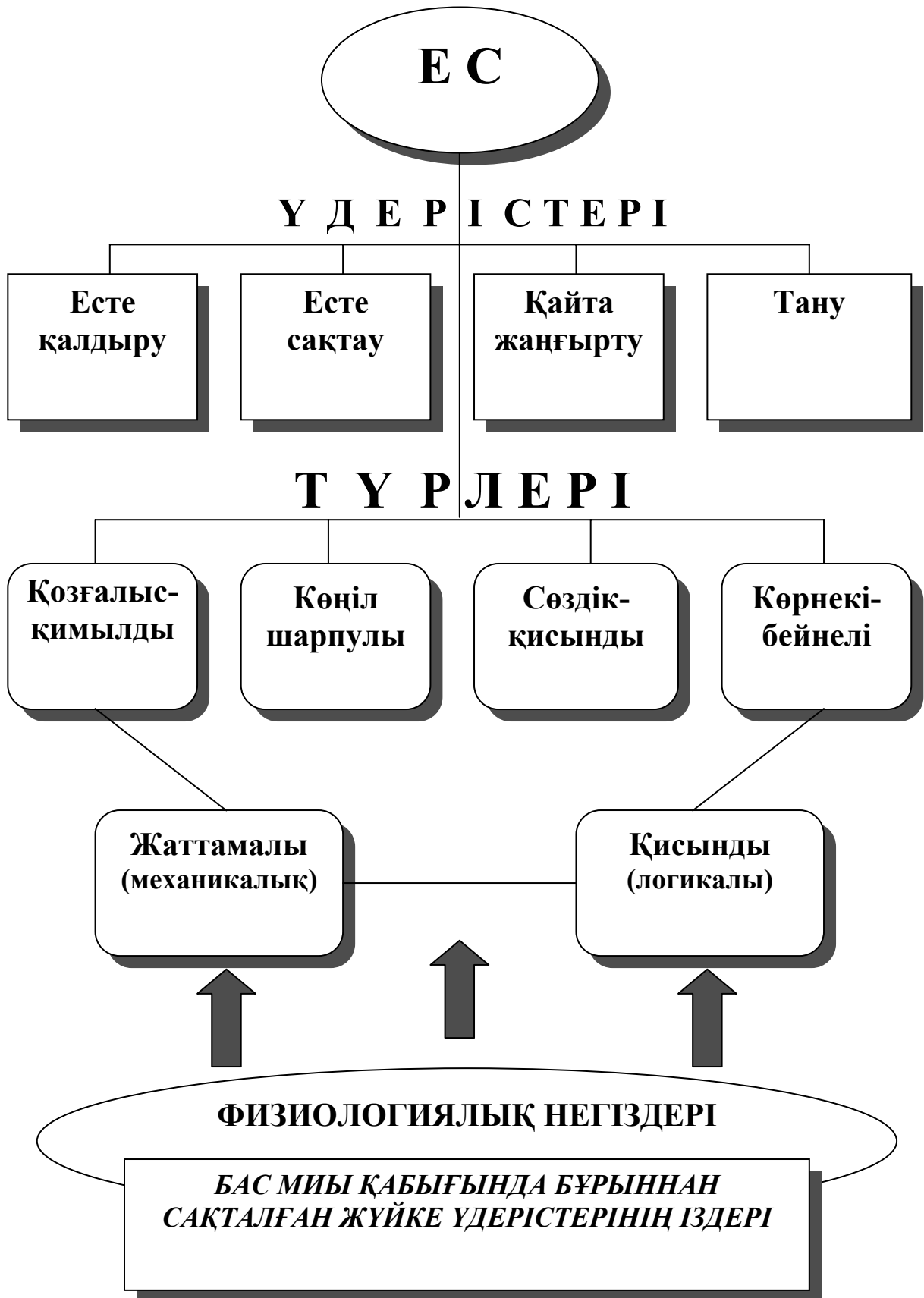
4.10. Зейін мәні

4.11. Зейін түрлері

4.12. Ес мәні

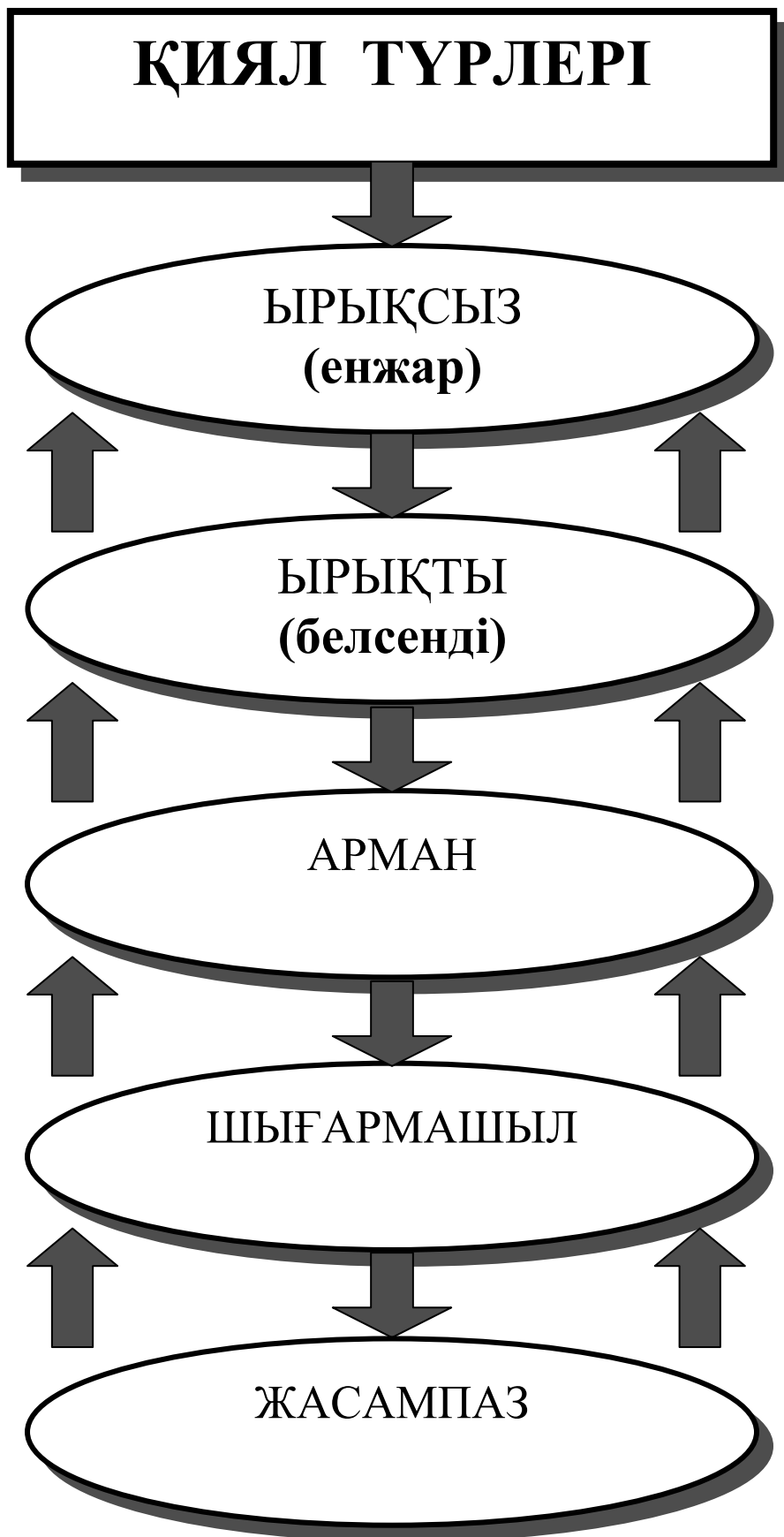
4.13. Ес сипаты

4.14. Қиял сипаты

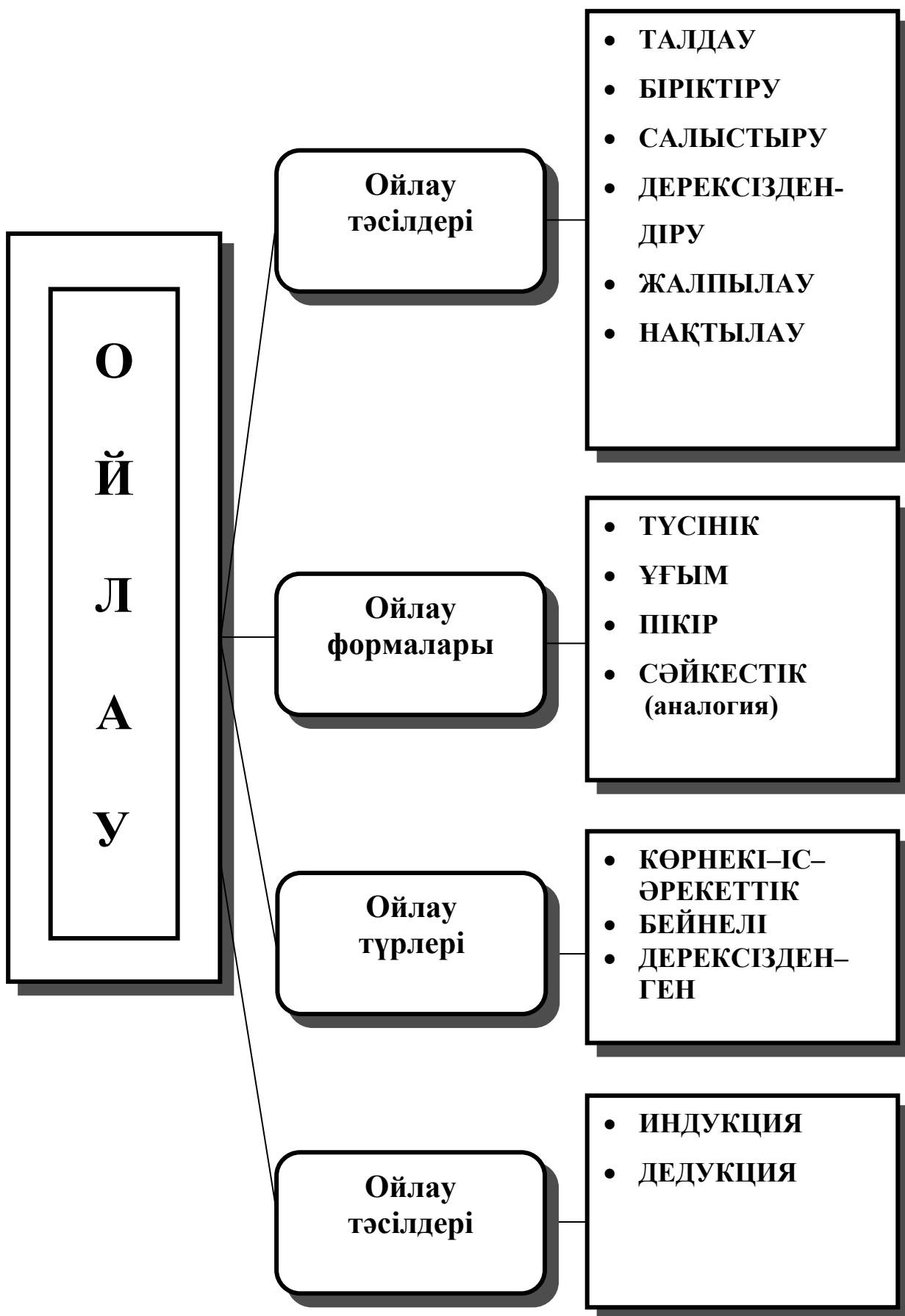
4.15. Қиял түрлері

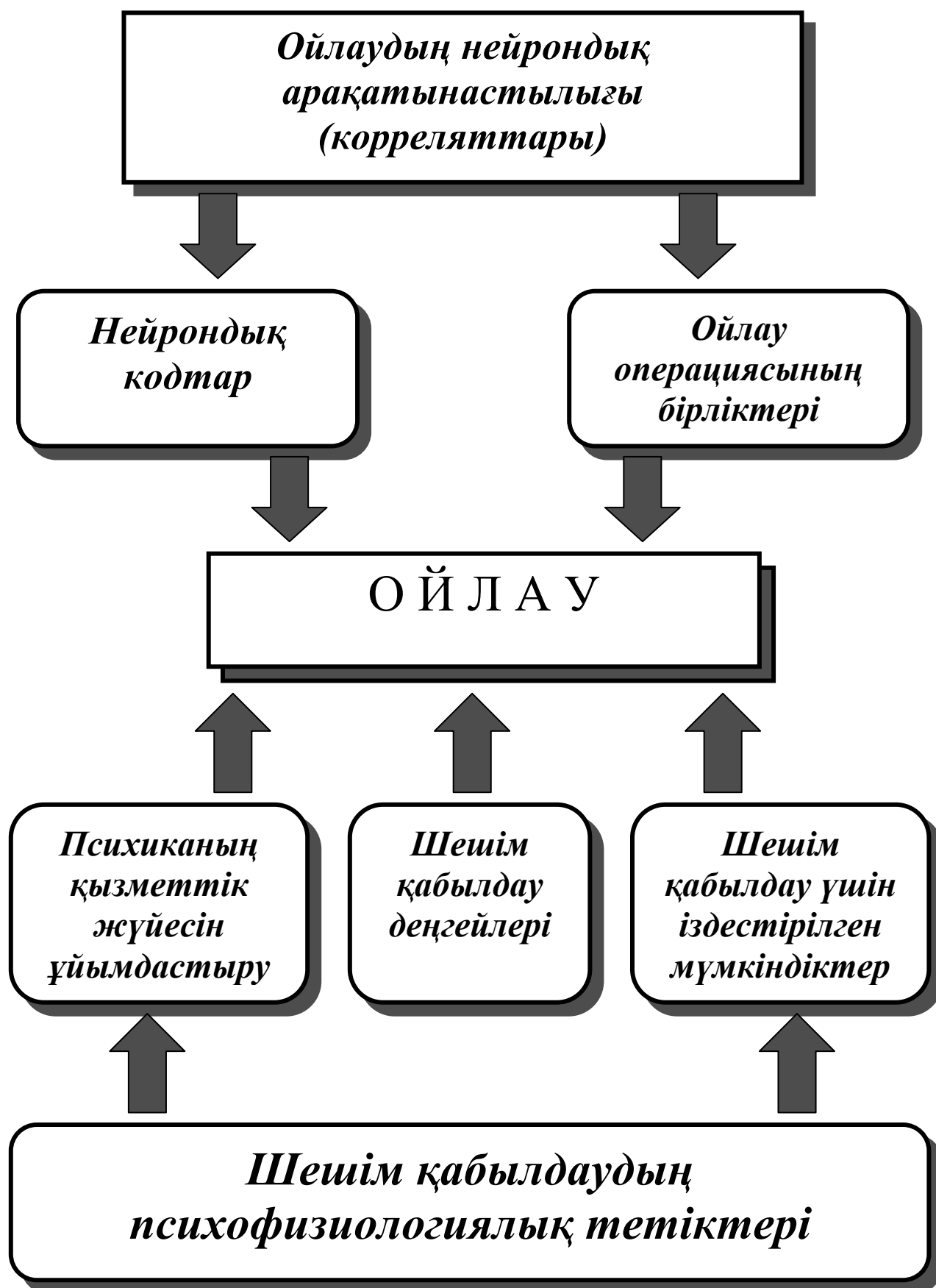
4.16. Ойлау ерекшеліктері

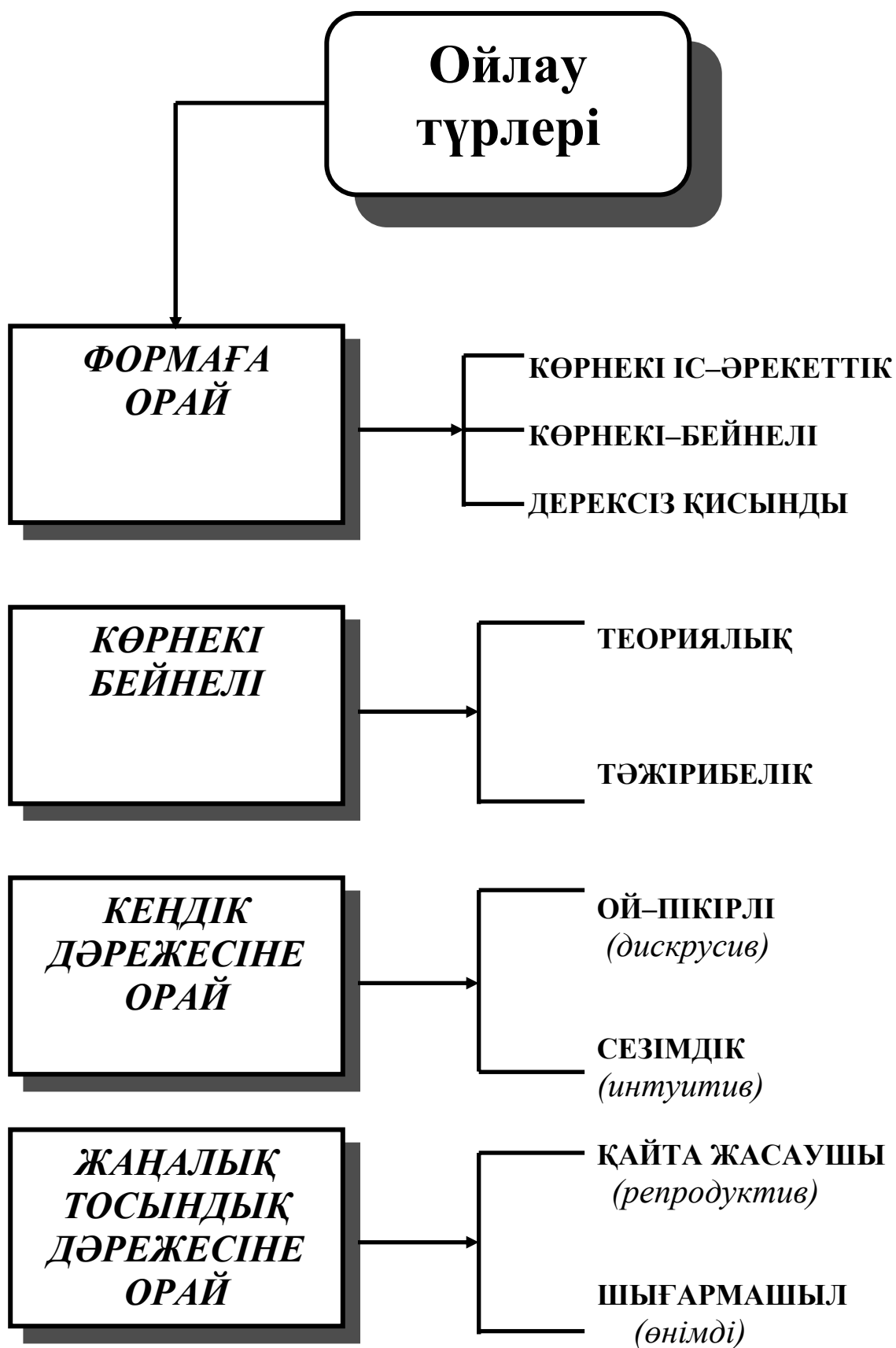
4.17. Ойлау мазмұны

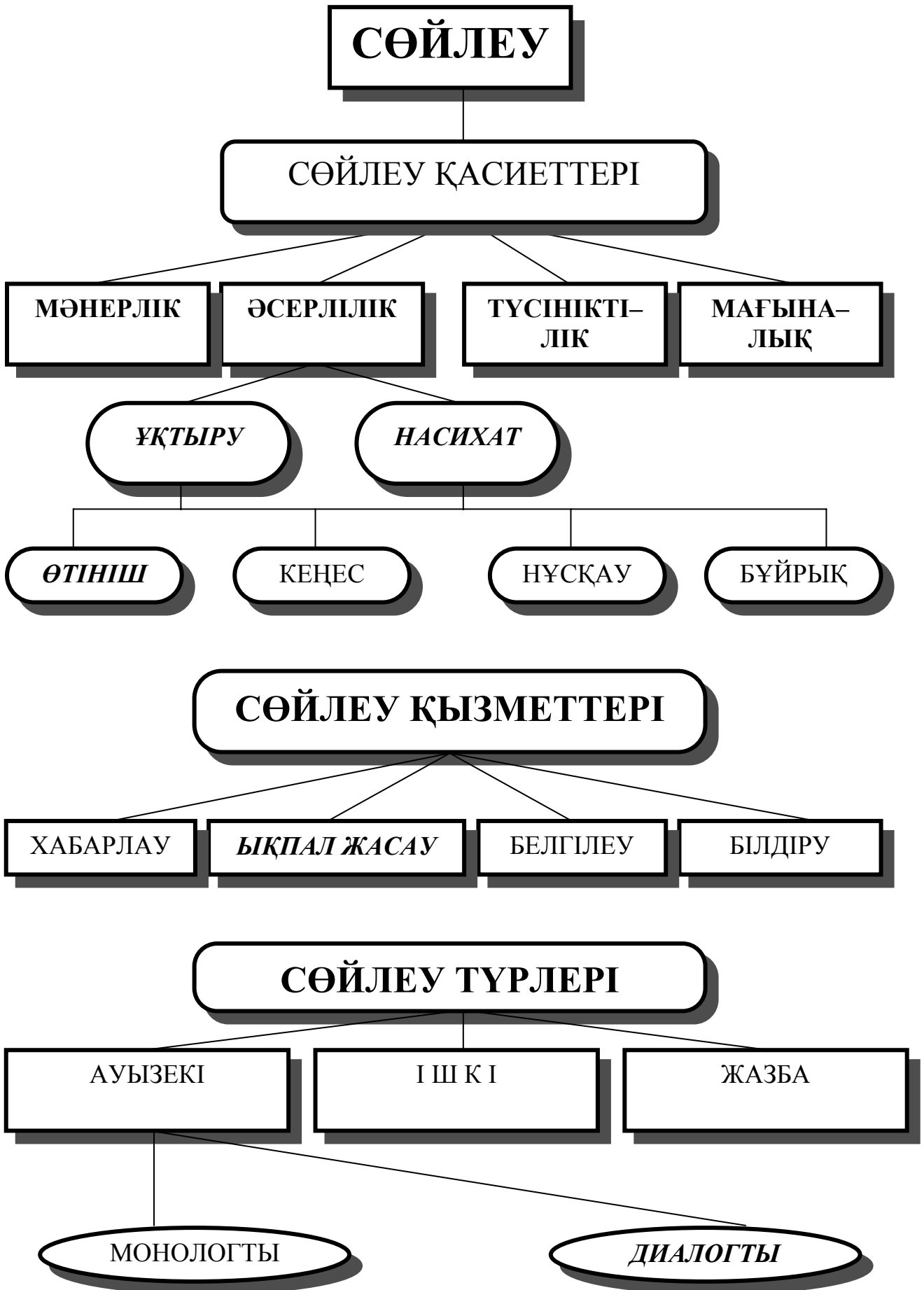
4.18. Ойлаудың физиологиялық негіздері

4.19. Әрқилы негізді ойлау түрлері

4.20. Сөйлеудің психологиялық сипаты

4.21. Сөйлеудің физиологиялық негіздері

СӨЙЛЕУДІ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДІҢ ПЕРИФЕРИЯЛЫҚ ЖҮЙЕЛЕРІ:

- ДЫБЫСТАУҒА ҚАЖЕТ ТЫНЫС АЛУ АҒЗАЛАРЫ (энергетикалық)
- ДЫБЫСТАУҒА ҚАЖЕТ АУЫЗ-ТАМАҚ БҰЛШЫҚ ЕТТЕРІ (генераторлық)
- МҰРЫН-ЖҰТҚЫНШАҚ, БАС СҮЙЕГІ, ТАМАҚ, КӨКІРЕК ҚУЫСЫ (резонаторлық)

Екінші сигналды жүйе

СӨЙЛЕУ

Сөйлеудің мидағы орталықтары

*Бас миы сол жартышарларының
сөйлеу қызметтері*

*Сөйлеудің
синтагматикалық,
парадигматикалық
тетіктері*

*Сөз
қабылдау
тетіктері*

*Жауап сөз
ұйымдастыру
тетіктері*

5. КӨҢІЛ-КҮЙ, ЕРІК ҮДЕРІСТЕРІ ПСИХИКАЛЫҚ ҚАЛЫП

5.1. Көңіл-күй және сезім мәні

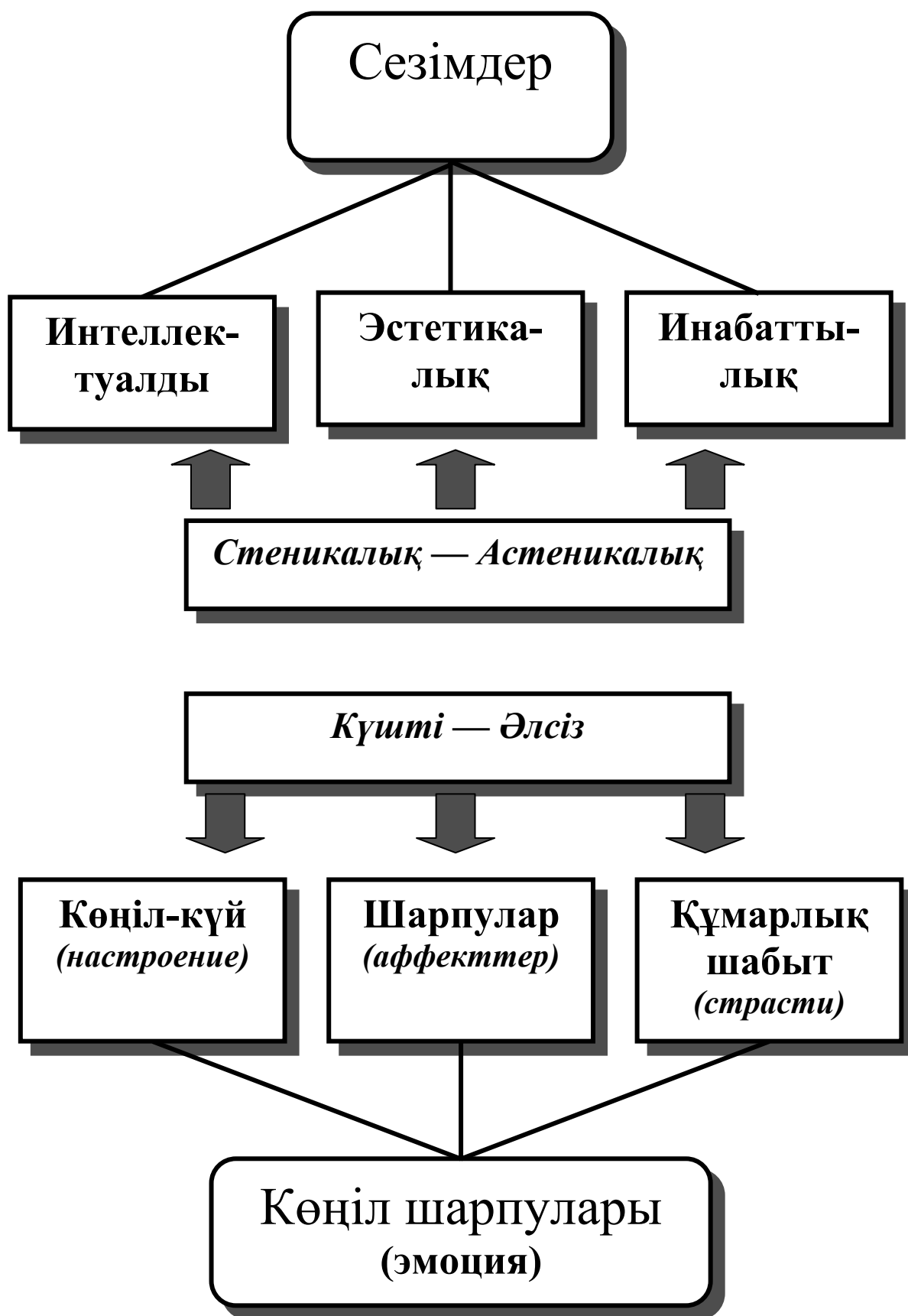
АЙЫРМАШЫЛЫҒЫ:

- *СУБЪЕКТТИ СИПАТЫ;*
- *РАХАТ НЕ КҮЙЗЕЛІСКЕ КЕЛТІРЕДІ;*
- *ОРТАМЕН БОЛҒАН ӨЗАРА ҚАТЫНАСТЫ БЕЙНЕЛЕЙДІ;*
- *СИПАТТАРЫ ӘРҚИЛЫ;*
- *ДАМЫЛ ТАПТЫРАДЫ НЕ ҚОЗДЫРАДЫ.*

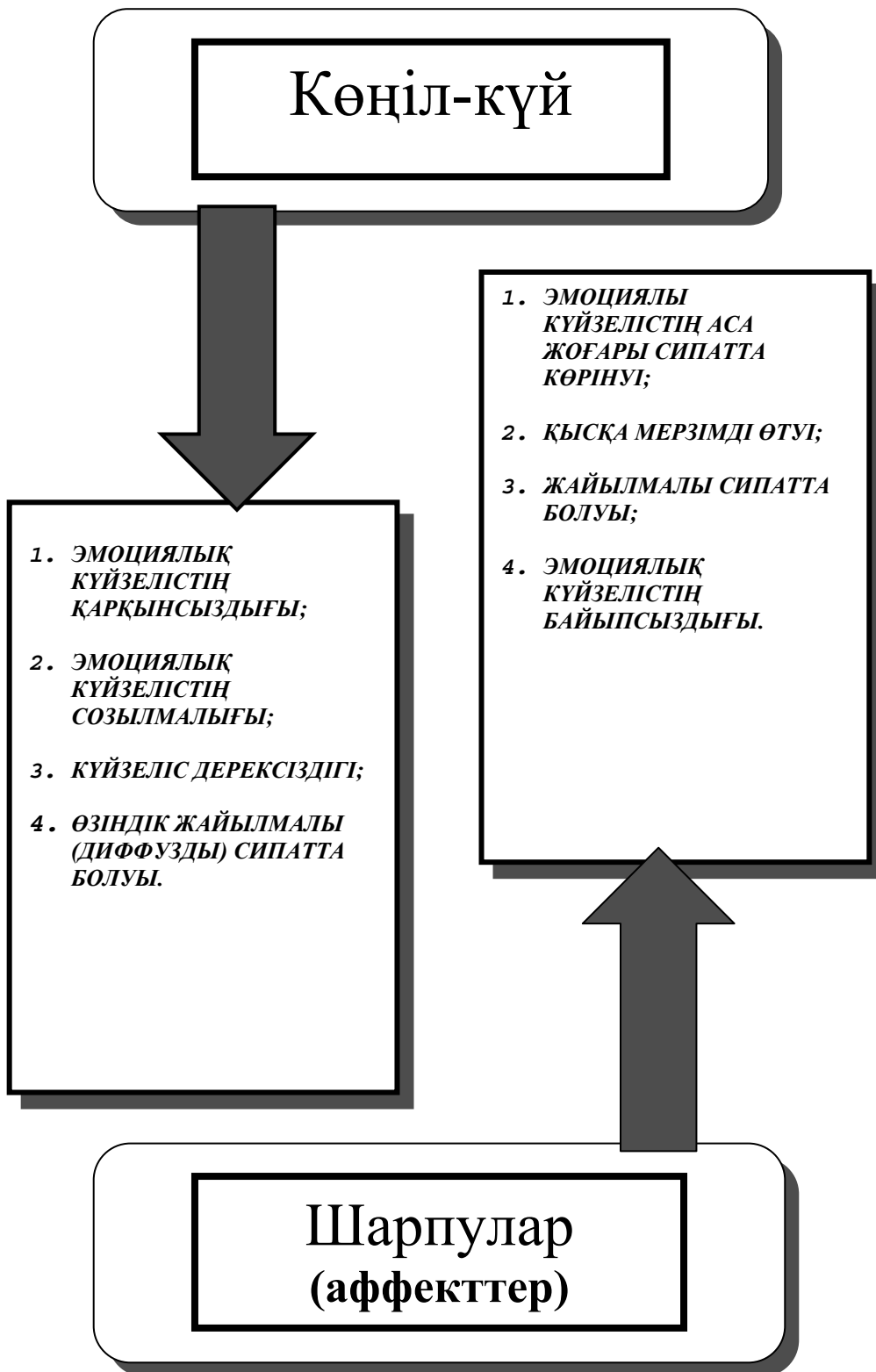
- *ЛИМБИКАЛЫҚ ЖҮЙЕ ҚЫЗМЕТІ;*
- *РЕТИКУЛЯР ФОРМАЦИЯ ҚЫЗМЕТІ;*
- *ҚАНҒА АДРЕНАЛИН ҚОСЫЛУЫ;*
- *БАС МИЫ ҚАБЫҒЫНЫҢ МАҢДАЙ БӨЛІКТЕРІНІҢ ЖҰМЫСЫ;*
- *ЕКІНШІ СИГНАЛДЫҚ ЖҮЙЕ ҚЫЗМЕТІ.*

**ФИЗИОЛОГИЯЛЫҚ
НЕГІЗДЕРІ**

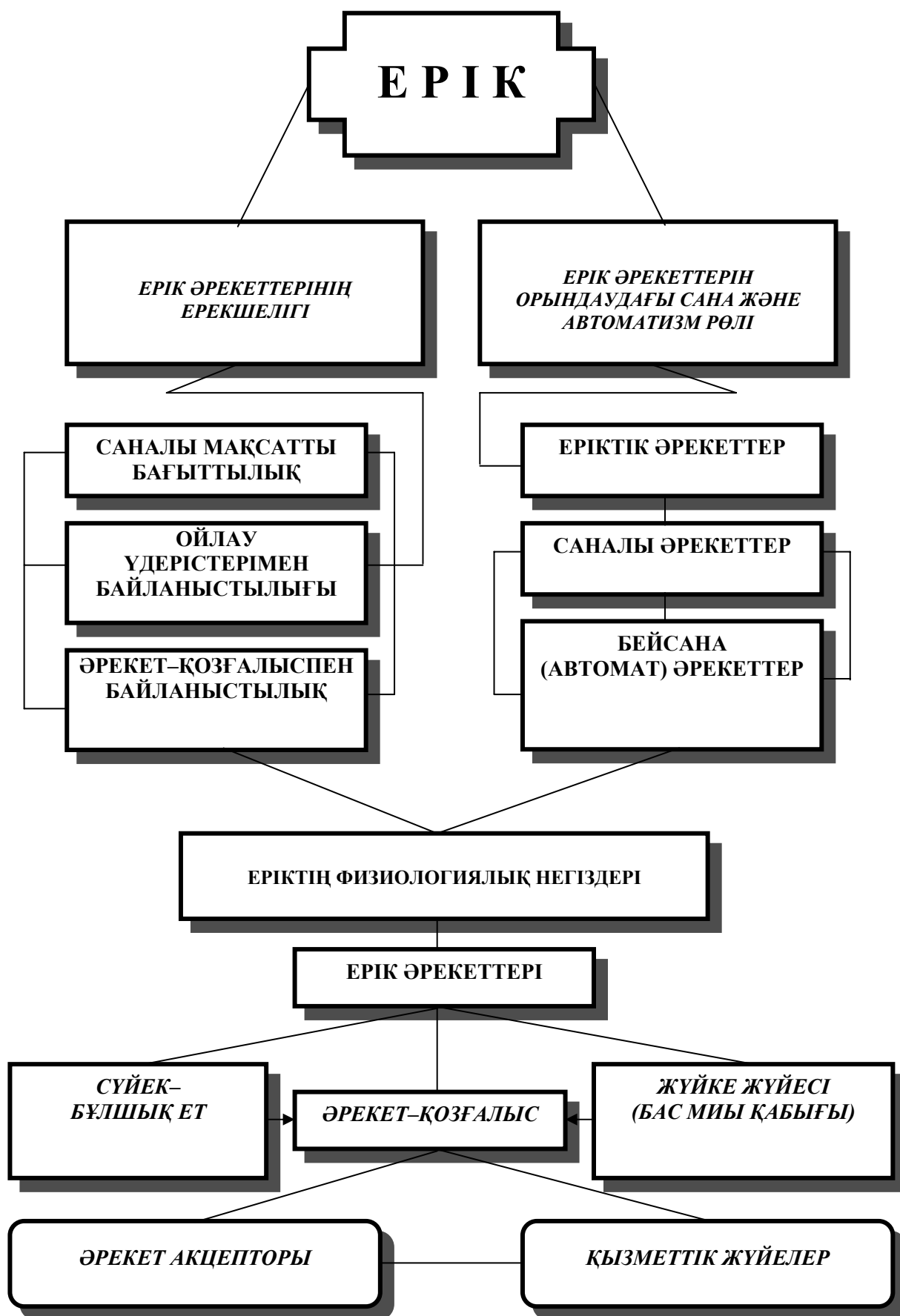
5.2. Көңіл шарпулары мен сезімдер топтамасы

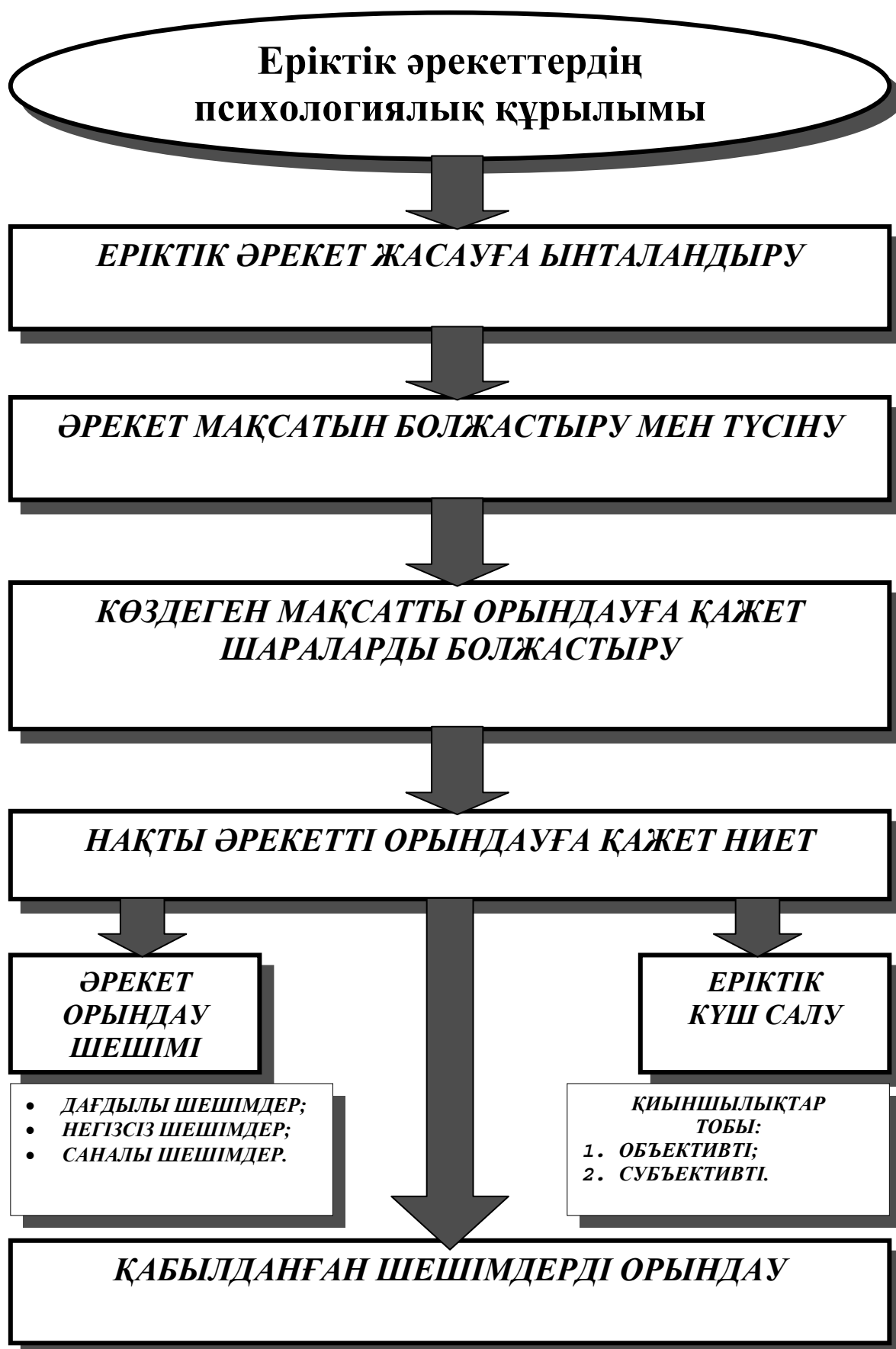
5.3. Көңіл-күй және шарпулар (аффекттер) ерекшеліктері

5.4. Еріктің психологиялық сипаты

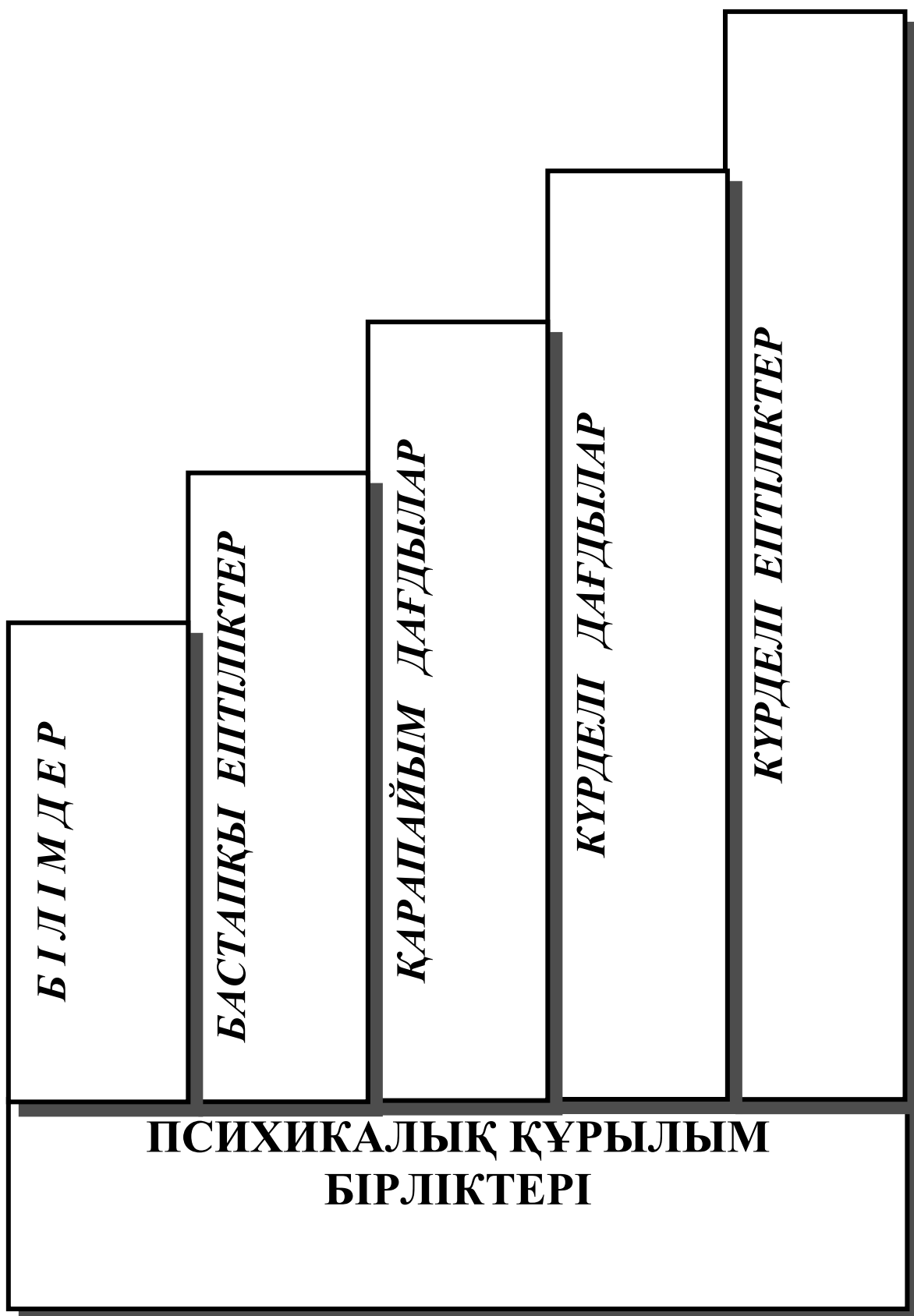
5.5. Еріктік әрекеттердің психологиялық құрылымы

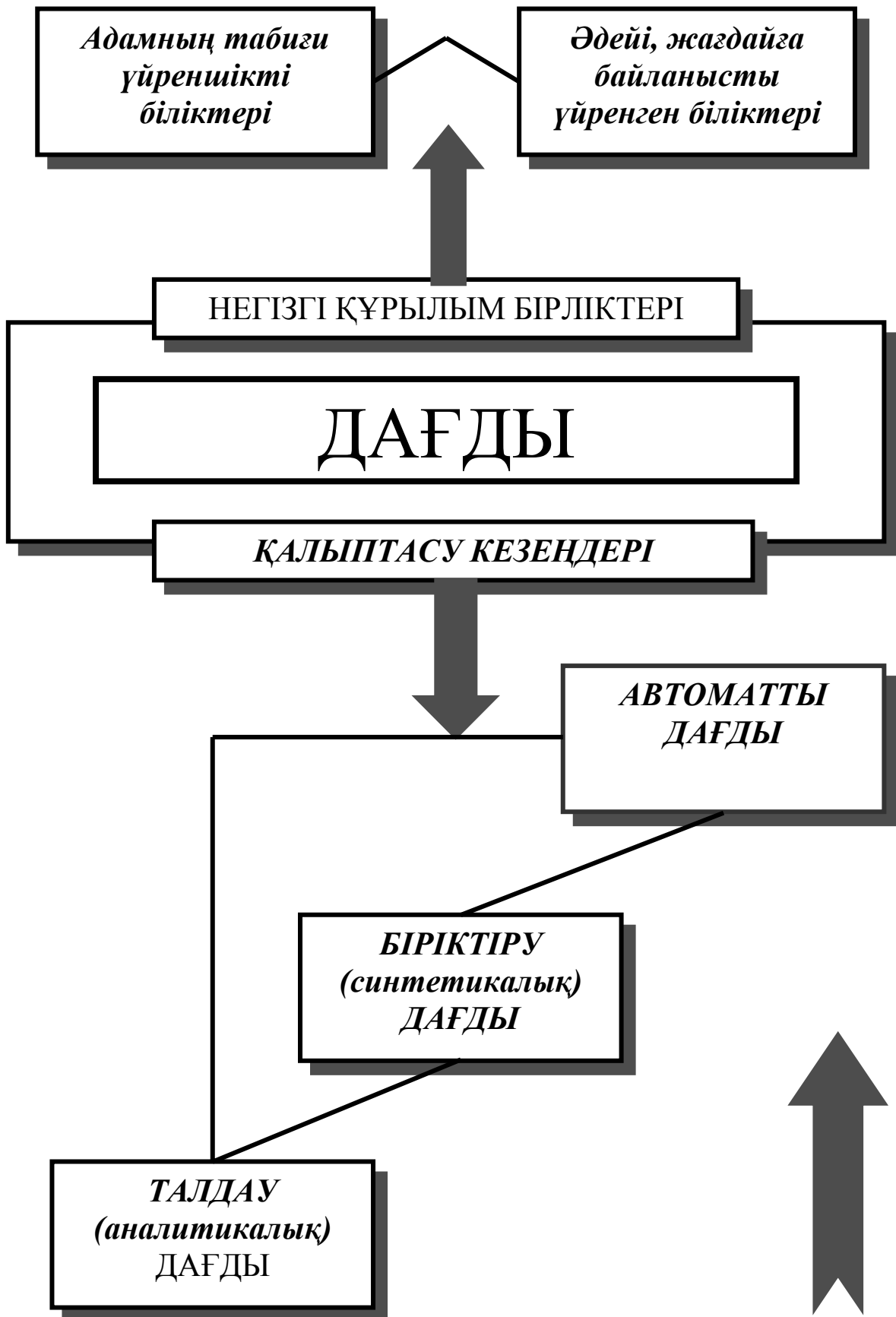
5.6. Психологиялық қалып мәні

5.7. Психикалық құрылым бірліктері

5.8. Дағды мәні

6. ТҰЛҒА ПСИХОЛОГИЯСЫ

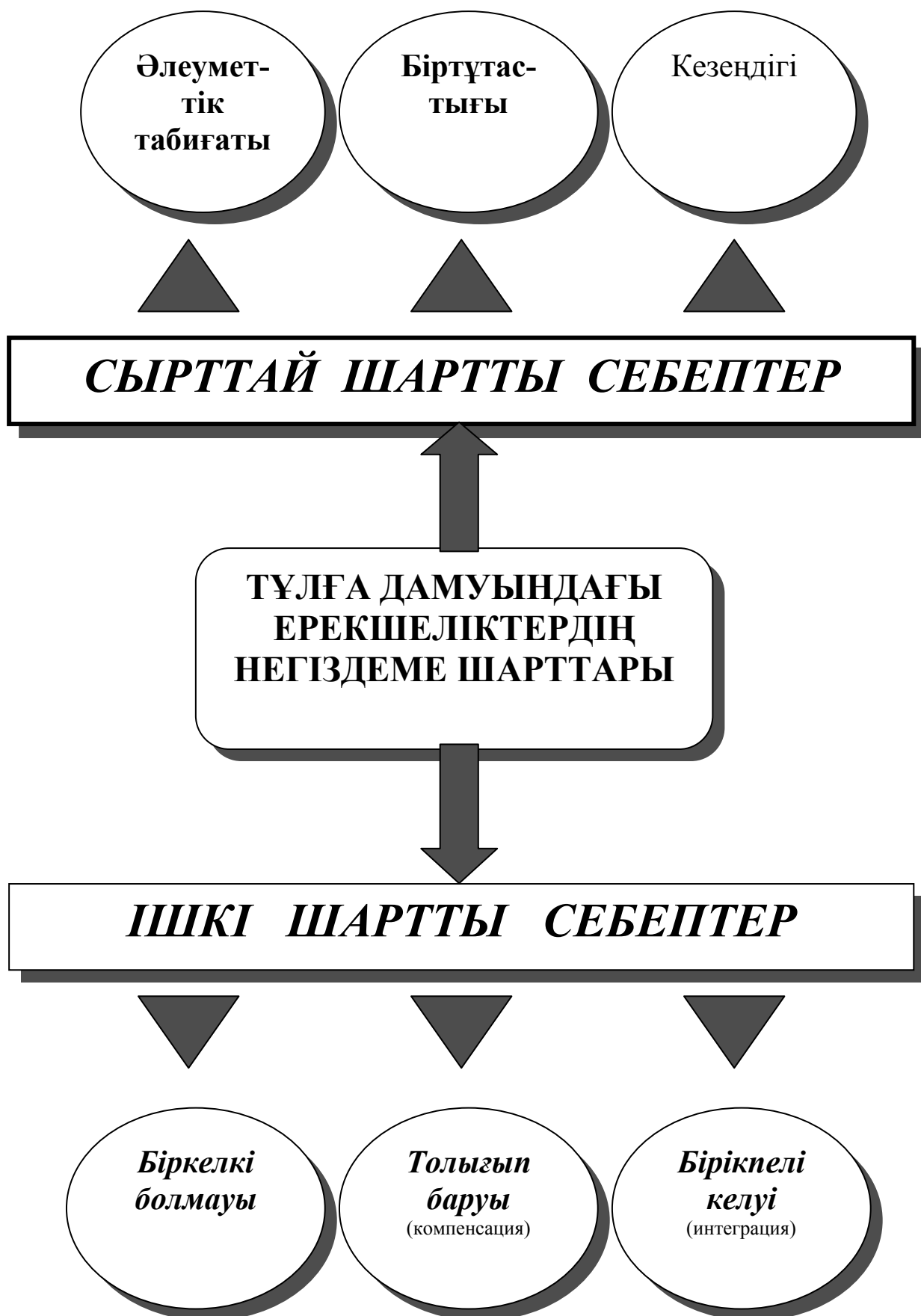
6.1. Тұлғаның мәндік сипаты

ТҰЛҒА СИПАТЫ

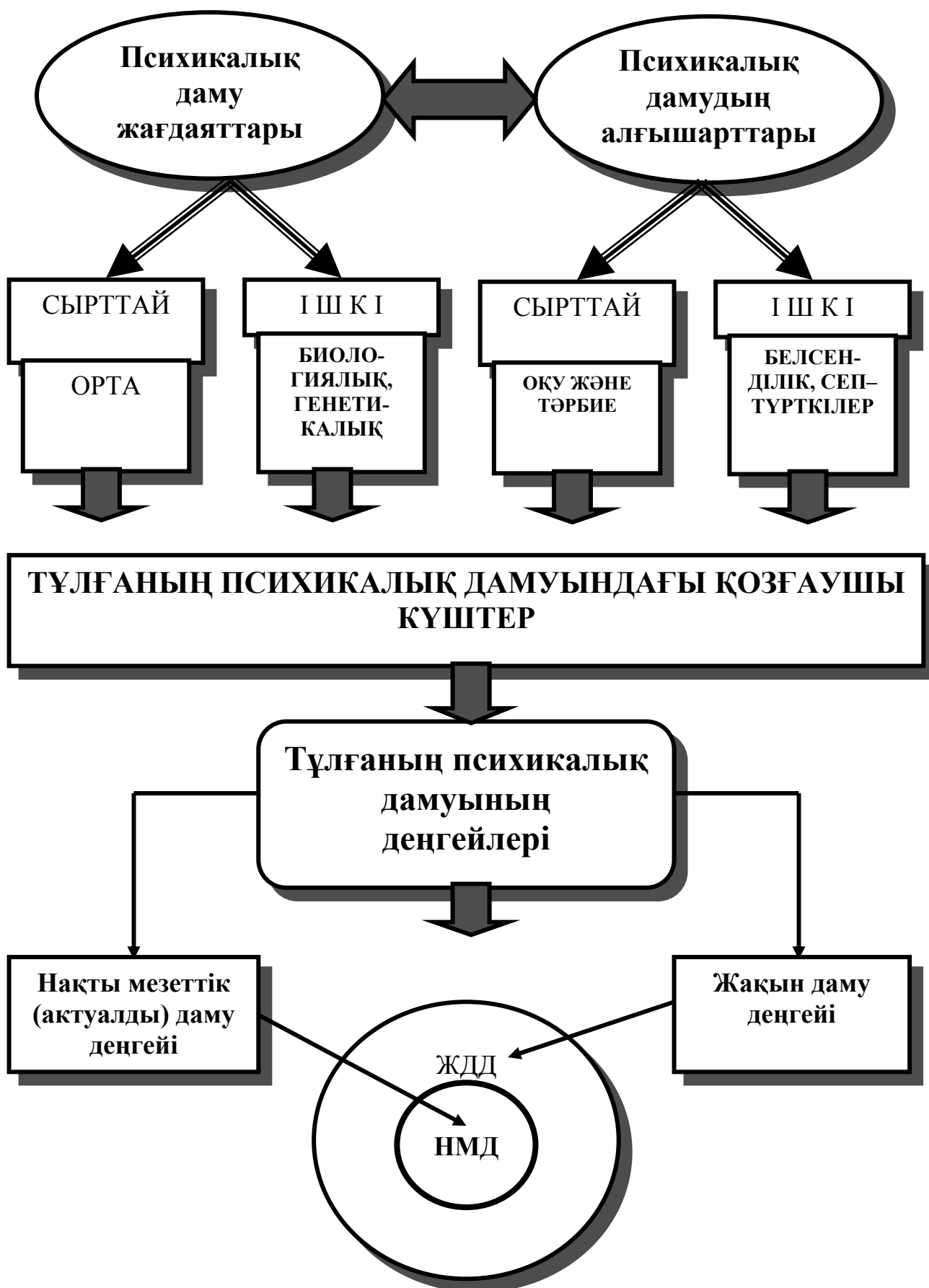
- 1. Адам дүниетанымының мазмұны, оның психологиялық мәні;**
- 2. Адам дүниетанымы мен наным-сенімдерінің біртұтастығы және олардағы әрқилы қоғамдық топтар мүшелерінде көрінетін қарама-қарсылықтардың болуы;**
- 3. Адамның қоғамдағы өз орнын саналы тануы;**
- 4. Қажеттіліктер мен қызығулар мазмұны және сипаты;**
- 5. Қызығулар тұрақтылығы және жеңіл ауысуы;**
- 6. Қызығулар тарлығы немесе көптараптылығы;**
- 7. Әрқилы тұлғалық қатынас және көрініс дәрежесі.**

ТҰЛҒА ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

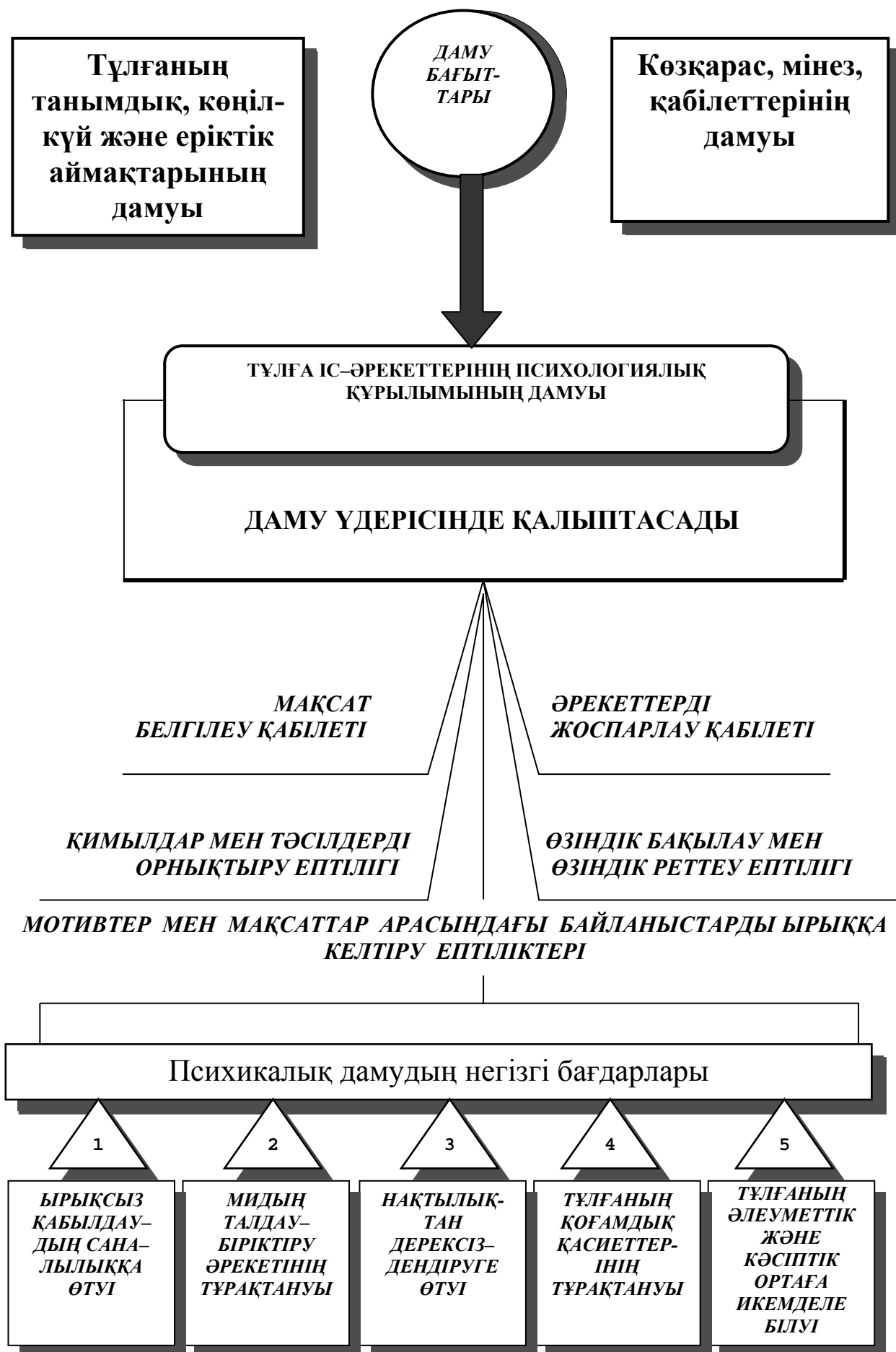
6.2. Тұлға дамуындағы ерекшеліктердің шарттылығы

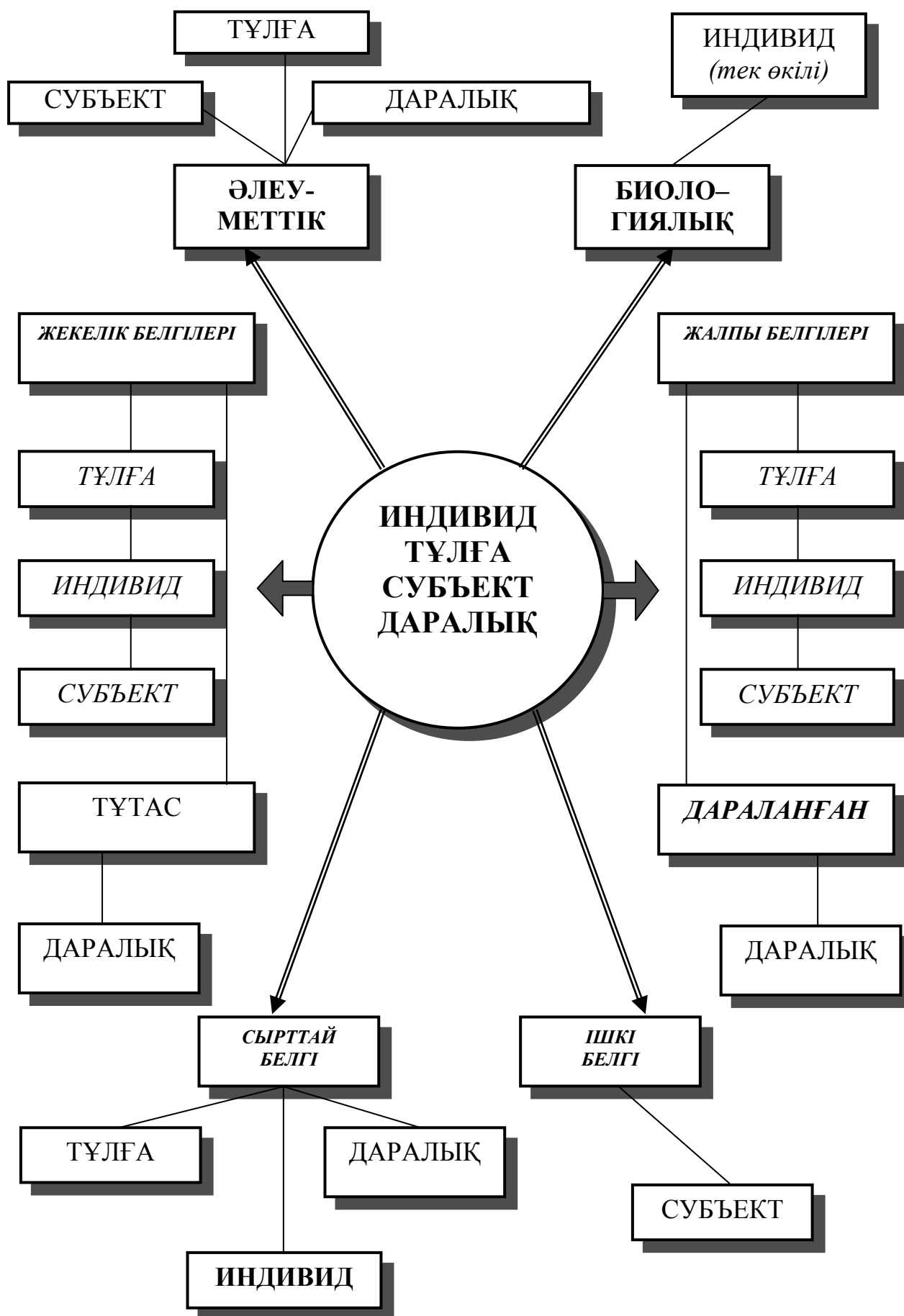
6.3. Тұлғаның психикалық дамуындағы қозғаушы күштер

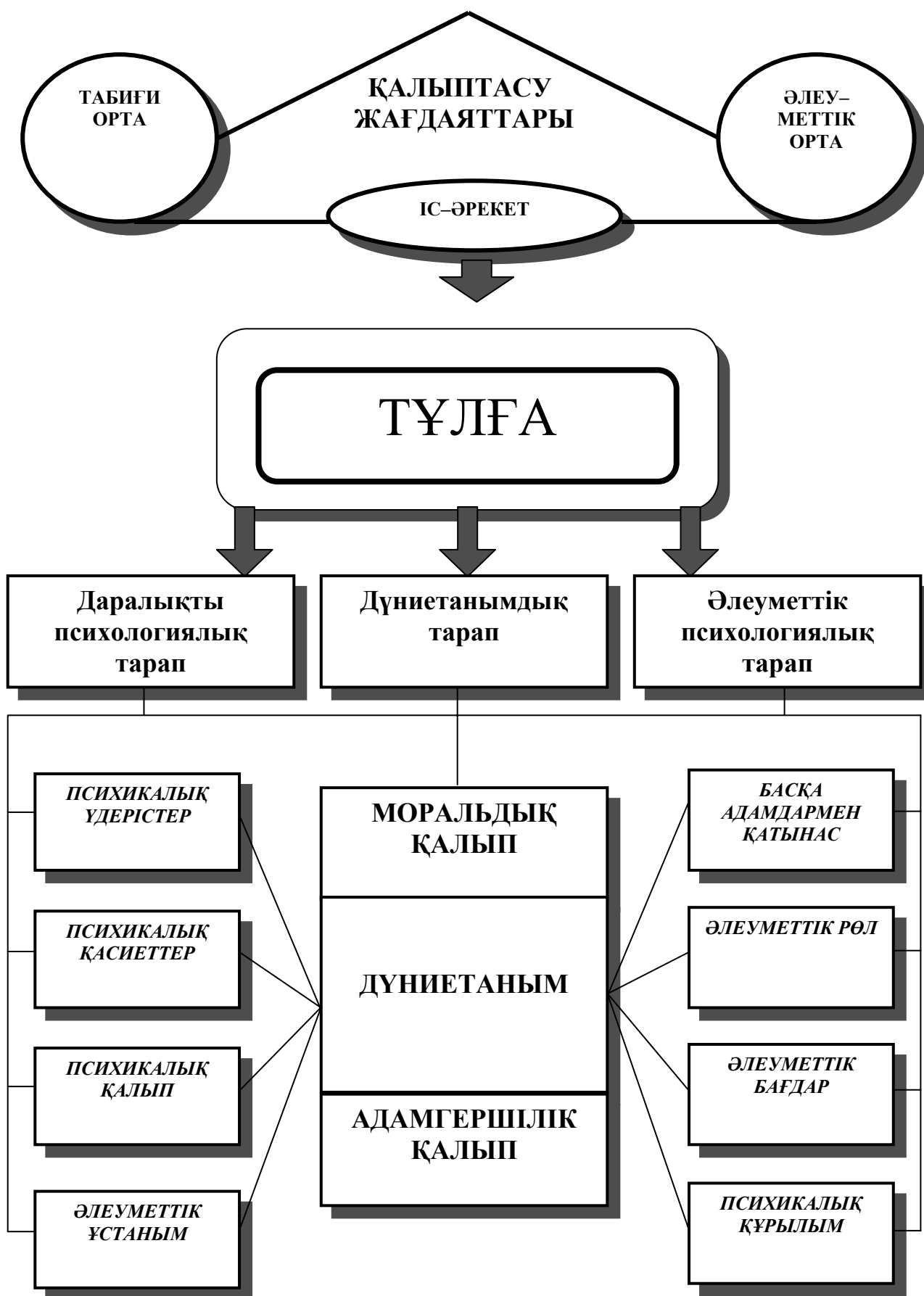
6.4. Тұлғаның психикалық дамуының негізгі бағыт-бағдарлары

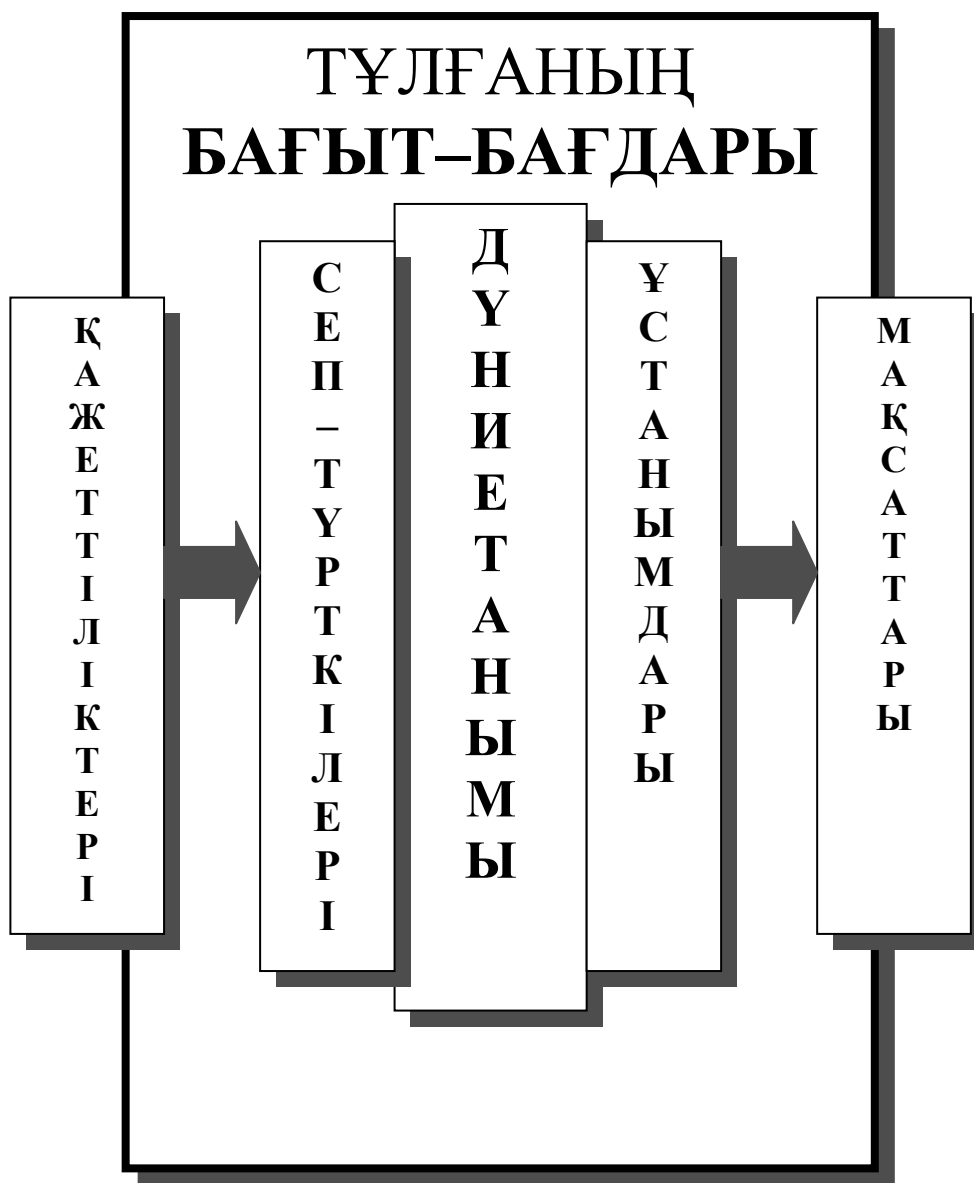
6.5. Тірек түсініктер топтамасы: индивид, тұлға, субъект, даралық

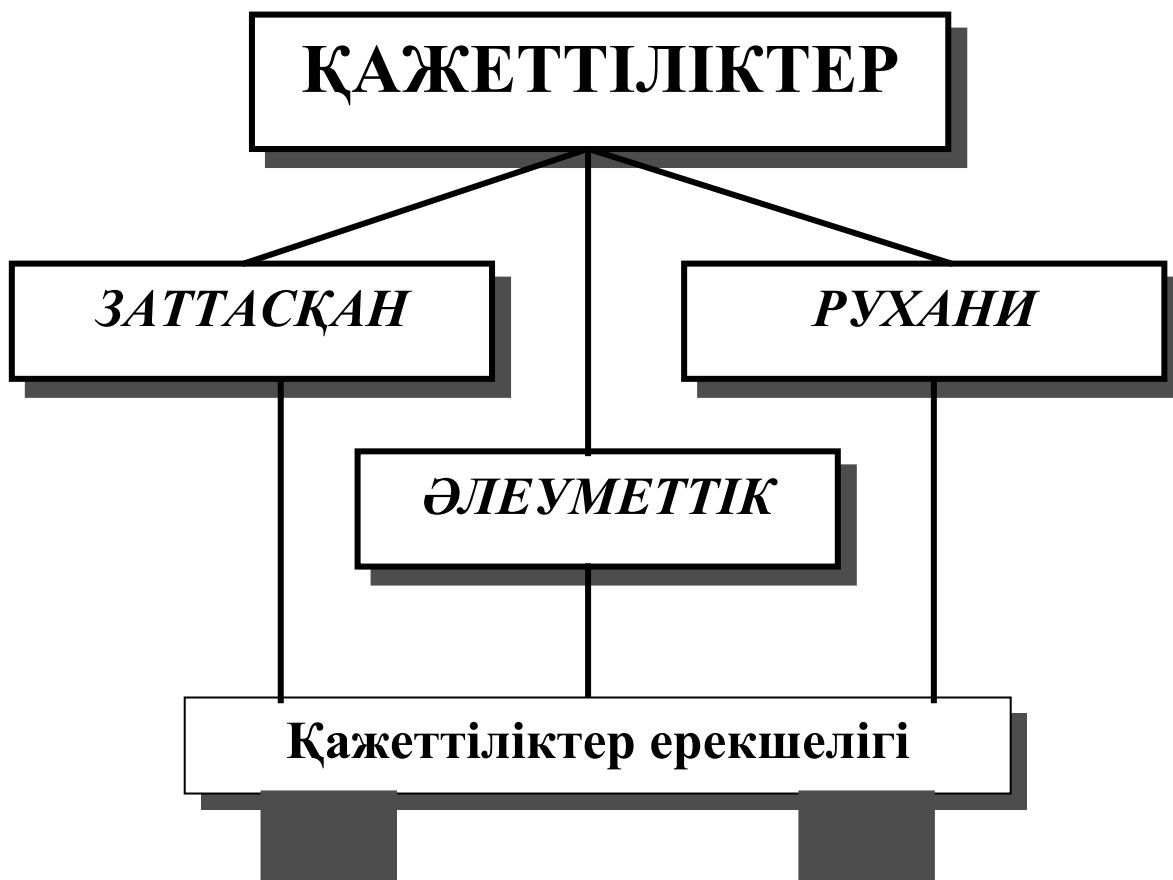
6.6. Тұлғаның психологиялық құрылымы

6.7. Тұлғаның бағыт-бағдары

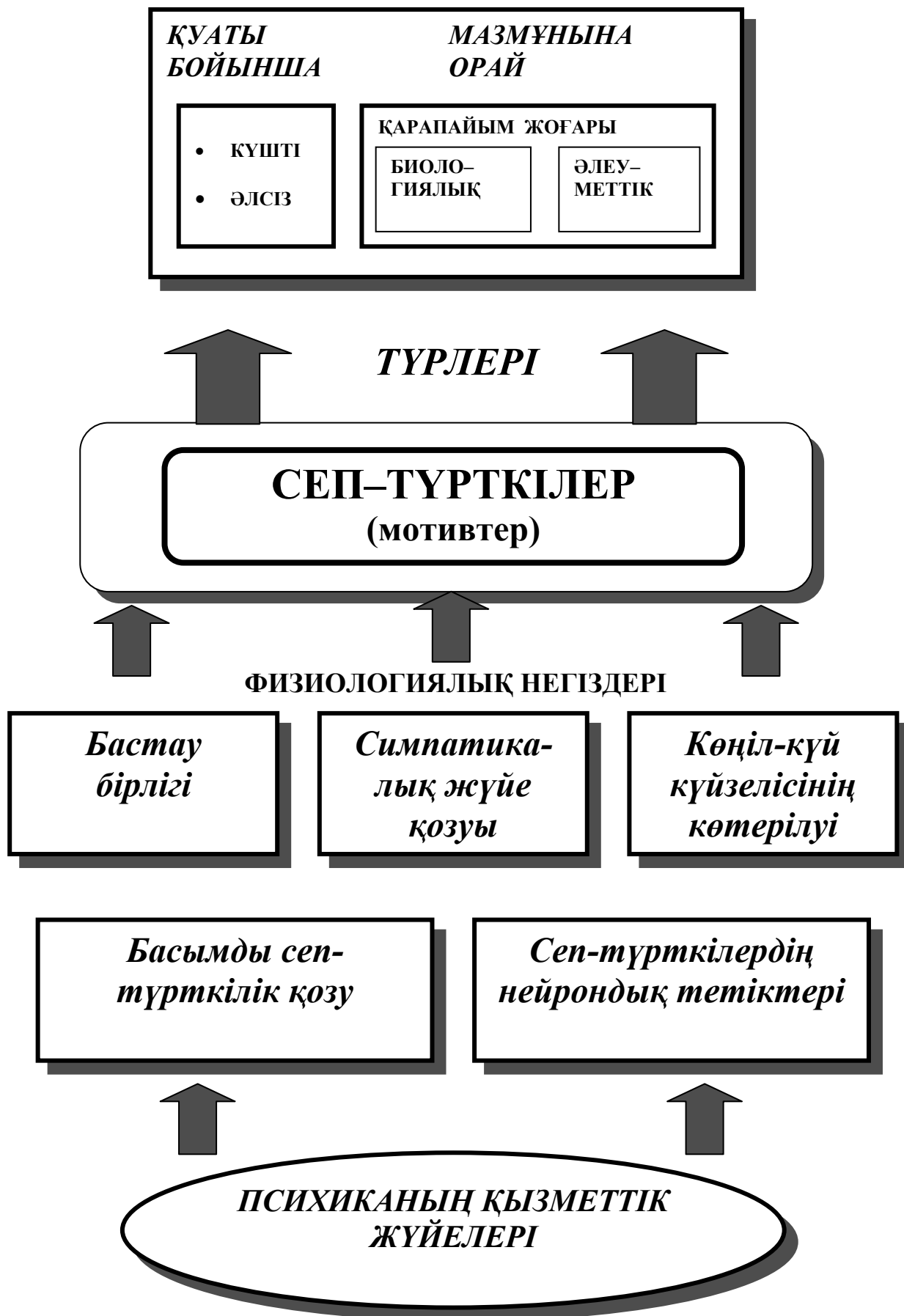

6.8. Қажеттіліктер құрылымы мен ерекшеліктері

- 1. Нақты мазмұндық сипат;*
- 2. Көңіл-күйге сай келетін нақты қажеттілікті танып білу;*
- 3. Қажеттілікті қанағаттандыруға ықпал етуші көңіл-күй, еріктік жағдай;*
- 4. Қанағат алудан соңғы сол қалыптардың бәсеңдеуі не жоқ болып кетуі.*

6.9. Сеп-түрткілердің (мотивтердің) психологиялық сипаты

ҚЫЗЫҒУЛАР

1. Әсерлі;
2. Әсерсіз;
3. Тұрақты;
4. Тұрақсыз;
5. Тікелей;
6. Жанама;
7. Терең;
8. Үстірт;
9. Күшті;
10. Әлсіз;
11. Белсенді;
12. Енжар.

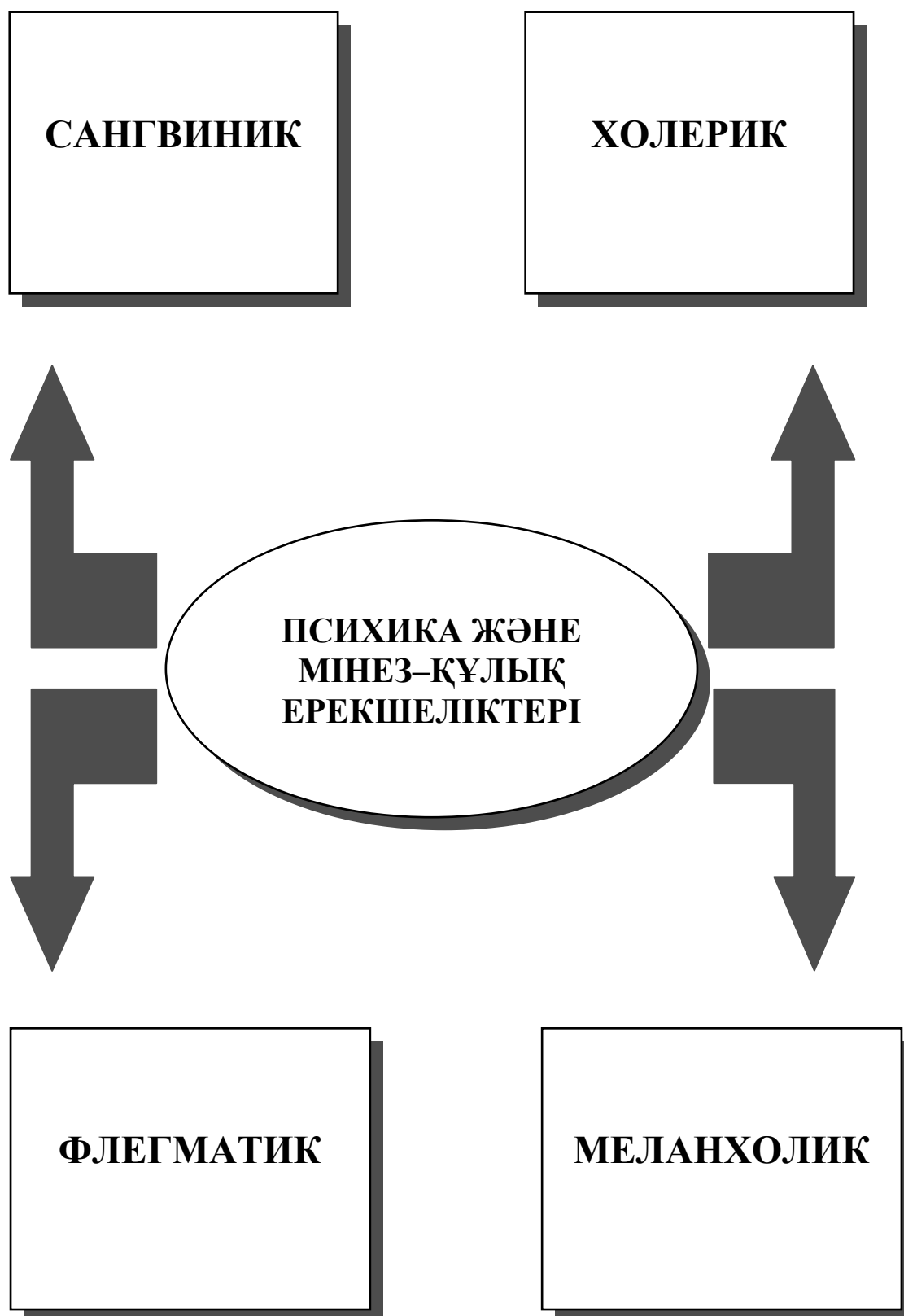
1. Әрқилы іс-әрекет саласындағы адамның тек танымдық үдерістері ғана емес, сонымен бірге шығармашыл күштері белсенділігінің артуы;
2. Іс-әрекеттер мақсаттары мен қимылдарының әдеттегіден жоғары, нақтылана түсуі;
3. Нақты кәсіптік саладағы адамдар білімінің кеңейуі және тереңдей түсуі;
4. Белгілі іс-әрекетпен ұзақ шұғылдануға ықпал етуші өзіндік көңіл-күй қанағаты.

ҚЫЗЫҒУЛАР

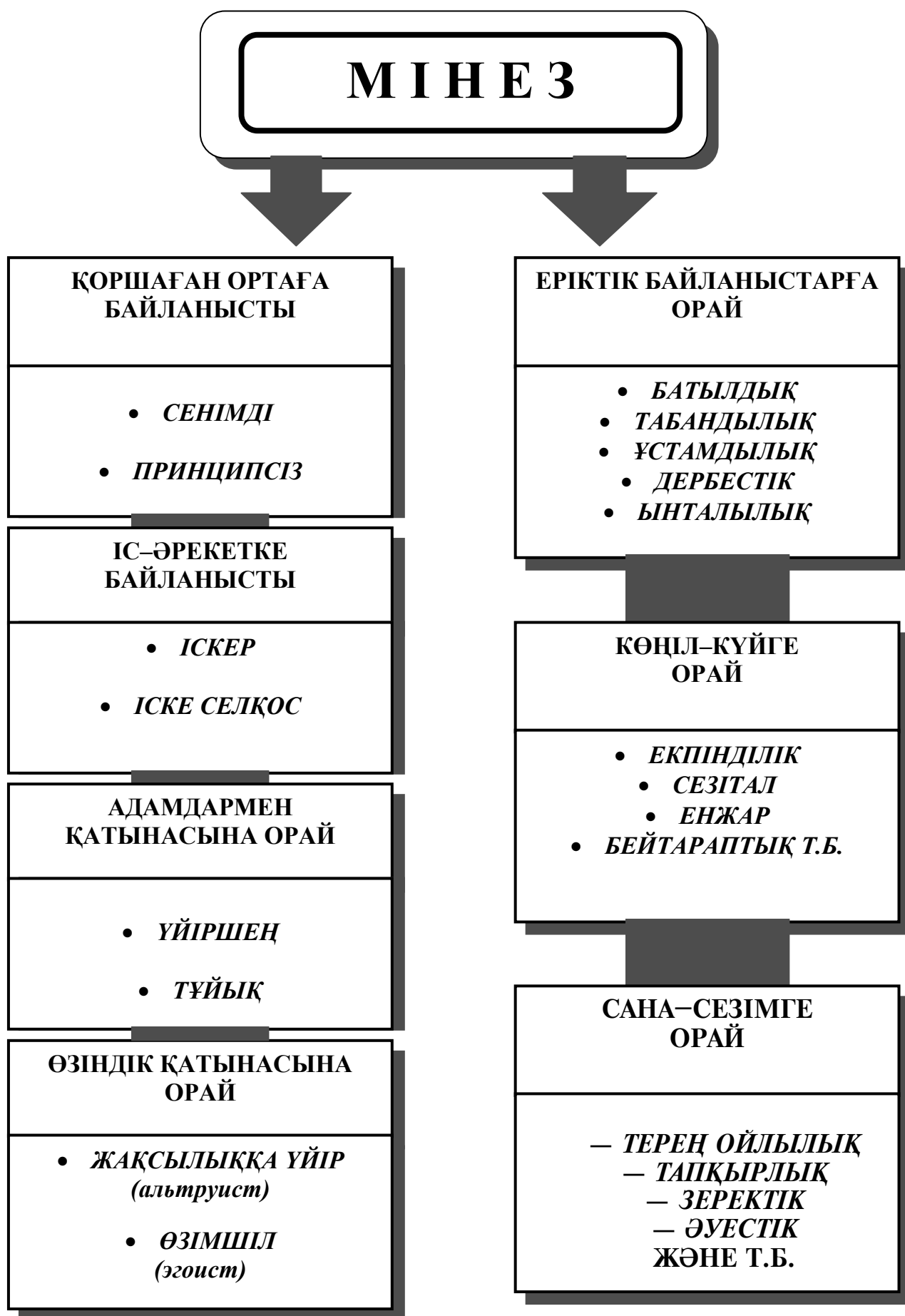
6.11. Темпераменттің психологиялық сипаты

ЖОҒАРЫ ЖҮЙКЕ ӘРЕ- КЕТІНІҢ ТИПТЕРІ	ЖҮЙКЕ ҮДЕРІСІНІҢ ҚОЗУ ЖӘНЕ ТЕЖЕЛУ СИПАТЫ			ТЕМПЕ- РАМЕНТ ТҮРІ
	<i>КҮШІНЕ ОРАЙ</i>	<i>ТЕҢДЕСТІГІ- НЕ ОРАЙ</i>	<i>ҚОЗҒАЛМА- ЛЫҒЫНА ОРАЙ</i>	
КҮШТІ	<i>Күшті</i>	<i>Тепе-тең</i>	<i>Қозғал- малы</i>	САНГ- ВИНИК
ҰСТАМ- СЫЗ	<i>Күшті</i>	<i>Тепе- теңдігі жоқ</i>	<i>Қозғал- малы</i>	ХОЛЕРИК
ЕНЖАР (инертті)	<i>Күшті</i>	<i>Тепе-тең</i>	<i>Кем қозғал- малы</i>	ФЛЕГМА- ТИК
ӘЛСІЗ	<i>Әлсіз</i>	<i>Тепе- теңдігі жоқ</i>	<i>Кем қозғал- малы</i>	МЕЛАН- ХОЛИК

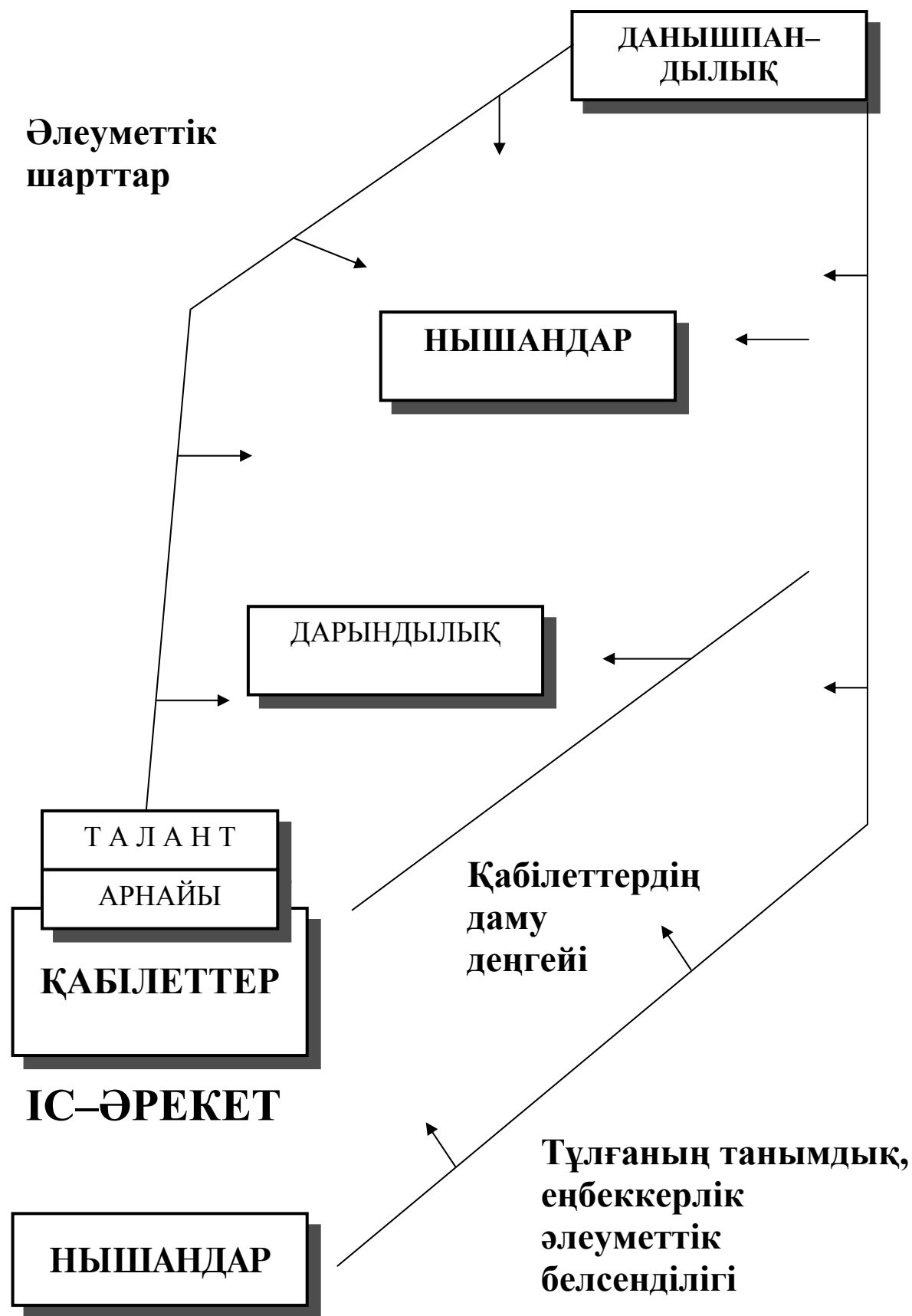
6.12. Әрқилы темперамент иелерінің психологиялық ерекшеліктері

6.13. Мінез мәні

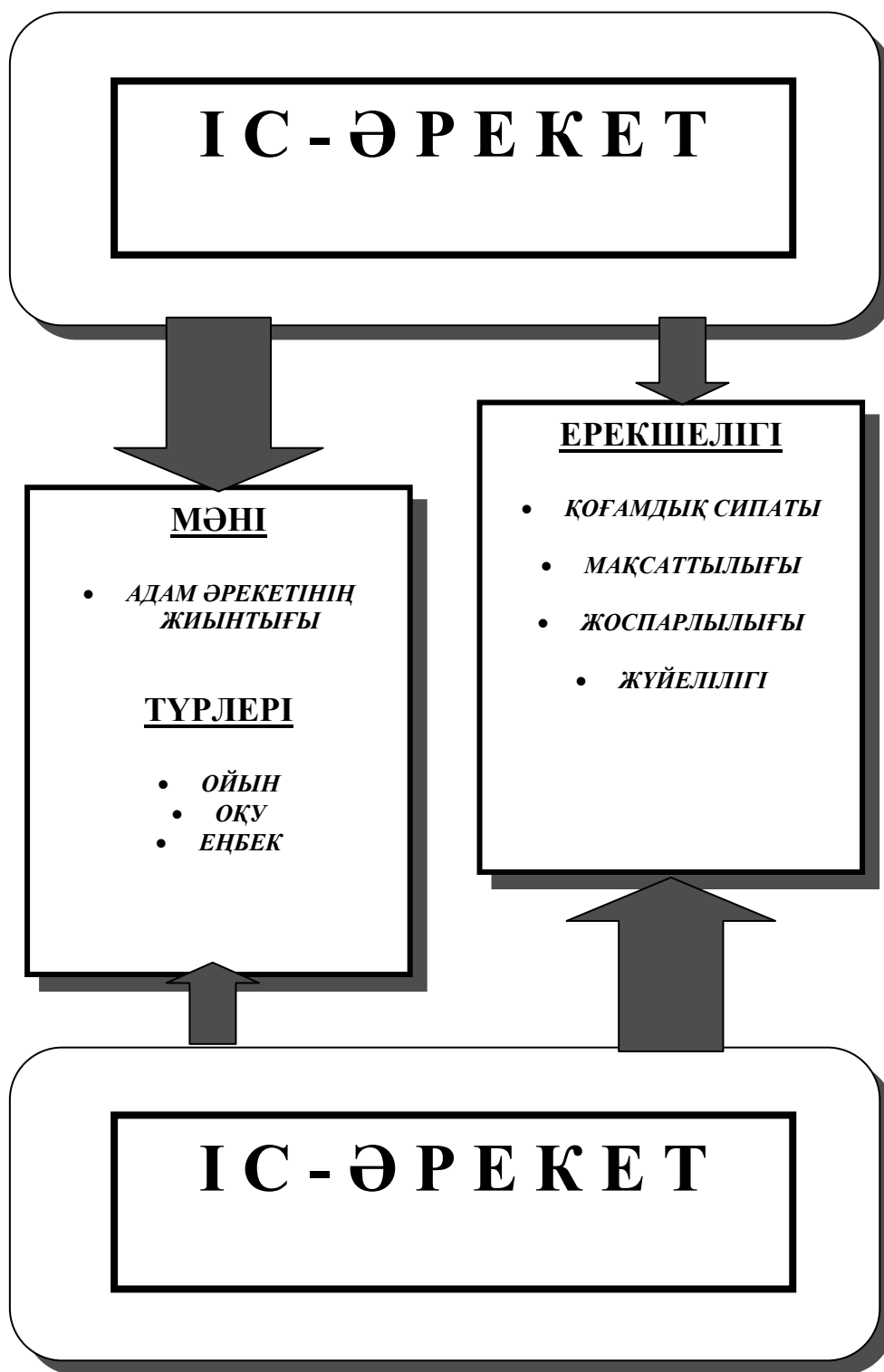

6.14. Қабілеттер мәні

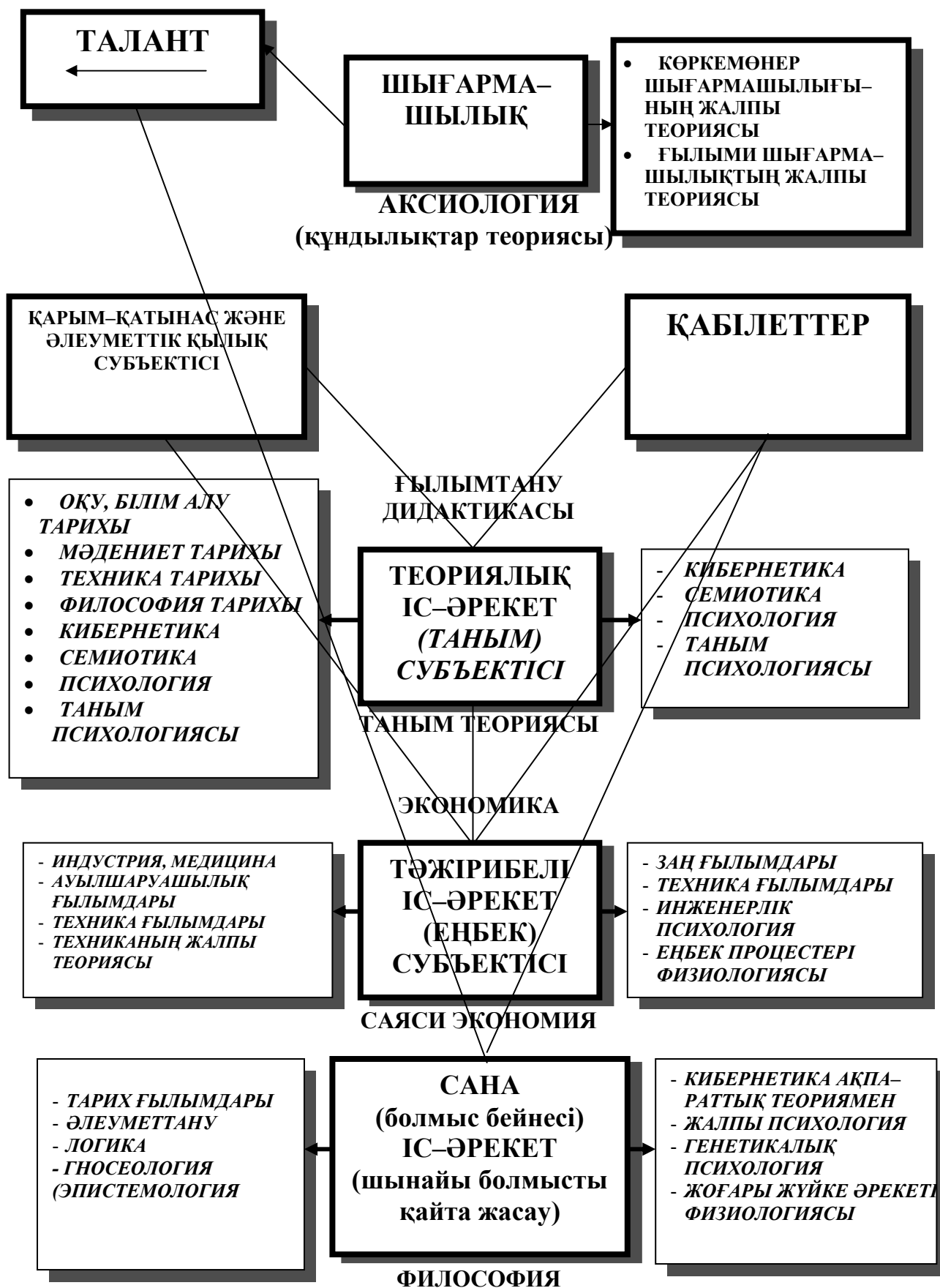

7. ІС-ӘРЕКЕТТІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ СИПАТЫ

7.1. Іс-әрекет мәні

7.2. Іс-әрекет субъектісі ретіндегі адам мәселелері жөніндегі негізгі ғылымдар

7.3. Адам және жануарлар әрекеттерінің ерекшеліктері

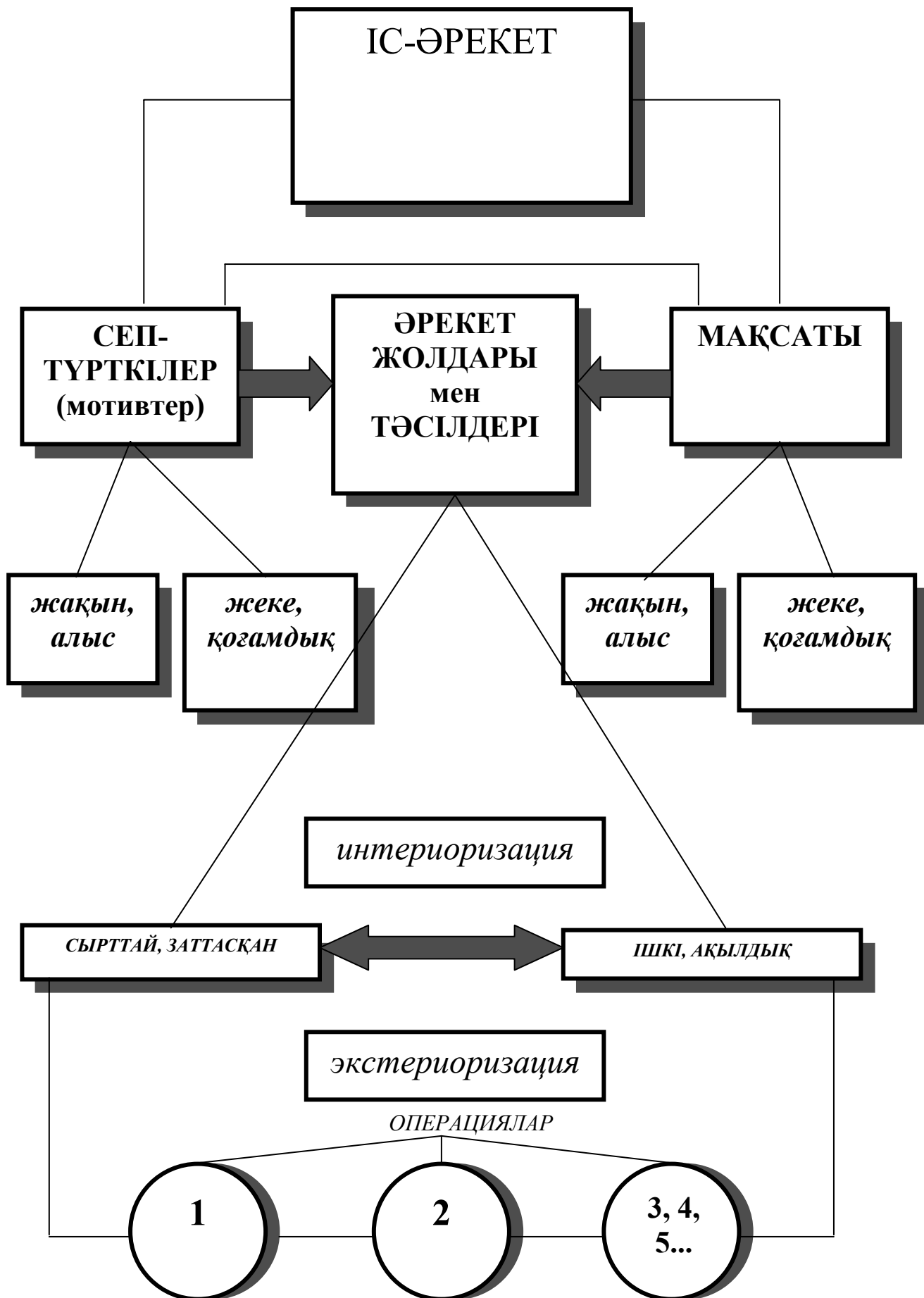
Аса мәнді ерекшеліктері

Жануарлар іс-әрекеті	Адам іс-әрекеті
<i>Инстинкті-биологиялық сипаты</i>	<i>Танымдық қажеттілікке орай бағытты, субъекттік мәнге ие</i>
<i>Қоғамнан тыс, бірлікті іс-әрекеттен оқшау</i>	<i>Бірлікті іс-әрекеттегі орнына қарай әрбір қимыл адамға қажет мәнге ие болады, заттық сипат алады</i>
<i>Жануар көрнекі әсерді басшылық етеді</i>	<i>Адам дерексіздікке енеді, заттар байланыс-қатынастарын таниды, олардың арасындағы себепті тәуелділіктерді ашады</i>
<i>Жануар әрекеті нәсілдік бекіген қылық бағдарламасына орайласқан</i>	<i>Адам әрекетінде әлеуметтік қатынас құралдары (тіл, басқа да белгі жүйелері) арқылы тәжірибе беріледі, бекиді</i>
<i>Жануардың құралды іс-әрекет бастаулары қандай да жаңа әрекет-қимылдар жасап, іске асыра алмайды</i>	<i>Адам іс-әрекетімен еңбек құралдары жасалады</i>

7.4. Әрекет және іс-әрекеттің психологиялық ерекшеліктері

7.5. Іс-әрекет құрылымы

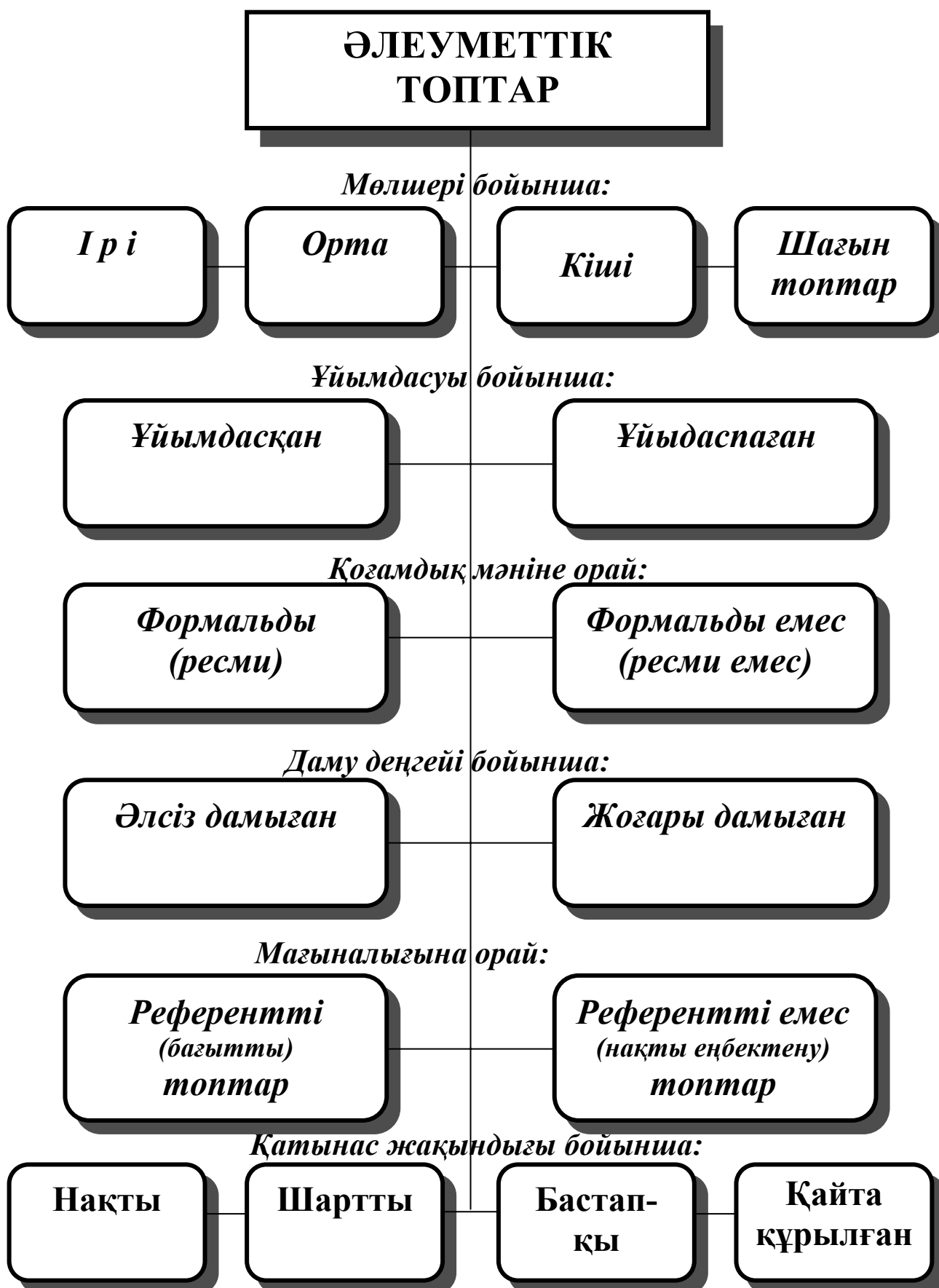

7.6. Әрекет құрылымы мен қызметтері

8. ӘЛЕУМЕТТІК-ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰБЫЛЫСТАР МЕН ҮДЕРІСТЕР

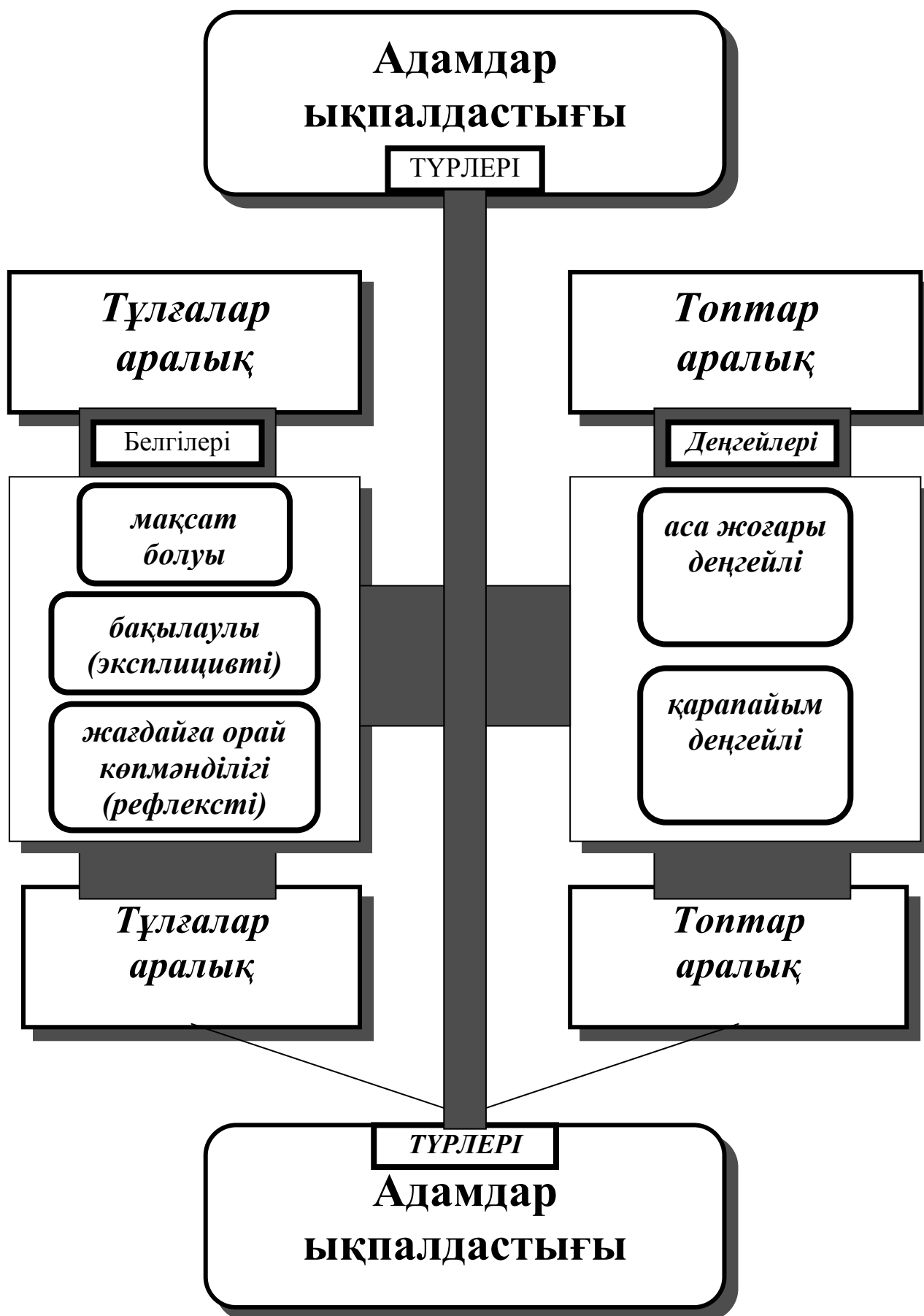
8.1. Әлеуметтік топтар классификациясы

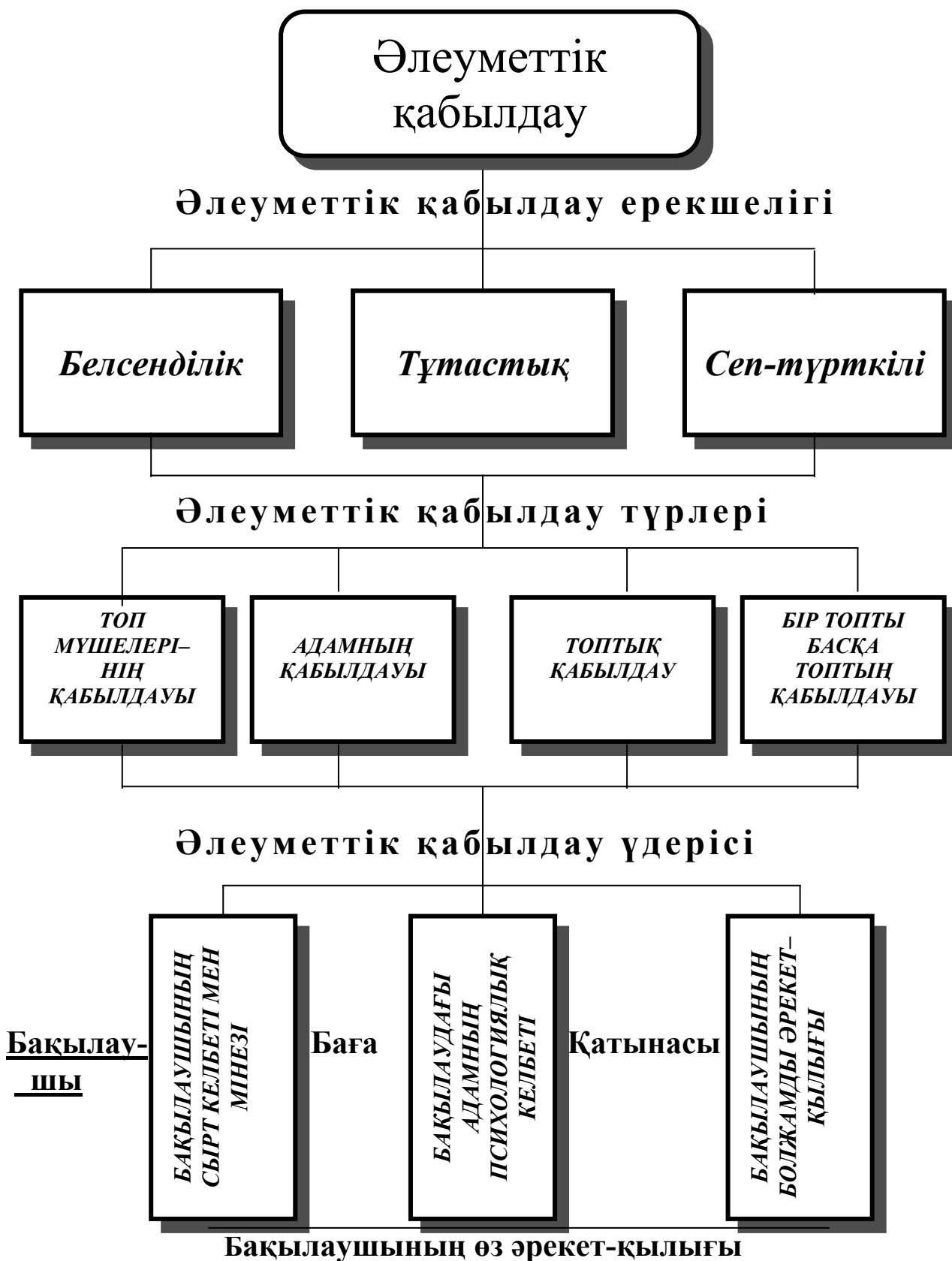
8.2. Әлеуметтік-психологиялық құбылыстар топтамасы

Бірлестіктер сипаты	Бірлестіктер түрі	Әлеуметтік-психологиялық құбылыстар түрі
<i>Адамдар</i>	Адамдар	<ul style="list-style-type: none"> • ықпалдастық • әлеуметтік қабылдау • аралық қатынастар (ортақтасу)
Ұйымдасқан топтар	<p><u>Ірі топтар:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • ұлыстар • таптар • саяси және қоғамдық ұйымдар • діни конфессиялар 	<ul style="list-style-type: none"> • ұлыстық психология • таптық психология • саяси психология • діни психология
	<p><u>Кіші топтар:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • ұжым • бірліксіз (диффузды) топтар • шағын топтар • отбасы 	<ul style="list-style-type: none"> • кіші топ психологиясы • отбасы қатынастары психологиясы
Тұлға	Тұлға	Тұлғаның әлеуметтік психологиясы
Ұйымдаспаған топтар	<p><i>Адамдар тобы</i></p> <p><i>Тобыр</i></p> <p><i>Кезек күткен топ</i></p>	<p><i>Көпшілік әлеуметтік-психологиялық құбылыстар</i></p>

8.3. Адамдар әлеуметтік ықпалдастығының сипаты

8.4. Әлеуметтік қабылдау (перцепция) сипаты

8.5. Қатынастар (ортақтасу) мәні

Қатынастар (ортақтасу) қызметтері

- **БІРЛІК БАЙЛАНЫСТЫ**
- **АҚПАРАТТЫ**
- **МӘЖБҮРЛІ**
- **ОРТАҚ РЕТТЕЛГЕН**
- **ТҮСІНІМДІ**
- **КӨҢІЛДЕСТІК**
- **БАЙЛАНЫСТЫ (АМОТИВТІ)**
- **ҚАТЫНАСТАР ТҮЗУ НЕГІЗДІ**
- **ЫҚПАЛ КӨРСЕТУ**

ҚАТЫНАСУШЫЛАР САНЫНА ОРАЙ:

- **тұлғалар аралық**
- **топтастық**

ҚАТЫНАСТАР ТӘСІЛІ БОЙЫНША:

- **сөзге негізделген (вербалды)**
- **сөздік емес (вербалды емес)**

ОРТАҚТАСҚАҢДАР БЕДЕЛІ БОЙЫНША:

- **жақын қатынасты (контактты)**
- **аралық қатынасты (дистанциялы)**

ОРТАҚТАСУ ШАРТТАРЫ БОЙЫНША:

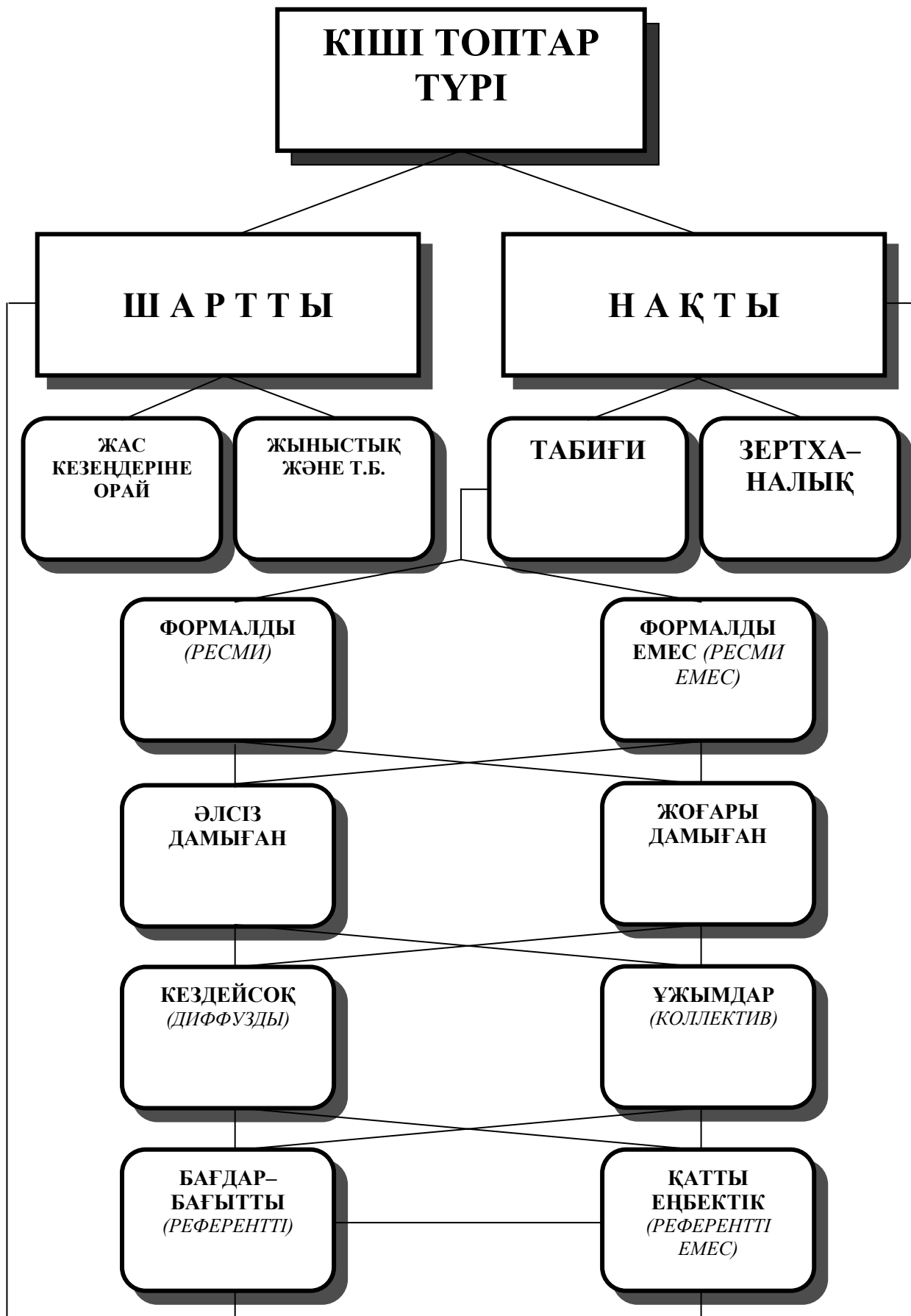
- **ресми**
- **ресми емес**

МІНДЕТТЕРІ БОЙЫНША:

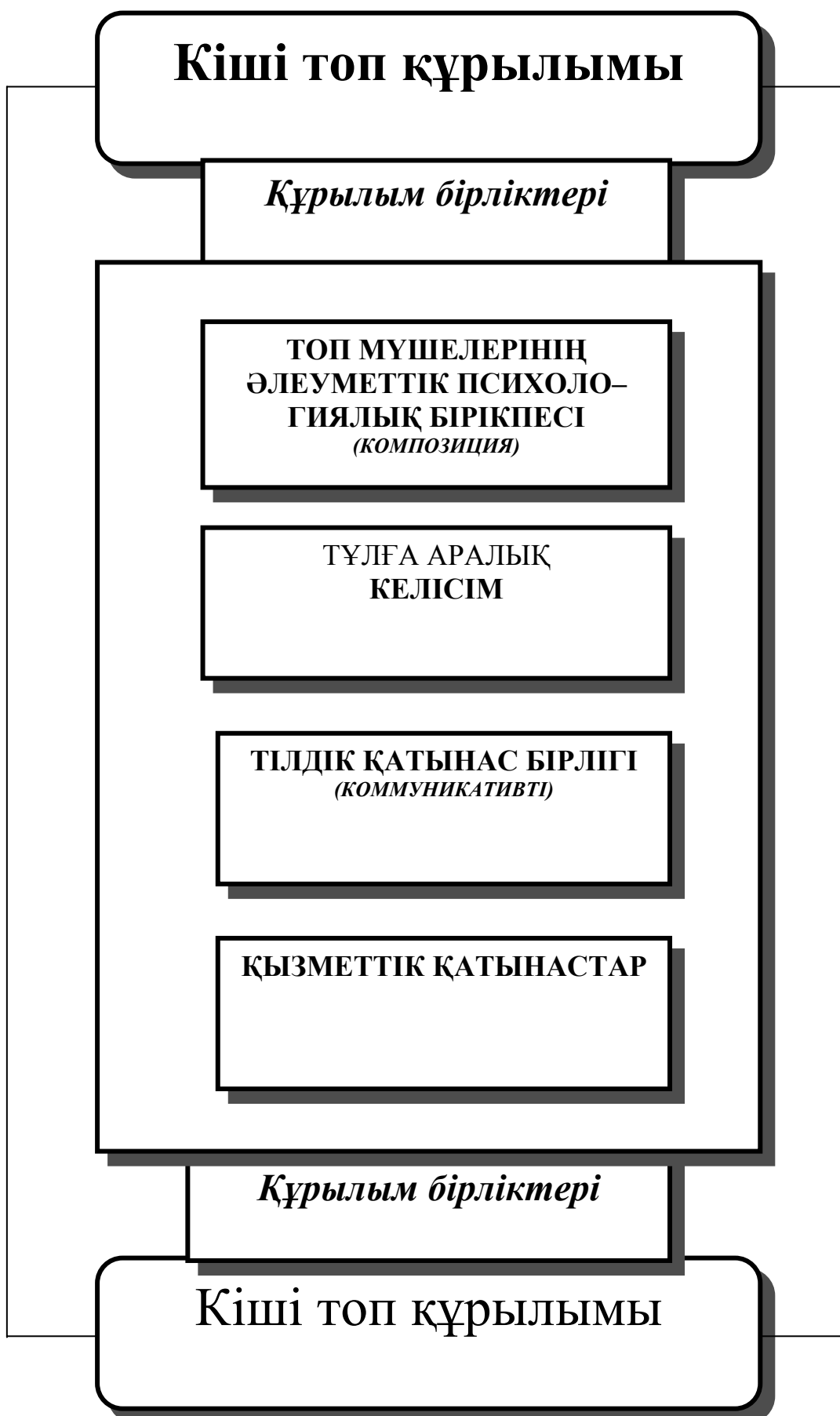
- **нақты келісімді**
- **ақпаратты**

Қатынас түрлері

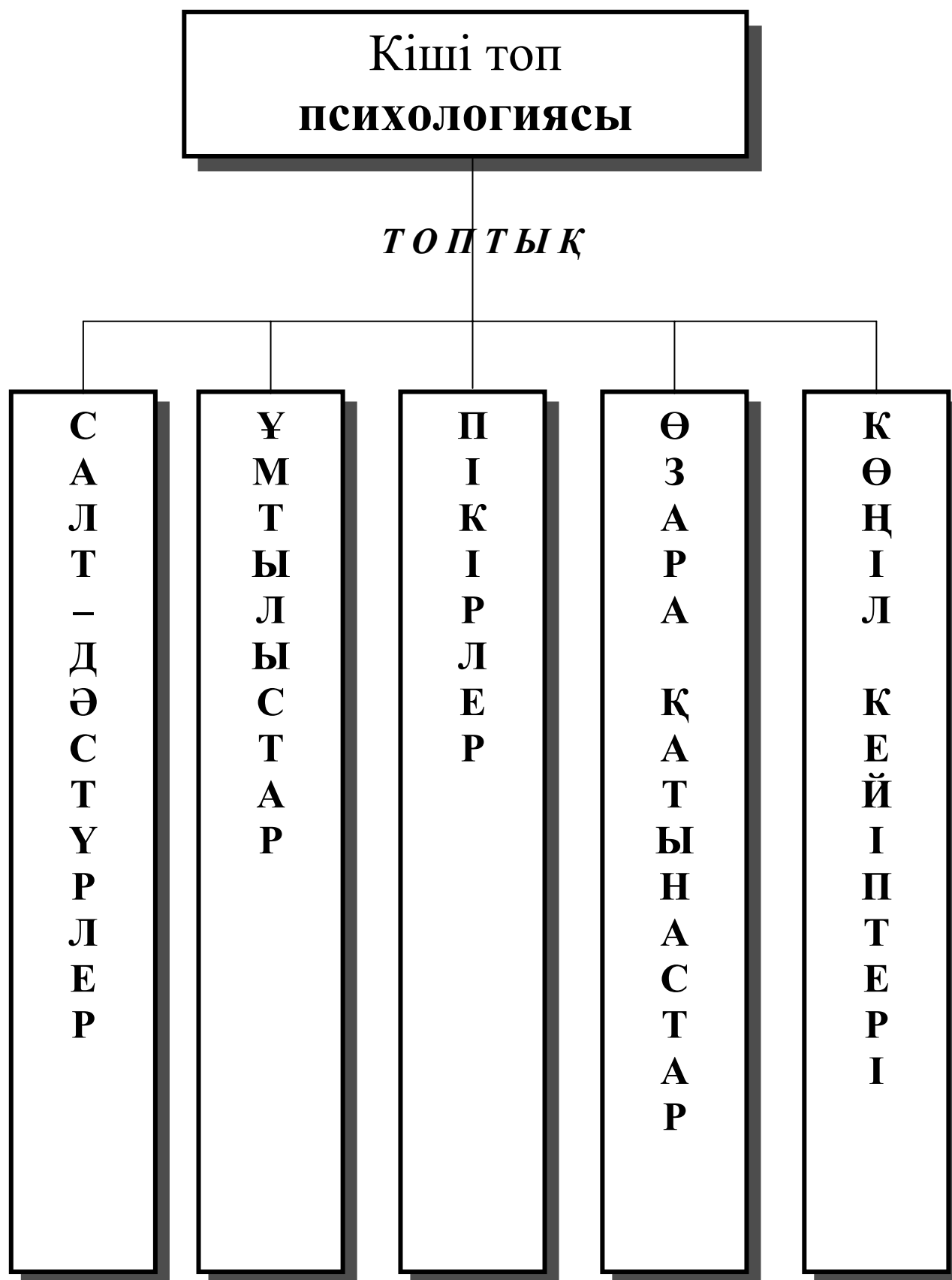
8.6. Кіші топтар классификациясы

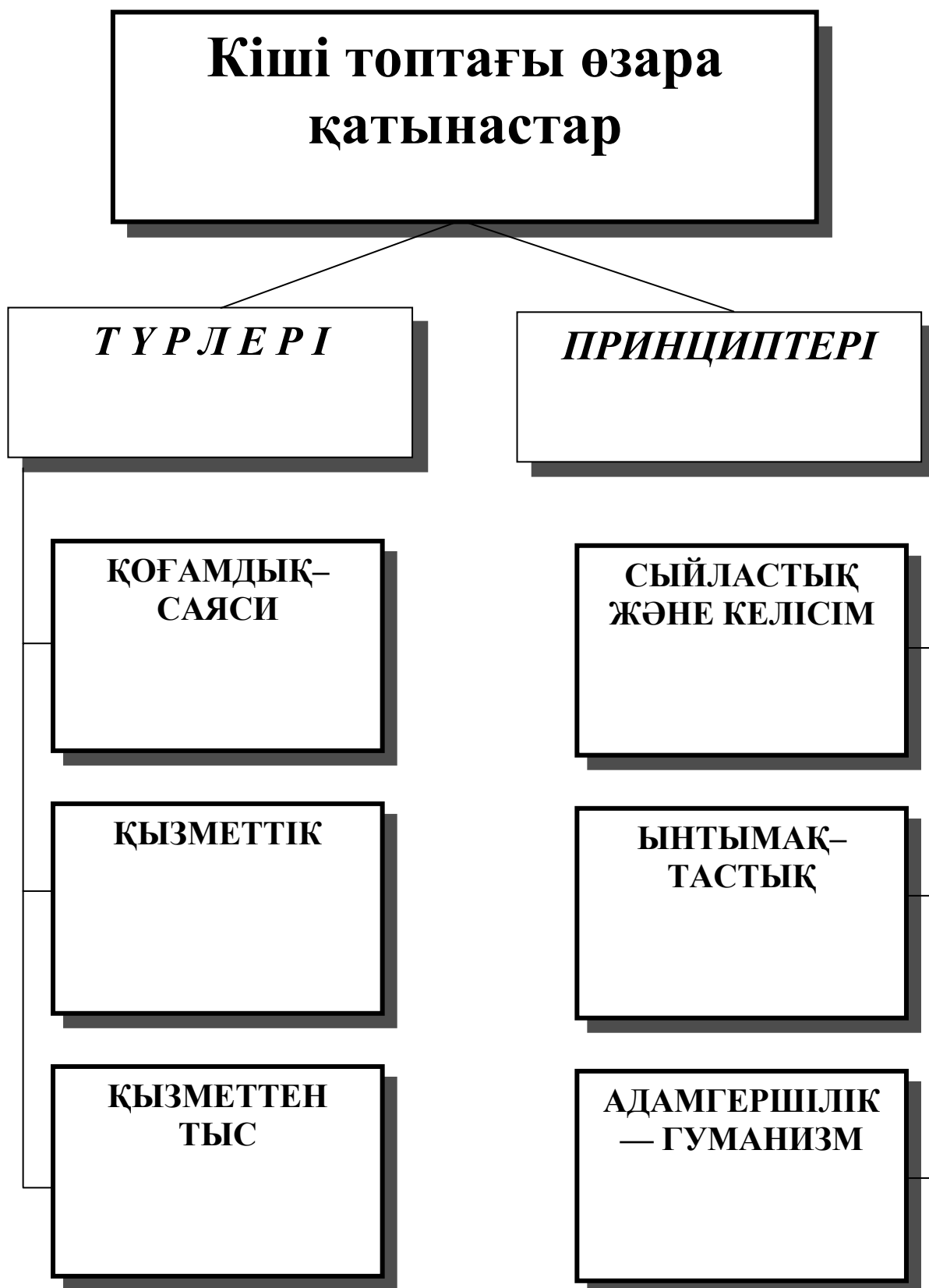
8.7. Кіші топтың психологиялық құрылымы

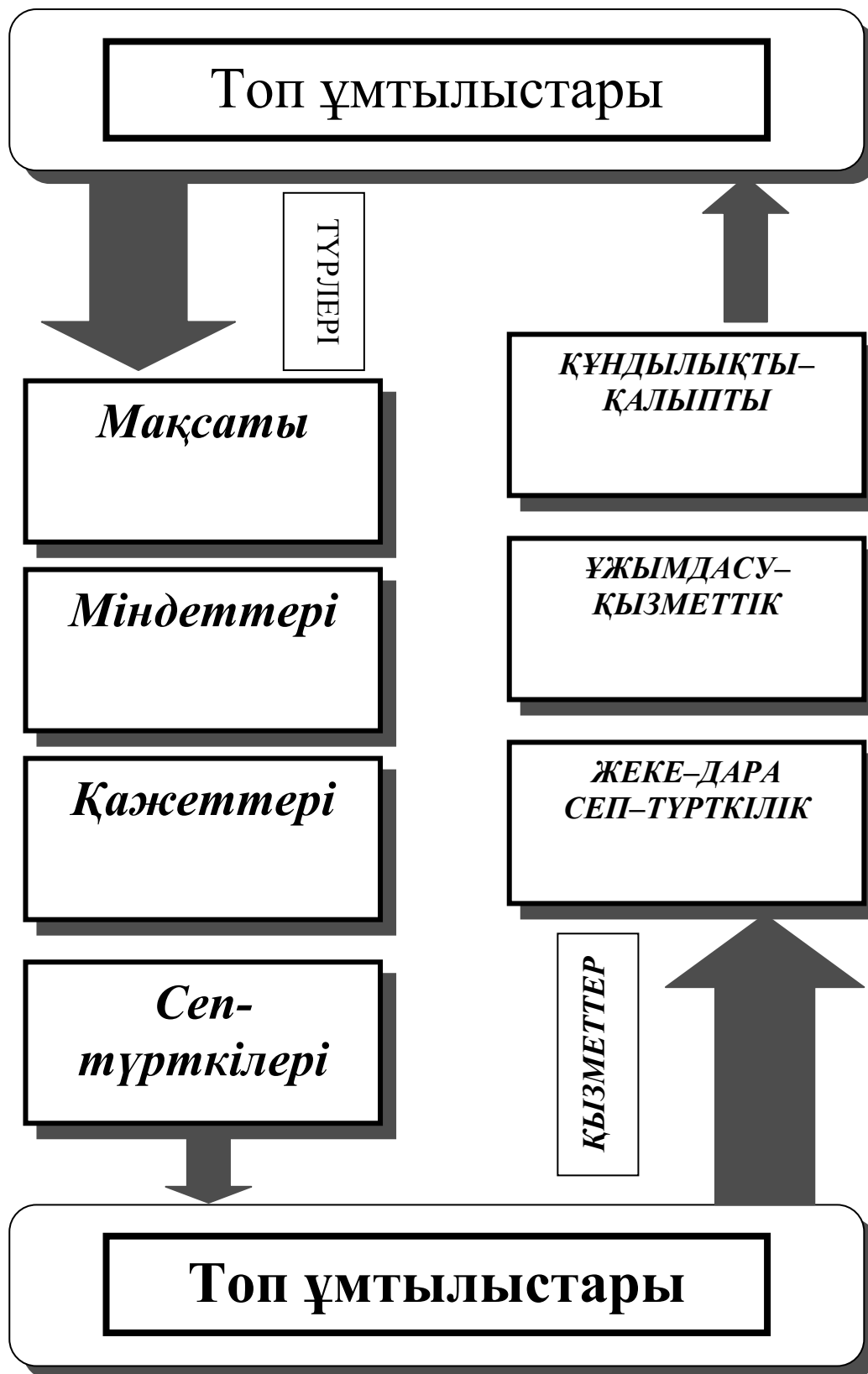
8.8. Кіші топ психологиясының құрылымы

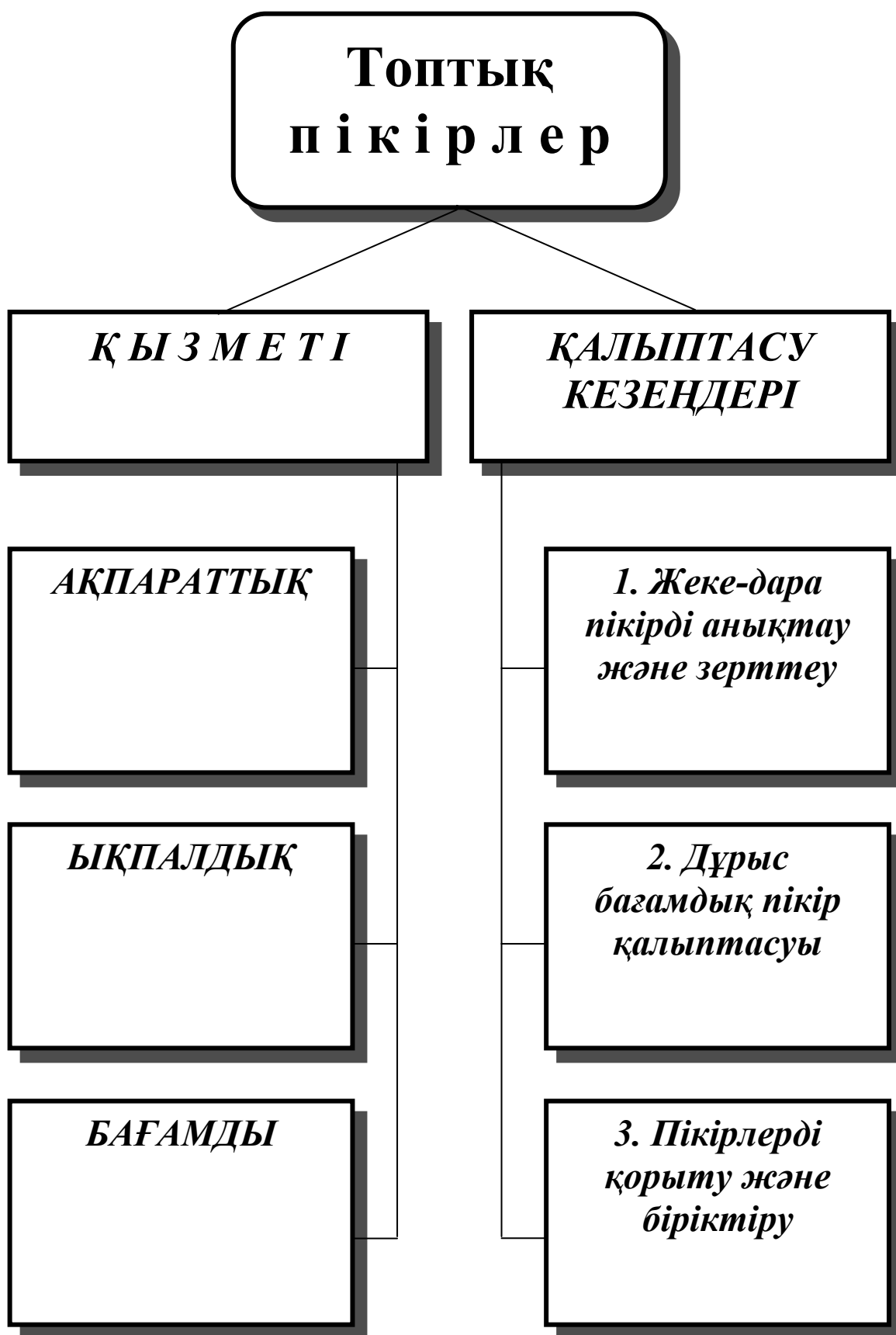
8.9. Кіші топтағы өзара қатынастар

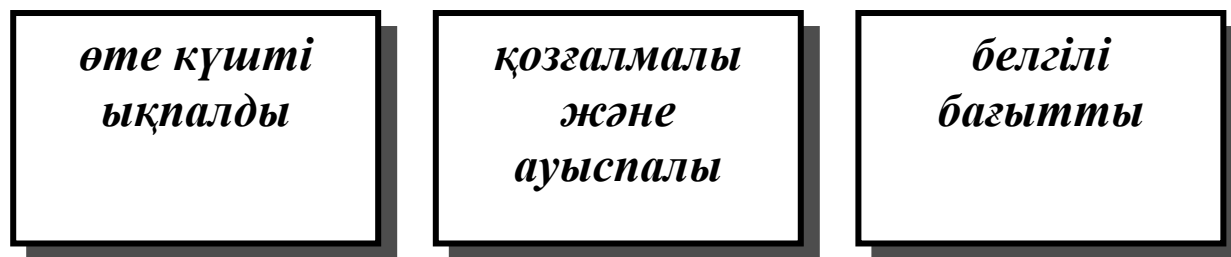
8.10. Топтық ұмтылыстар сипаты

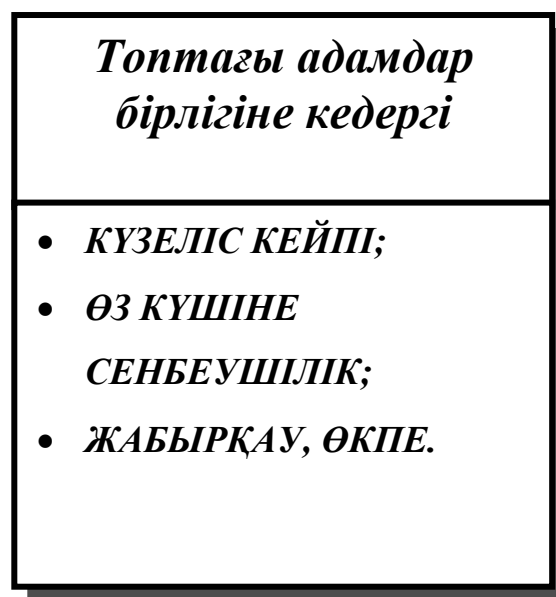
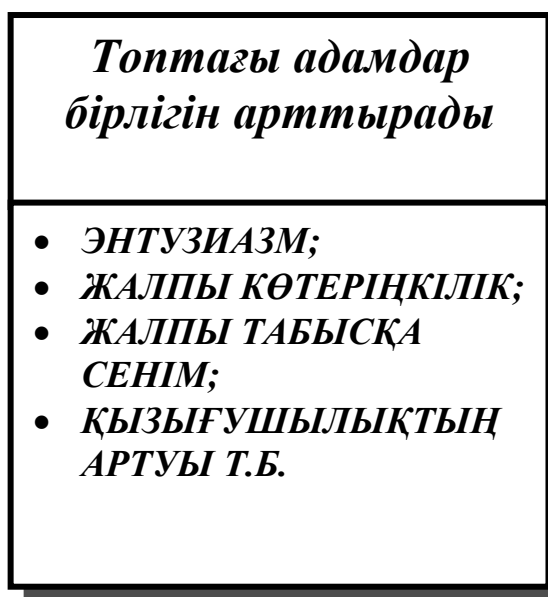
8.11. Топтық пікірлер сипаты

8.12. Топтық көңіл-кейіп сипаты

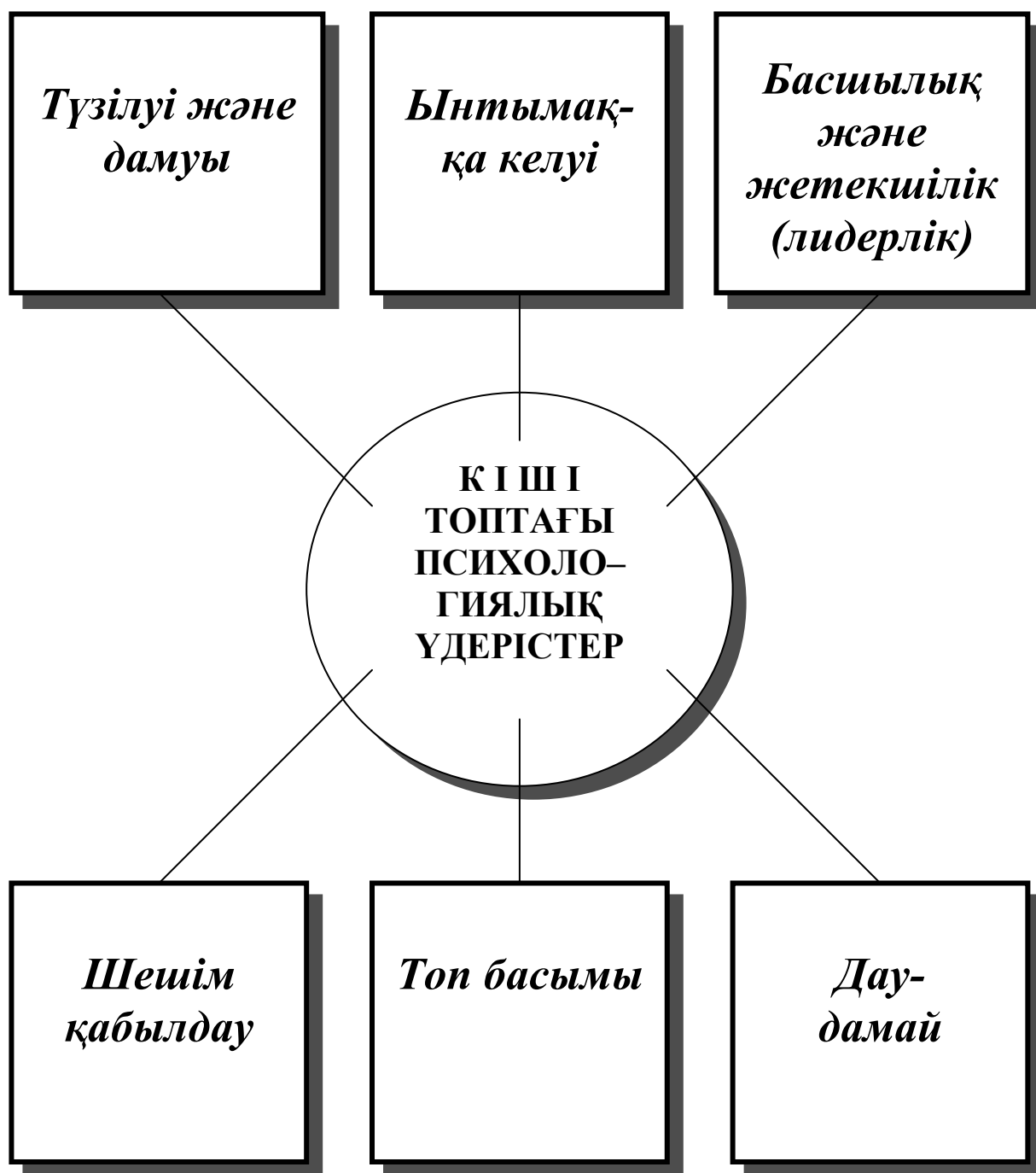
сипатталады:

8.13. Салт-дәстүр түрлері

8.14. Кіші топтағы психологиялық процестер

МАЗМҰНЫ

1. Психологияның ғылым ретіндегі пәні, міндеттері мен ерекшеліктері.....	3
2. Психологияның әдіснамалық және теориялық негіздері.....	13
3. Психологияның табиғи-ғылымдық негіздері.....	20
4. Психикалық таным процестері.....	35
5. Көңіл-күй, ерік процестері. Психикалық қалып.....	56
6. Тұлға психологиясы.....	64
7. Іс-әрекеттің психологиялық сипаты.....	78
8. Әлеуметтік-психологиялық құбылыстар мен процестер.....	84

**Сәбет Балтабай ұлы Бабаев
Айгүл Аязбай қызы Жумадуллаева**

**КӨРНЕКІ
ПСИХОЛОГИЯ**

*«Нұр-пресс» ЖШС бас директоры
Н. Н. Жансеитов*

*Оператор: Г. О. Умурова
Беттеуші: А. А. Сляднева
Дизайн: А. О. Савельев
Сарашысы: А. А. Серимова*

Басуға 22.11.2007 қол қойылды.
Пішімі 70×108/32. Қаріп түрі «Таймс».

«Нұр-пресс» баспасы
050057 Алматы қ.,
М. Өзтүрік к-сі, 12 үй.
Тел/факс: (727) 2747-833, 2742-650.
E-mail: law-literature2006@rambler.ru